

De Don Joaquin Miguel de
Almansa y Uriarte.

27. a. 6.

-15-

B-61-150

Library of Congress	
64	13
	61
150	

R. 19245
DE

DIFFICILLIMO GENERE
EPISTOLARUM,

SIVE
RATIO
OFFICIOSAS

EPISTOLAS

FACILE, PURE, ET ELEGANTER
SCRIBENDI

AUCTORE

IGNATIO WEITENAUER,

SOCIETATIS JESU SACERDOTE.

CUM LICENTIA.

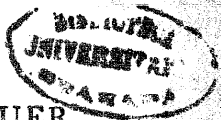
EDITIO TERTIA.

AUGUSTÆ VIND. & FRIB. BRISG.

Sumptibus Fratrum IGNATHI ET ANTONII
WAGNER.

ANNO MDCCLXIX.

15. 12. 1912

RECEIVED
12 FEBRUARY 1913
LONDON

DE
DIFFICILLIMO GENERE
EPISTOLARUM,
AD GERMANUM RUÆRUM
NOBILEM STYRIUM.

P R Æ F A T I O.

Mitto tandem, quod pridem debeo,
Ruæ nobilissime, & pignus hoc
amicitiæ nostræ volenti offero. Tre-
pida manu id facerem, si quæsitâ mihi
ingenii laus esset, non obsequii. Si quid-
quid scripsero, displicuerit tibi; unum
certe displicere non potest, scripsisse me
te jubente. Vide, quanti te faciam, Ruæ
amicissime: tui amore Horatium meum
deserui; quem quanti faciam, non te fugit.
sciebam, monere illum:

„Sumite materiam, vestris, qui scribitis,
æquam

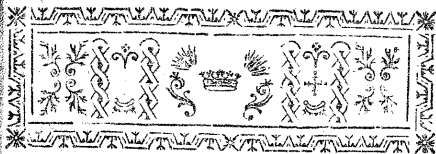
Viribus; & versate diu, quid ferre re-
cusent,

Quid valeant humeri. „

Ego

Ego vero, ut primum voluntatem tuam intellexi, accinxi me operi; nec quid ego possem, sed quid tu cuperes, consideravi. Ne tamen violati penitus Horatii reus essem, id saltem curavi, ut vires humerosque huic oneri pares afferrem; & librum hunc, quem e tuis manibus ad plures transiturum fatis prævideo, ita elucubra-rem, ut consumpti in eo legendo temporis pœnitere neminem posset. Præceptis utor paucissimis: exemplis, observatio-nibusque quam plurimis: illorum enim copia onerat, istorum illustrat. Erudi-tionis curam habui singularem, ut, quicquid huic argumento idoneum per multas librorum centurias sparsum est, in pau-cas pagellas colligerem, ac veluti eliqua-tum copiosissimæ lectionis succum hic propinarem. Laudem, inquis, diligen-tiæ a me reposcis. Sic est, mi Ruæ: hoc a te audire cupio, me nulli peper-cisse studio, ut, quod a te desiderari sciebam, quam perfectissimum ad te per-veniret.

DE
DIFFICILLIMO GENERE
EPISTOLARUM.

EPISTOLA I.

Quæ sit Epistola omnium difficillima.

Quæris ex me, Ruæ, quod mihi Epistolarum genus videatur esse difficillimum, & an ulla omnino Epistola alliganda præceptis sit, an potius naturæ & cujusque ingenio relinquenda. Nobile argumentum eligis, tuaque eruditione dignum, Ruæ doctissime: quod seu tentandi mei, seu alia quacunque causâ rogas, respondebo ampliter; quid enim petas, intueri soleo, non quare petas.

Legeram adolescens admodum Bo-Balbinus
huslai Balbini sententiam quæ mihi tum Artem
viri auctoritate, tum civitate sua, alte Epistola-
tum descendit in animum. De Episto-rem tollit.
lis ita scribit ille: *Omnino verisimile est,*
nullam extare Epistolarum artem, aut si per
A *inve-*

invenitur, esse eam tam tenuem, & tam paucorum præceptorum, ut nomine Artis non satis digna videatur; si vero tam difficilis, ut Nicius toties inculcat & contendit, eam ad alias scientias sine dubio referri debere (a). Totum enim Epistolæ corpus ait duobus tantum rebus contineri, argumentis, & latinitate; quarum illa ad Rhetoricam aut Dialecticam, istam ad grammaticam pertinere. Plausibilis, ut verum fatear, & subtilis etiam hæc opinio visa est: quid enim pulcrius, aut expeditius, quam profligare tribus verbis totum hunc præceptorum exercitum, quem ceteri contra Epistolarum vitia operose educunt? Sed ubi Balbinum adversus torrentem niti, omnesque alios sentire aliter vidi; coepi nimirum suspicari, ne speciosior esset ejus doctrina, quam verior. Quid enim? a jebam, cæcine fuerunt Erasmus Roterodamus, Johannes Voellus, Rochus Perusinus, Antonius Possevinus, aliique, qui Artem Epistolarem diligenter sibi pertractandam putarunt? Quid Justus Lipsius? quid Emanuel Thesaurus? hi quoque tanto illo suo splendore non sunt indignum rati, peculiarem de Epistolis institutionem posteritati relinquere. Rogas,

(a) Balbinus in Verisimilibus Humaniorum Disciplinarum, c. 2.

gas, utri me parti ego addicam? Utrique. Ego enim, Ruxæ, Epistolarem aliquam Artem ita existimo necessariam, ut multa tamen in Balbini sententia vehementer probem. Quod ut explicem accuratius, patere quæso, ut de universo Epistolarum genere quid sentiam, distincte exponam.

Epistolarum materia latissime patet. Quæcunque in sermonem humanum, eadem in Epistolam cadunt: ut ergo loqui ita & scribere de rebus plane omnibus possumus, nec raro debemus. Non tamen idcirco, qui Epistolæ scribendæ artem docere velit, omnia omnium scientiarum ac facultatum arcana rinentur necesse est: ut enim architectus non coquit ipse lateres, non ligna cædit, quibus indiget; sed aliunde advecta in suos usus convertit, ex iisque domum extruit: ita non est disciplinæ epistolæ, materiam quamcunque conquirere; sed ex illa aliunde ut plurimum allata, ut ita dicam, exædificare Epistolam. Divus Ambrosius arcanos Divinarum Literarum sensus exponit: Augustinus Theologus est, Bernardus viæ religiosæ magister: Gregorius Magnus in *Registro* responsa per epistolas reddit ad Pontificium Jus pertinet: Seneca philosophiam totam moralem, Lipsius omnis

Materia
Epistolæ
sape ad
Epistolarem
Artem non
pertinet;

generis eruditionem complexi epistolis sunt: denique Pontificiarum legum libri omnes rescriptis meris, id est, epistolis constant. Num idcirco, ut scribere epistolas sciam, Theologum me & Jurisconsultum, & Philosophum, & omnia denique jubebis esse? Recte proin de hujusmodi literis sentit vir doctrina quam vita melior, Desiderius Erasimus Roterodamus: *Per pauca sunt, inquit in quadam ad Rhenanum epistola, quas non libros rectius appellaris, quam epistolas.* Atque harum ego materiam assentior omnino Balbino *ad alias scientias sine dubio referri debere.*

Sæpe ultro se offerunt;

Verum hujus generis Epistolæ paucorum sunt, nec præcepta a magistris requirentium. De quotidianis potius literis videndum est, quibus narrare solemus, petere, solari, suadere, ac dissuadere; quæque alia vel humanitas, vel necessitas poscit. An ad hæc præceptis, an arte opus est? Negat Balbinus: ajunt ceteri, & ingentem præceptorum sylvam accumulunt. Quid ego? Dixi, utrisque assentior: nego, & ajo, Materia in his epistolis præceptis non indiget: stylus & in his, & in prioribus certas leges vel exposcit, vel certe admittit. De materia quidem non video quid esse dubii possit. Nam si narratu-

raturus sum in epistola, poterone nescire, quid narrem? Siquid peto, scio, & quid, & quas ob causas petam. Si consolor, non tam e communibus quibusdam locis concionari oportet, quam ex ipsis rei visceribus depromere, quo vulneris dolorem leniam: id autem non regula, sed res præfens, & prudentia docere debet. Siquem commendo, siquid suadeo; rationes, quæ amicum moveant, afferendæ sunt: quas nisi res ipsa suggerat, frustra e libro petieris. At sola materia non absolvit epistolam. Uti cera non sufficit, ut imaginem habeas, nisi forma accesserit: ita, etsi scribendi argumentum suppetat, id ipsum in certam formam ducendum est, & stylo poliendum. Soli vero Grammaticæ totam styli artem relinquere sane non ausim. Fac enim, adolescentem absoluta Grammatica velle ad parentes scribere: non peccabit is in Grammaticam: sed an continuo venusta erit epistola? an, quo exordio, quo epilogo, quo partium nexu utendum sit, sciet? Placet ergo mihi doctissimus Lipsius, qui, *de materie*, inquit (b), *totum mediocris cuiusdam prudentiæ est: & vix peccatur. at in sermone labor & error est; nec corpus illud hodie crebro cultum vidimus (libere effero)*

A 3

decenti

(b) Lipsius Institutionis Epistolice c. 7.

Genus
Epistolæ
difficil-
limum:

decenti hac veste. An nos, mi Ruæe, id videmus hodie? Crebro certe non videmus. Circumvolant tot ubique epistolæ, quot hybernæ nivis vellera: e quibus, si barbaras, si duras, si tumidas, si obscuras, si inelegantes rejeceris; sæpe digitalis fasciculus non restabit. Atqui non deest materia; ne Grammatica quidem: stylus deest. Omissa ergo, inquis, materia, excolendus cum Lipsio stylus est. Ita dicerem, Ruæe, si Lipsii seculo viveremus. At nostra ætas *pejor avis*, ut cum Lyrico dicam, plus nobis tulit laboris. Invaluit nunc importunum illud officii genus, quo Christi Nascentis aut Resurgentis ferias, Calendas Januarias, amicorum patronorumve Natalem, & siqui sunt dies alii, felices iisdem precamur. Hoc est, Ruæe, quod quærebat, genus Epistolæ difficillimum; quippe cujus non modo stylo prospiciendum sit, sed aliquanto magis materiæ. Hæc est Epistola illa, quæ ut Joannes Bonifacius venuste dixit, *argumentum sine argumento pertexit* (c): quæ cum nihil fere habeat, nisi inane officium; implere tamen de nihilo paginam debet: verbo, quæ adolescentibus tormentum, viris fastidium,

omni?

(c) Bonifacius præf. in sapientem Fructuosam.

omnibus malum necessarium est. Epistolis ceteris multæ multorum præceptiones scriptæ sunt: hæc, quæ indigebat maxime, destituitur. Ceterarum exempla omnes bibliothecas implent; hujus, si bona feligas, manum non impleant. in ceteris materia saltem domi nascitur: hujus tota supellex est, Gratulor.

Scio, quid peritissimus Balbinus præcipiat, qui omnes scribendæ Epistolæ regulas ad solam humanitatem redigit; & idem prorsus scribere jubet, quod in urbano colloquio verbis præferres. Sed non hic Balbinus de nostri generis Epistola loquitur: in hoc enim non facilius est loqui, quam scribere; si tamen ita loqui cures, ut eruditis auribus probari possis. Non soli adolescentes trepidant, cum vel coram, vel per literas gratulandum est; viros quoque balbutire advertimus, & verba quærere, & gaudere mirifice, si is, quem alloquuntur, interpellat cito. De literis certe in confesso est: loquuntur ipsæ, loquuntur scribentes. Ipsæ quam jejunæ sunt, boni superi, quam omnis falis expertes plerumque! scribentes vero id genus epistolas tanquam supplicium aliquod pertimescunt, ex alia in aliam hebdomadam differunt, tandemque, ubi

Quod sola humanitate non absolvitur.

defuncti molestia sunt, haud secus ac partu levati, sibi potius, quam patrono suo gratulantur. Meministi, Ruæe cultissime, quoties inepti hi gratulantium codicilli instar fabulæ fuerint: quoties risimus, cum illi Nestoris anni redirent, & corporis aninique prosperita: utramque paginam faceret, & totum epistolæ corpus, sine exordio, sine epilogo, velut ursæ catulus, indistinctus quidam globus esse videretur, qui nec caput, nec caudam haberet! Unde id, nisi quod scripturos materia deficit? quæ si suppeteret, non jam opus esset miseras vocalas undecunque demum corrogare, & vel sic demum nihil aliud chartis illinere, quam voces, ut Horatius in Poetica inquit, *inopes rerum*. Non desunt autem, qui tui similes, humanissime suavissimeque Ruæe, nativa eloquentia, nobilitate & exemplis domesticis, perpetuo usu, illam aularum linguam ita perdidicerunt, ut blandissimo verborum nectare non magis quam favus melle destitui possint. Scio hoc, & in te, Amice, experimentum dulcissimum habeo. Sed quot tu mihi tales? cur tanti fiunt, nisi quia rari sunt? Et vel his quoque, utut natura politis, usu disertis, audebo in aurem insusurrare: *Ars tamen est dux certior, quam natura*. (d) Est hæc magni artificis vox,

(d) Cic. l. 4 de finibus.

qui politicis artibus non minus quam facundia instructus, nihil magni fecit, nisi quod merebatur. Tu quidem, præstantissime nobilissimeque Ruæe, beatus es, qui artem naturæ, doctrinam nobilitati, facundiam urbanitati, summa omnia inter se conjunxisti: sed ego nunc de miraculis loqui non possum. Tam sublime fastigium si quis attingit, is felicius utique suo Marte omnia, quam alienis adjuvantis perficiet: sed reliquis, id est, plerisque omnibus, arte & regulis opus est: *Natura quippe, si absque disciplina sit, cæca est;* (e) ut sapientissimus Plutarchus verissime monet.

Vides, Amice, quod Epistolarum genus difficillimum censeam: quod cum & materiam habeat inventu difficillimam, & stylum haud quaquam vulgarem exposcat; utroque ex capite, ne aut serpat, aut luxuriet, artem requirit. Age, Ruæe doctissime, calamum arripe, & ingenti hoc obsequio rempublicam literariam demerere. Scribe, quo juventur omnes: tolle commune hoc & gravissimum onus: cogita, tametsi magni ea res laboris est, nihil non mereri posteritatem.

A 5

EPI-

(e) Plutarch. l. de liberorum educatione, c. 3.

EPISTOLA II.

Quis sit finis gratulantium: libri hujus œconomia.

En meis me artibus captum! quod tibi suasi, tu in me rejicis, & Epistolæ Officiosæ Artem a me exposcis. Quid faciam? tibine ut negem aliquid? id quidem non magis fieri potest, quam ut tu Ruæus esse desinas, aut ego tuus. Itaque citra ambages, quod in rebus omnibus primum attendi debet, hic quoque indagabo; quis sit finis ac scopus epistolæ illius, quam quærimus: frustra enim disputatur de via, quamdiu, quo sit eundum, nescitur. Historicæ Epistolæ finis est, rem gestam narrare: Oratoricæ persuadere; Philosophicæ docere; Officiosæ honorare, & honorando placere. Quicquid ad hunc finem conducit, bonum est; quicquid illum impedit, pravum; quicquid ad illum non juvat, inutile. Hac regula metiendi sunt singuli Epistolæ apices, ne dicam verba & membra. hæc si omitatur ex oculis, non jam scribitur, sed erratur. Id quidem neque dictum est, neque captu difficile: sed quibus eo mediis perveniatur, non est fortasse tam Exemplar expeditum ostendere. Ego, nequid artis placem, rem hanc totam in exemplo venusendi. stissimo tibi ponam ob oculos. Nosti
opi-

Officiosæ
Epistolæ
finis est,
honorare
& placere.

opinor Germanum quendam Ruæum
 (sed cave illi dixeris, quæ subijciam:
 est enim laudum suarum osor mirificus)
 Eum inquam, ut puto, nosti, nomi-
 nem placendi arte excellentissimum,
 eamque ob causam omnibus jucundum
 carumque. Hujus ego mores sermones-
 que diu contemplatus sum diligenter,
 & quibus artibus clam hominum animos
 expugnare soleat, & placere cunctis,
 videor mihi perspexisse. Explorat ani-
 mos omnium: indagat, quid quisque
 probet, quid amet, quid speret. ea ille
 in sermonem adducit ita, quasi omnes
 alterius propensiones induerit. Blande
 orditur, blandissime desinit. Sine af-
 fectatione urbanus, sine sui abjectione
 modestus, sine adulationis specie subti-
 lis laudator est. tam suaviter gratias
 agit, ut putes, accipere te beneficium,
 non dedisse. tam modeste obsequia
 defert, ut putes, dare te beneficium,
 non accipere. Eloquentia pollet, quæ
 cum sit artificiosissima, naturalis vide-
 tur. Ludit ingenio, si cum ingeniosis
 sermo est. idem, quoties tardio rem
 quempiam nactus est, simplicitatem
 miram præferet. Sed nihil in eo tam
 divinum, quam quod nullum ei ver-
 bum inutile excidit. plena sunt, con-
 ferta, densa, quæcunque loquitur: ut
 oraculorum ritu, cum dixerit omnia,
 plura

plura semper cogitanda audienti relin-
quat.

Placetne tibi, Amice, hæc tabula?
Mihi quidem certe ita decora, ita abso-
luta videtur, ut nihil supra. Ex ea ita-
que mutuabor colores, & in Epistolam
transferam; quam tum demum censeo
fore perfectam, si ita scripta fuerit, ut
istum loqui dixi. Quod ut ordine exe-
quar, Epistolæ Officiosæ Artem duabus
ego partibus contineri credo, Rebus,
& Verbis: primum enim videre oportet,
quid scribendum sit; deinde, quo-
modo. primum illud materia est, alte-
rum stylus. Porro materia pro variis
Epistolæ partibus varia est. Alia enim
Exordio, Propositioni alia, alia Epi-
logo convenit. Potissimus labor, &
penuria maxima in Epistolæ corpore est:
quod, si nihil aliud res ipsa & causa
præsens suppeditaverit, duabus certe
rebus impleri potest, laude, & actione
gratiarum. Præterea, si pluribus forte
capitibus epistola constet, de nexu pro-
spiciendum est, qui plura illa materiæ
veluti membra in unum corpus conjun-
gat. Denique, si quando non priores
scribimus, sed scribenti alteri respon-
demus; alia nonnihil ratione utendum
est, multaque locum in rescribente ha-
bent, quæ primo gratulanti convenire

Libri hu-
jus divi-
sio.

Quæ ad
Materiam
perti-
neant;

non

non possunt. Quæ singula, qui accurate trattaverit, & peculiare quibusque his partibus fontes, ac si fieri possit, commune aliquod illarum omnium promptuarium ostenderit: is difficultatem, quæ in materia reperienda est, mea quidem opinione exhauriet. Quanquam unum video superesse dubium, num regulæ tantum illarum partium statuendæ sint an certæ etiam formulæ, veluti exempla quædam, proponendæ; etenim si nudæ duntaxat regulæ, ut plerumque Aristoteles in Rhetorica solet, propositæ fuerint; timeo, ne ficca nimis, sæpe subobscura, nec ad præsentem usum satis idonea evadat totius rei tractatio: cum enim Artes facere doceant, non contemplari; exemplis carere tam parum possunt, quam ipse artifex instrumento. Rursum, si paratæ jam confectæque obijciantur ordiendi, grates dicendi, finiendi, ceteræque formulæ: verendum erit, ne, qui in eam Artem inciderint, decerptas inde simpliciter formulas has in suas literas transierant, & ridiculum quoddam textum conficiant, pannis variis, mendicatis, non uno colore formaque constantibus, miserabili industria coagmentatum. Ingens tamen subsidium formulæ sunt, non rudiori tantum ætati, cui nulla adminicula sunt nimia; sed viris quoque, quibus etfi

expe-

experientia & prudentia adfit, commo-
dissimum tamen est, habere, unde ad-
moneantur. Sufficiet ergo de propo-
sitis formulis monere adolescentes, ut
apum instar, non harpyiarum, in illas
involent: ne ex eorum fiat numero,
de quibus eleganter, ut solet, ad Pau-
lum Cortesium scripsit Angelus Politia-
nus (a): *Stylum, quasi panem, frustilla-
tim mendicant.*

Quæ ad
Stylum.

Materiam stylus sequatur, de quo
vere dixeris, quot sunt capita, tot esse
sententias; imo plures: non raro enim
eidem homini, quæ heri probavit, ho-
die displicent. Recensenda sunt ergo
styli genera omnia, Asiaticum, Laco-
nicum, & quod medium inter illa ob-
tinet, Atticum. dicendum, quid in sty-
lo simplici, quid in ingenioso, quid in
amæno, vel veræ pulcritudinis, vel
fucatæ insit. Ne latinitas quidem ne-
gligenda est, vel ideo, quia turpiter a
multis negligitur. Ad ipsam ego ortho-
graphiam, & interpungendi leges de-
scendere non dubitarim: quid enim istis
vel magis necessarium scitu est, vel mi-
nus scitur? quod a Grammatico disci
debit, post emensa Academiarum cur-
ricula sæpissime ignoratur. Universe au-
tem præcipua styli regula esse debet
pru-

(a) Politianus Epistol. l. 8.

prudens placendi cura. Sapienter enim eruditissimo Lipsio visa est Epistola *lum demum recte scripta, cum videtur illi, cui scripta* (b). quod si de omni epistola verum est; quanto magis de ista, in qua id unice quæritur, ut quam maximam a patrono amicove gratiam ineas? Quare, siquid illi displicere sciveris, etsi ceteroqui haud malum; omittendum est scilicet: quia illi servis, non tibi. Si ad virum gravem scribam, argutiis infensum, & ab Ovidianis ludicris abhorrentem; stultusne sim, ut illo invito ingenium acuam, & meo me mucrone lædam! nam invisâ obtrudere ornamenta ingenii, quid est aliud, quam senem in convivio cogere, ut repugnanti stomacho bellaria ingerat? *Multos tædet, inquit facete vir doctus nostræ ætatis* (c), *multos tædet rimari sensum, nisi palam in quadra positum. Caponum segmenta locari in mensâ cupiunt; deartuandi laborem fugiunt.* Tales fatigandi non sunt, nec Laconico stylo excrucianti, si planum apertumque desiderant. Vicissim, quæ vitiosa sunt alibi, nonnunquam virtutis locum obtinent, si ad ejus palatum faciant, cui gratulamur. Hac excusatione olim Cestius orationis suæ vitia defendebat,

(b) Lipsius Institut. Epistol. c. 3.

(c) P. Franc. Lang. Epistol. familiar. Centur. 1 Epist. 1.

debat, non ignarus, errare se; sed profuturum errorem præferens ingratae ac inutili integritati. *Et ego*, reponebat reprehendentibus, *nunc scio, me ineptam sententiam dicere, multa autem dico, non quia mihi placent, sed quia audieribus placiturae sunt* (d). Utcunque hoc in oratione habeat, cujus finis non placere est, sed persuadere; in Epistola certe nostra omne punctum tulit, qui placuit, quibuscunque non malis mediis id consecutus est: nam quæ publicæ luci destinantur, ita elaboranda sunt, ut non modo corrupto quorundam gustui serviant; sed acerrimi etiam censoris aciem non refugiant: at quæ privato unius conspectui subjiciuntur, si illi placere satis est. ut sæpe domestici coqui cibum mensæ inferunt, sibi ipsis haud quaquam gratum; quia domino sapit, cui uni tum coquant. Peccandum tamen nunquam est; quia id semper malum sed artem, cum res poscit, dissimulare vel in usum suum callide detorquere maximæ artis est.

Artis hujus utilitas.

Ceterum, mi Ruæe, de Artis hujus utilitate ita prorsus disputas, ut prudentia tua expectandum erat. Et enim profecto non molestissimum modo

(d) Narrat M. Seneca, Controvers. l. 4. controvers. 29.

sed & turpissimum, rem nescire, cujus non tam frequentissimus, quam perpetuus usus est. Quis, nisi ficulno ingenio sit, inscitiam suam aliquoties annis singulis velit prodere, suoque testatam chirographo ad alios mittere irridendam? Atqui una epistola sufficit, ut scribentis scientia, urbanitas, prudentia, quanta est, tota simul in conspectum veniat: siquidem, ut verissime advertit Demetrius Phalereus, omnis quidem generis scripta, sed imprimis Epistolæ, auctorem referunt. *Σχεδόν γάρ, præstantis illius Critici verba sunt, εικονα έκαστος της έαυτε ψυχης γραφει την επισολην. Epistolam enim ferme ut effigiem quandam animi sui quilibet exarat.* (e) Magni momenti est vel semel scripisse ad peritum lectorem: experimentum quippe is inde capiet, unde vel magni te facere, etsi ignotum ante, in omnem vitam incipiet; vel contemnere apud se, & in literatorum plebe, vel sæce etiam, numerare. Necessitas vero literarum hujusmodi, nostro quidem sæculo, evitari non potest; nisi foedam inhumanitatis notam, & Misanthropi nomen placeat. Istarum non minus, quam ceterarum *literarum pernecessarius usus, ut*
minore

(e) Demetr. Phaler. *περι έρμηνείας*, seu de Elocutione.

minore jactura sepe numero aqua & igne, quam epistola & literis, hominum vita caritura videatur: ut Joannes Voellus in ea epistola scripsit, qua suum de scribendis Epistolis librum Turnonio Comiti nuncupavit. Imo addam majus aliquid. Ars, de qua agimus, non ad scribendas tantum epistolas valet; quod ipsum est utilitatis maximæ: sed in omni urbano colloquio, & imprimis gratulatione, locum habet. Quoties vir primarius ad eundem est, quoties officii causa conveniendus patronus; verba suggeret ars ista, quibus blande captari benevolentia, & audientis animus velut aureo quodam vinculo, ut ab Hercule Gallico factum ajunt, devinciri possit. Est ergo ars placendi, ars vivendi, ars humanitatis: quam nemo tam erit barbarus ut odisse queat. negligere tamen eam poterunt duo hominum genera: qui humanitatem vel nullam volunt, vel summam jam possident. Illos in Tartariam Canadamve amando: istos in te, Ruæe cultissime, tanquam in epitomen collectos veneror, amoque in uno omnes. Tu arbiter esto ideæ, quam in Epistola hac veluti primis lineis designavi. Tibi ea si probabitur, felicem me architectum credam: sin minus; sciam, me politissimo omnis elegantiae artifice displicuisse.

EPISTOLA III.

De Exordio.

Populo imposuimus & Oratores visi sumus; scripsit olim ad Brutum Tullius. (a) ego dicere de me verius possum: amico imposuimus, & architecti visi sumus. Jacta sunt fundamenta, & tibi, Ruæe, probata. Pergere jubes, & attollere ædificium: quasi Aedilis meus Curilis sis. Ordiam ergo, & vestibulum primo construam, dum de Epistolæ Exordio agam.

Romanis veteribus solenne erat initium, *si vales, bene est.* Quod primis S. V. B. E. plerumque literis notabatur: *S. V. B. E.* Imitatus id est aliquando Christophorus Longolius, Galliarum Regis Orator: qui, ut erat Ciceronis studiosissimus, hunc etiam antiquitatis colorem ex eo traxit. Sed ista, sepulta pridem, excitare ab inferis velle, idem est, ac antiqua vestium genera revocare, quæ communi populorum consensu deposita, sine risu publico nunc resumere non possunt. De hodierno igitur Exordio quæ-
Cur Exor-
dio opus.

B 2

nienti

(a) Cic. in fragmento Epistolæ ad M. Brutum: quod extat apud Fabium Quintilianum, l. 9 Intit. Orator. c. 6.

nienſi interdicto cautum erat, ne Ora-
tiones exordium epilogumve haberent :
ita inter familiares, cum nullus ornatus
quæritur, ſine ambagibus veniri in rem
præſentem poteſt. In noſtra autem
Epiftola, cui finis propoſitus eſt hono-
rare, non eſt irruendum illico : ſed
pullandæ prius fores, & loquendi fa-
cultas petenda. Sternenda eſt quo-
dammodo via, priuſquam ad gratulau-
dum progrediamur : & præſatione hac
honor habendus ei, cui ſcribimus : ne
contemni ſibi videatur, ſi veluti inſalu-
tato ipſo, nondum fatiſ paratum & at-
tendentem propoſitione noſtra obrua-
mus.

**Cogor non- Unde autem, inquis, petendum Ex-
nunquam ex- ordium ? Hoc jam oſtendendum mihi.
empla de Indicabo fontes præcipuos : adijciam for-
meo afferre. mulas ; alieniſ verbis, ſi habuero ;
meiſ, ſi aliena defecerint. Ut enim
hoc ſemel dicam de formulis omnibus :
tanta eſt in auctoribus gratulationum
penuria, ut excuſſiſ omnibus, non
multa tamen exempla, & ea ipſa
ex alieniſſimo ſæpe loco petita, afferre
poſſim. Quare ignoſceſ mihi, huma-
niſſime Ruæe, ſi meiſ etiam verbis uti
exemplorum loco ſubinde audebo.
Scio utique, & ſæpiſſime apud me cogi-
tare ſoleo, arrogantis eſſe, exempla de
ſuo**

suo proponere : exempla enim, nisi omnibus numeris absoluta sint, exempla non sunt : talia autem qui credit sua esse, vel summus est, vel vanus. Ego igitur M. Tullium, C. Plinium, Aurelium Symmachum, Angelum Politianum, M. Antonium Muræum, Justum Lipsium, Erycium Puteanum, Franciscum Loredanum, Marsiliuz. Ficium, Cæsarem Scaligerum, Christophorum Longolium, Græcos veteres, & quotquot habeo alios, quoties poterō, advocabo : sed si ex illis omnibus nihil fuerit reliquum ; noli obsecro superbiæ potius, quam ignorantiaë id tribuere : idcirco enim tantum alienis abstineo, quia plura non scio. mea vero eo tantum sine propono, ut intelligar : imitandum enim si non dicam tibi, Ruæe, sed cuicumque hominum, me velim proponere ; non imprudentem modo, sed amentem me futurum agnosco.

Primus, ac præcipuus Exordii ^{Fontes} fons est, qui ceterarum ^{Exordii :} scripturum omnium, res præsens. Optimus eloquentiæ ^{e visceribus} magister, quia eloquentiæ princeps, Cicero ^{causæ ;} ita de exordiis præcipit : *ex ipsis visceribus causæ sumenda sunt* (b). Sic initium ducimus a persona vel nostra, vel ejus, ad quem literas damus ; a mutua necessitudine, acceptis beneficiis, vitæ con-

B 3

ditio-

(b) Cic. l. 2 de Oratore.

ditione; sæpe etiam a parentum majorumve amicitia & beneficiis. Ita filius ad patrem: *Suavissimum est amoris vinculum, sanctissimum pietatis: me utrumque ligat, & literas dare cogit amoris plenissimas; non solum, quia ad Parentem dulcissimum; sed quia ad talem Parentem, quem omarem unice, etsi Pater non esset. Sacerdos recens initiatus ad Patronum: Sacerdotii, quo initiatus sum, gradui proprium est, offerre hostiam. Duas ego hostias offero; alteram DEO Divinam; Patrono meo benignissimo alteram, vilem illam, sed qua meliorem non habeo, me ipsum. Discipulus ad suum olim præceptorem: Ad quem justius redeant meæ literæ, quam ad eum, cujus beneficio literas didici? Patruelis ad patruelem: Natura nos fratrum filios fecit, amor fratres: patrueli scribere pietas jubet; amanti gratus animus, & mutuus amor. Ad Patris sui potentem Patronum: Quid mirum, si ceu filius Eum colam, sine quo vel non haberem patrem, vel non nisi miserum afflictumque haberem? Patrem ergo mihi alloqui videor: quia non tenuitatem meam, sed beneficiorum magnitudinem favoremque Patroni intueor.*

Maxime
ab eventu
recenti.

Præcipue vero opportunum est, si quid paulo ante contigit, unde arripi inchoandæ epistolæ occasio possit. Neque obstat rei parvitas: nam & altissimæ

mæ in Libano cedri e minimo semine ortum habent. Sic Longolius : *Eadem mihi nunc ad te scribendi caussa est, quæ proximè fuit (c).* & alibi iisdem pæne verbis : *Quæ mihi ad te scribendi caussa nuper fuit, eadem certe nunc est (d).* Quod quidem leviter immutatum fervire semper potest : si dicas, eandem tibi nunc scribendi caussam esse, quæ semper fuerit ; amicitiam veterem, officiorum memoriam, ceteraque. Sic ad fratrem post diuturnum silentium : *Dulcissimum Fratrem alloqui jucundum semper fuit, estque nunc post intervallum jucundius.* Sic, si forte epistola non tabellarii, sed communis amici manu tradetur : *Semper ego quidem libenter ad te, cognate venerande : sed nunquam libentius, quam hodie : cum per eum tibi hominem epistola mea reddetur, qui pretium illi, si nullum habeat, addere ; si habeat, geminare possit.* E minimo sæpe dicto, quod Patronus de nobis, quod alius quicumque de Patrono protulit, nascetur scribendi exordium. *Lætus & alacer scribo, quoties venerari licet Mæcenatem meum illustrissimum ac benignissimum ; sed lætior alacriorque solito hodie, cum novum propensi in me animi testimonium habeo. Audiivi e fratre, quam honorifice, quam, si id licet dicere, amanter de me sentiat magnus ille*

B 4

Daco-

(c) Longolius l. 1 epist. 10.

(d) Idem l. 3 epist. 16.

Dacostius, cui placere votorum meorum omnium scopus est. Vel: *Venio* e doctorum hominum cœtu, plenus gaudii, & scribendi ad te, *Vir Eruditissime*, desiderio gestiens. Qua de caussa, rogas? *Audi*vi laudes tuas, quas cœperam, ita ab aliis auditas, ita pro suo merito agnitas, ita ab omnibus certatim celebratas: ut ad meam lætitiã nihil deesset, nisi quod tu, quid alii de te sentirent, nescires. Quod scribi verè potest, si modo, illata ab uno præsentium honorifica de quopiam mentione, significant ceteri, sibi quoque illum in pretio esse. Infinitus fuerim, si persequi singula velim, quæ perspicax scripturi oculus in rebus dictu levibus deprehendit, ut aptum blandumque inde literarum exordium capiat. Ad fontes alios pergo.

Ab excusa-
tione.

Qui veretur, ne forte patronum offenderit, nihil debet habere antiquius, quam ut primis epistolæ verbis lectoris animum mitiget, & culpam excuset. Si gravior error est, peculiari epistola purgandus erit: vel certe maxima literarum pars in hoc uno consumetur, gratulatione in pugnum contracta. Tunc ergo contis remisque, ut ajunt, laborabitur, ne ea suspicio adhærescat: & per omnes eloquentiæ machinas extorquebitur patrono sinistra opinio. quod quibus argumentis fieri possit, dictabit pruden-

prudencia; quibus figuris, & persuadendi arte, docebit Rhetorica. Nos de iis literis agimus, quarum præcipuum argumentum gratulatio est: in quibus non aliud fere, quam dilatæ scriptiois negligentia excusatur. Tritum hoc ordiendi genus, sed sæpe necessarium: hominibus etenim delicatis, & scribendi officium non raro vectigalis instar exigentibus, non mediocris injuriæ loco est, rariores, quam expectaverant, vel etiam tardiores tantum literas accepisse. Horum fastidium, quo magis est irritabile, eo placandum est diligentius; sæpe enim verbis pauculis emendare errorem possumus, in magna alioqui incommoda nostra erupturum. M. Antonius Muretus ita se purgat: *Etsi serius ad te scribo, quam oportuerat: spero tamen, te ejus rei veniam mihi daturum; cum, quæ tam diuturni silentii causa fuerit, cognoveris.* (e) Non est hoc acutum, fateor: sed naturalem quendam candorem habet, & Ciceronianæ imitationis sono gratum est. Franciscus Langius, Mureto longe, ut subtilitate superior, ita inferior simplicitate; hic tamen simpliciter, *Diu, inquit, debeo tibi literas* (f). Recte hoc ad eum, quem libera voce

B 5

allo-

(e) Muretus epist. 15.

(f) Langius Centur. 1 epist. 40.

alloqui licet: sic inter se amici pro suo jure scribunt. at superiorem ita compellere, vereor, ne non satis delicatum sit, ne nudum, & asperius, quam ut ambitiosas aures mulcere possit: multi enim eas cum Dionysio in pedibus habent, quibus nisi supplex accidas, placere non possis. Suavius est Lipsianum illud: *Diutius jam in scribendo cessavi, at non in amando.* (g) nisi quod, si multo inferiores sumus, amorem profiteri vix unquam licebit: magni etenim illi Dii adorari a clientibus suis volunt, non amari: vel si amari volunt, reverentiam audire, non amorem volunt.

Ab usu.

Sæpe a consuetudine principium capitur, cum ostendimus, morem nos gere communi usui, scribereque, cum omnes scribunt. Laudare possumus usum hunc, qui gratam memoriam alat, & patronis juxta, ac clientibus exoptandus sit: cum & illi videant, non esse a se male collocata beneficia: & isti favores novos merentur, dum veterum se recordari testantur. Sicuti peculiaris beneficia in acceptis referimus, dicemus, scripturos non fuisse, etsi id consuetudo nulla juberet, ultro nos imminere occasione, qua debitum præstamus obsequium. Tempus, universo

orbi

(g) Justus Lipsius, Centur. 1 ad Belgas epist. 1.

orbi Christiano lætum, nos quoque lætos velle transigere testabimur : nihil autem habere lætius, quam eum alloqui, qui vinculis tam arctis nos sibi obstrinxerit. Huc pertinet illud Joannis Francisci Loredani, Nobilis Veneti : *In publico omnium ad te concursu, Domine Excellentissime, privatim ego meum obsequium deferò* (h). Subtilis hic sensus est : insinuat enim, peculiari se præ aliis omnibus amore in amicum ferri, & quod semper magnum, communia non communi studio facere velle.

Suavissimum est ab amore exordium : Ab amore, qui si, ut dictum, aperte non potest ; tacite indicandus est, & reverentiæ pallio obtegendus. Amandi vero, ut artes, ita loquendi modi mille sunt ; nec numerari facilius possunt, quam ascendentes e foco flammæ. Si dico, gaudere me, quoties scribere patrono liceat ; expectasse me avide tempus hoc : versari mihi ob oculos, quoties ad eundem literas, vivam quamdam illius imaginem ; tandem me nactum esse occasionem diu exoptatam ; etsi corpore absim, quotidianam tamen memoriam facere me illi præsentem ; quo de illius in me beneficium cogitem sæpius, eo me illa pluris facere : quis tam sit hebes, ut hanc

amo-

(b) Loredanus, Operum parte 6.

amoris linguam non intelligat? quis tam ferreus, ut non moveatur? Quam facile est, uno sæpe molliore verbo conciliare sibi amicum perpetuum, & utilissimi patrocinii semina jacere! Ardentis amoris est, quod suavissimus in amicos Cicero cum alibi, tum libro duodecimo Epistolarum familiarium testatur, se nullum finem facere de amici rebus & commodis cogitandi. Quis amorem non videt in illo Longolii? *Utinam ejus essent generis mee litteræ, ut te, quemadmodum scribis, delectare possent* (i). Amorem etiam spirat fiducia: quæ, si absit temeritas, vel ostendit conjunctos animos, vel ipsa conjungit. Exemplum addo e Q. Aurelio Symmacho, Consulari Viro, & Romanæ Urbis Præfecto: qui dignitatem suam styli nobilitate æquavit, & sæpe a me nominabitur. *Utor, inquit ille, apud te fiducia, quam dedisti* (k).

A timore. Oratoribus solenne est auspicari a metu, irriso pridem exordii genere, quia abjecto plerumque, nimisque jam trito. Idem in Epistola de iis dixerim, qui semper in Exordio metuunt; nunc, ne patroni negotia turbent; alias, ne ineptis literis offendant potius, quam placeant. Hoc ego initium uti frequens esse non velim

(i) Longol. l. 1 epist. 17.

(k) Symmachus l. 1 epist. 26.

velim : ita , si suo loco adhibeatur , haudquaquam rejecerim . Est profecto , cum timere non imprudenter possumus , ne literæ nostræ , nisi quam verecundissime accesserint , vultu parum læto excipiantur . Non erit ergo inutile aliquando dicere : *Officio satisfacere cupio , & pœnæ metu absterreor , ne major officio molestia sit : scio enim , me Virum alloqui , ut salutis publicæ , ita perpetuis gravissimisque negotiis natum . Vel : Trepida manu scriberem , nisi scirem , te ut rebus aliis omnibus , ita benignitate esse maximum . Non repellis quemquam , etsi molestum : neminem despicias , etsi indisertum . Jucundius ad amicum : Patetne aditus , laboriosissime hominum , ad museum tuum ? an per volumina , quibus obvallatus es , penetrare potest epistola tenuis ? Si stomacharis , ut facile soletis vos docti , en quam sit mitis hæc pagina ! lacerari se patienter feret , & abjici nondum lætam : modo videas , scripsisse me . Vel : Spondeo , brevis ero . Quid rides ? hoc exordio ad te utendum est , quem templum , & libri , & forum , & amici , & sexcenta alia ita diripiunt , ut legendis literis superesse tempus vix possit . Si stylo nostro metuimus : Video quidem , quam sit difficile , coram homine doctissimo , eodemque eloquentissimo comparere : multo tamen malo , verba in me , quem officium desiderari . Cavendum tamen , ne eos imitemur , qui toti in hoc uno sunt , ut scribant , ne scire*

scire se scribere. verissime id quidem de se ut plurimum prædicant: se tacentibus etiam ipsis, non erat periculum, ne lector id non videret. Sapienter notavit doctissimus, ut illis temporibus, Arvernorum Præsul, C. Sidonius Apollinaris: *Nimis deprecari ineptias ipsas est ineptissimum* (1).

Ab eruditione, proverbio, similitudine.

Eruditio Historica, vel Poetica etiam, proverbia, similitudines, & similia splendoris exquisiti ornamenta, Epistolæ aditum non parum illustrant; si modo affectatio absit, & obscuritas, & quidquid in argutiis univèrse peccatur. Magnificum vestibuli ornamentum sunt æreæ marmoreæve statuæ: sed atria privatorum non decent. Multa usurpare doctus ad doctum poterit, quæ si scribat ad alium, cogetur is advocare interpretem. Multi autem æquo animo ferre non possunt, si velut insultari videant inscitæ suæ. Quod si constet, placere margaritas erudito patrono; offerantur. Laudabo adolescentem pauperem, si ad opulentum doctumque patronum scripserit: *Cum Socrati multa multi offerrent, accessit & pauper Æschines, cum dicto: DONO TIBI, QUOD UNUM HABEO, ME IPSUM.* Quid aliud ego dicere Mecænati meo clementissimo possum? Agno-

(1) Sidonius l. 9 epist. 3.

Agnoscit vir doctus, cum hæc legerit, Senecæ verba (m): gaudebitque, videre se in epistola juvenis, quod ipse fortassis non nisi post lustrorum plurium lectionem deprehendit. Imo, si Diogenem Laertium legerit, recordabitur, quanti facere hoc munus debeat, quod tanti sapientissimus Socrates fecit. Αχιλλεὺς δὲ εἰπόντος, narrat fidelissimus Historicorum Græciæ (n), Πενὴς εἰμι, καὶ ἄλλο μὲν ἔδεν εἶχω, δίδωμι δὲ σοὶ ἐμῶντων. Αἰσ. 8v, εἶπεν, ἔκ αἰσθανῆ τα μεγαίσαιμοι δίδος; Cum Æschines pauperem se esse diceret, Εἰ, quod nihil haberet aliud, semetipsum offerret: quid tu? inquit: nonne sentis, rem a te maximam mihi donari? Poeticum fuerit, si quis ad Resurgentis Domini ferias ita ludat: Siquem Poetæ ad summam venustatis laudem volunt attollere, ex ovo prodiisse ajunt. Utinam Epistola mea, quam velut Paschale ovum offero, tam esset venusta, tam omnibus numeris absoluta: ut non tam de ovo scripta, quam ex ovo prodiisse, dici merito posset. Proverbium ita usurparim: Aquam hausisti, fontem corona. ita jubet Græcum Proverbium; imo ita natura. Corona fontem meum; sed inutilibus tantum verborum floribus: quorum loco utinam fructus reddere, Εἰ res ipsas, quas precor, possem. Eundem

(m) L. Annæus Seneca, l. 1 de Beneficiis, c. 8.

(n) Diogenes Laertius l. 2 in Socrate.

dem fere sensum similitudo reddit, & ipsa ab aquis petita: *Quiescere non possunt fluvii, dum ad mare, unde aquam habent, redeant, eique se totos reddiderint. Et quiescere ego possim, priusquam ei, a quo fluxerunt mea omnia, totum, quantus sum, me reddam & consecrem.*

Ex abrupto. Est & aliud Exordii genus, vehemens, & ex abrupto, ut vocant, dictum: cum scribentis animus, ingenti quodam motu occupatus, in subitarium aliquid & inexpectatum erumpit. Sic Muretus exclamat: *O præclaram epistolam tuam (o)!* Et ipse Tullius: *Itane? præter litigatores nemo ad te meas literas (p)?* Sed hoc in respondente potius, quam primo salutante, locum habet: certe a gratulante, quem vehementer commotum esse non adeo sæpe contingit, non nisi perquam caute faciendum est: ne furiosæ hominis speciem, & sæpe parum urbanæ referat, dumque placere vult, ridiculus fiat. Nam & Epistolæ quadrat quod de Oratione sacra scripsit Amadæus Bajocensis, vir eruditus e D. Francisci Capuccinorum familia: *Prudentia in eo summa debet adhiberi, ut scilicet ad omne omnino rerum ac personarum circumstantia*

accom

(o) Muretus epist. 9.

(p) Cic. epist. familiar. l. 12 epist. 30.

accommodetur ; alioquin non modo abruptam erit , sed absurdum (q).

Quæ si omnia inter se conferamus, patebit, nullum esse exordium melius, naturalius, candidius; quam quod ex re nata & visceribus causæ derivatur. In formulis vero, quæ per artem quærentur, & ephippiorum ritu communiter omnibus quadrant; præter alia, id etiam inest incommodi, quod facile evenire potest, ut eadem exordii forma sæpius, etiam ad eundem, memoria fallente utamur. Cujus rei exemplum memorabile est ipse eloquentiæ parens Tullius. juvat ipsum audire, ita de re gesta ad Atticum suum familiari stylo scribentem: *De gloria librum ad te misi, & in eo procæmium id est, quod in Academico tertio. id evenit ob eam rem, quod habeo volumen procæmiorum: ex eo eligere soleo, cum aliquod συγγεγραμµα institui. Itaque jam in Tusculano, qui non meminisssem me abusum isto procæmio, conjeci in eum librum, quem tibi misi. Cum autem in navi legerem Academicos, agnovi erratum meum. Itaque statim novum procæmium exaravi, & tibi misi. tu illud desecabis, & hoc agglutinabis (r).*

Plura

(q) Amadæus Bajoc. in Paulo Ecclesiaste, P. 1
l. 3 c. 2.

(r) Cicero l. 16 ad Atticum, epist. 3.

Plura dici poterant : sed ostendere Exordii fontes volui , non exhaustire. Plures tamen indicavi , quod sciam , solere multos , ut in Orationibus sacris , ita & in Epistola difficultate maxima laborare , dum exordium aptum inveniant. Tuum est , Ruæe prudentissime , siquid addendum , demendum , mutandum censearis , commonefacere me , ac de curuli sella tua (Ædilem enim meum te meminisse debes) pro potestate edicere , quid in vestibulo hoc meo tibi parum probetur.

EPISTOLA IV.

De Propositione.

Gaude, Ruæe : paucissimis te absolvam. Quid ita ? De Propositione scribendum est : illa autem eadem semper est. Gratulor , Precor bona omnia. Scio hoc , inquis. Bene habet : scis ergo , quid dici de Propositione possit. absolvi Epistolam. Vale.

Quid stomacharis ? non tibi placet modus hic Laconicus ? Audire præcepta vis. Ego gaudendum potius reor , quoties illis opus non est. Ergo modos saltem indica variandæ Propositionis , siquos habes. Si stomachari desinis , habeo : si pergis irasci , ne hos quidem dicam.

dicam. Sed extra jocum, Propositionis artificium totum eo recidit, ne antiqua semper crambe repetatur: cum enim voto eam contineri semper necesse sit, id unum quæri potest, quot modis exponi id votum possit: ut ea, quæ semper delectat, & sine qua nihil delectat, varietas obtineatur. Quatuor ego modos invenio; ordinarium, patheticum, grandem, ingeniosum.

Modum Propositionis ordinarium appello, cum diem, cujus causa scribitur, patrono felicem precamur. Multa sunt, quæ ut patrono eveniant, optare possumus: eorum pleraque complexus est suavis facilisque poeta, Angelinus Gazæus, in eo carmine, quod *Vota amico facta* inscripsit (a). Scazon ejus lenissimus ita habet.

*Tibi quod optas & quod opto, dent Divi
(Sol optimorum in optimis amicorum)
Ut anima semper læta nesciat curas,
Ut vita semper viva nesciat canos,
Ut dextra semper larga nesciat sordes,
Ut bursa semper plena nesciat rugas,
Ut lingua semper vera nesciat lapsus,
Ut verba semper blanda nesciant rixas,
Ut facta semper æqua nesciant fucum,
Ut fama semper pura nesciat probrum,*

C 2

Ut

(a) Gazæus in Piis Hilar.

Ut vota semper alta nesciant terras,

Tibi quod optas & quod opto, dent Divi.

Effigies hæc est viri boni ac felicis, quam tamen totam nec omnes, nec omnibus mittere audent: nam, ut fileam alia, quis viro gravi precetur, ut *lingua illi semper vera sit*, id est, ut nunquam utatur mendaciis? quis homini paupertatem professo, aut Meccœnati præpotenti bursam rugis carentem voveat? aut quis discipulus Magistro optet, ne cum suis rixetur? Quid si ista omnia Candidatus quispiam ad Amplissimum aliquem Præfulem scribat? nonne *tribus Anticyris caput insanabile* videbitur circumferre? Adeo verum est, esse modum in rebus certosque *fines*,

Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Quod venustissimum est suo loco, turpissimum fiet, si, quo non decet, transtuleris: ut colores, qui in pavonis cauda relucet magnificentissime, in humano vultu ridiculi forent, & certissimum insanientis indicium. Sunt tamen, quæ precari omnibus liceat, ut DEI favorem, & bona illa cælestia, quæ quemadmodum omnibus sunt necessaria, & infimorum quoque precibus impetrari possunt: ita optari illa sibi nemo sine impio fastu indignetur. Summis his bonis proxima sunt, quæ a plerisque & ipsa

ipsa nuncupantur bona, cum sint inter bonum malumque media: vitam dico, sanitatem, famam, tranquillitatem, comoda, & uno verbo felicitatem: quod quidem vocabulum & superiora illa, & ista inferiora complectitur. Hæc qui precatur, ordinarium Propositionis modum servat: qui tamen ipse, ne abjectus sit, condiendus est venustate quadam, nec sine omni cultu nuda illa felicitas objicienda. Venuste Langius: *Novo cum anno nova bona tibi voveo, mi Orone* (b). Ornatissimus Plinius Trajano Cæsari diem natalem sic gratulatur: *Opto, Domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam felicissimos agas* (c). En ut vir callidus, ingenii pæne ad vitium usque alioqui amator, hic tamen simplicitatem affectat, & mira candoris specie artem occultat: ut & Trajani styllum, qui naturalis & apertus est, imitetur: & loqui quam sincerissime videatur. Non tamen venustatem omnem exuit: sed oppositione illa bimembri, ac sequenti utriusque membri junctura, per dissimulatam artem blanditur. quod vel oculis deprehendi potest, si ita periodum dividamus:

C 3

Opto,

(b) P. Lang. Centur. 2 epist. 27.

(c) Plinius junior, l. 10 epist. 89.

Opto, Domine,
 et et
 | |
hunc plurimos
 | |
natalem alios,
 ───────────
quam felicissimos agas.

Pathetica. Propositionem ordinariam longissime superat pathetica, quæ tenerum animi motum, benevolentiam, amorem spirat. M. Tullius, ut est ad amicos blandissimus, ad Appium Balbum, *Gratulor tibi*, ait, *mi Balbe, vereque gratulor.* (b) Si Balbus ille in hoc gratulandi modo, in hac tanta gaudentis amici exultatione, addictissimum sibi animum non agnovit,

Illi robur, & æs triplex

Circa pectus erat.

Symmachus inquit: *Non meditabor nova verba, non excogitabo sententias* (c). proprium hoc est hominis, quem animi sui motus occupavit penitus, & absorpsit. ille enim exclamat: *Non sum sollicitus quibus verbis utar: id unum cogito, cui scribam, quantumque boni precari tibi hic animus debeat, tot nominibus tuus.* Quis non serio loqui credat eum, qui ita loquitur? Alibi idem Symmachus ita habet: *Pauca*, inquit, *salutantis verba sunt, sed voto prolixo*

(d) Cic. l. 6 Epist. famil. epist. 12.

(c) Symmachus l. 3 epist. 20.

prolixa (f). Hæc ars est affectuum, plusquam dicunt, dicere; & non minus movere per id quod reticent, quam quod loquuntur. Multa hujusmodi dicitur animus, vero amore aut Reverentia plenus. Sicui gratulandum est frigidus pectore, pigmenta quæro: at si Ruæo meo, charta nre prius, quam verba deficiant. quis enim nescit, non esse in igne mirum, si se prodat; sed si lateat? Tunc ego facile scribam: *Idem tibi precor, quod multi; sed animo, quo non multi, ne dicam, quo nemo.* tunc interrogabo: *Quid precabor autem? quæ quisque optimis, quæ cuique optimi.* Tunc dicam: *Ea omnia precor, quæ si verbis explicare omnia possem, parum te amarem.* dicam: *Utinam dare possem, non precari! sed quoniam plus non licet, precor, quidquid tua in me summa officia, quidquid meus in te summus amor precari jubent.* Vim mihi cogor inferre, ne finem non faciam. Id unum addo, nunquam defuturos eloquendi modos, si loqui serio velit animus.

Verbaque provisam rem non invita sequentur. (g)

Quemadmodum pathetica Propositi-Grandis. tio benevolentiam, ita grandis admirationem

C 4

(f) Idem l. 7 epist. 128.

(g) Horatius in Arte Poetica.

tionem excitat in legente. Est autem grandis, quæ sublimem sensum continet, & excelsa quadam imagine legentis animum implet. *Natalitius Evergetes*, scribit Langius, *bene velit clienti suo* (h). Grande hoc est: cum enim Superis nihil sit sublimius, majestate plenissima est gratulatio hominis, qui ipsos sibi Cælestes velut substituit, & in amici obsequium evocat. Sublime etiam est tollere se supra ceteros omnes, & plus illis precari. Faciet hoc, si quis dixerit: *Propositum est mihi, vincere omnium vota. Itaque, quantum precati sunt singuli, repeto: & quidquid precari amplius potuissent, adjicio. Singulorum vota in unum cumulum colligo, & addo mea.* Neque minus grande est, si Propositio magnifice de patrono loquatur: ut si ad magnæ dignitatis virum scribam: *Solent alii annos patronis precari: ego contra Patronum meum Excellentissimum annis preëor. Non tibi dant felicitatem tempora, sed a te accipiunt: ut, si gratulandum est, ipsi potius anno gratulandum sit, qui sub Magistratu tanto felix omnibus & exoptandus futurus est.* Sed hi sunt cothurni Herculis, non nisi hominibus vere magnis aptandi: pusillos enim non ornant, sed onerant, & ridiculos faciunt.

Ulti-

(h) P. Lang. Centur. 2 epist. 97.

Ultimam posui Propositionem ingeniosam, quæ ab eruditione, similitudine, patroni dignitate aut nomine, peculiaribus circumstantiis, inexpectato denique ac novo proponendi modo petitur. Qua in re nihil magis cavendum, quam ne, dum ingenium quæritur, in puerilem affectationem, aut lusum frigidum deflectatur. Siquem Poesi delectari sciamus, non erit ineptum scribere: *Quo autem voto apud te utar, Domine, nisi poetico? Precor ergo, ut annus hic novus tibi Amaltheæ Cornu sit, qui omne in te honorum genus e sinu inexhausto profundat.* Ab eruditione historica: *Cæsares olim Fortunæ simulacrum aureum in conclavi servabant. Hanc tu fortunam auream ut domi habeas hoc anno, precor.* A dicto veteri: *Quod Celso Albinovano Horatius, idem ego amico precor: GAUDERE, ET BENE REM GERERE.* altero fiet, ne grave sit illi quidquam; altero, ne ipse sibi. Horatii versus in Epistolis est:

Celso gaudere, & bene rem gerere Albinovano (i).

A similitudine: *Ut superis non nisi turis grana aliquot, & pia vota offerre humana tenuitas potest: ita nil ego Patrono meo Maximo, præter exiguum hunc scribendi honorem, piæque vota, quod mittam, habeo.*

C 5

A digni-

(i) Horatii s. l. i Epistol.

A dignitate, ad ardentem animarum Pastorem: *Scio, scio, quid precari possim gratissimum, animarum fructum.* A nomine ita Lipsius ad Eminentissimum Ascanium Columnam: *DEUM rogo, te inter vere columnas & fulcra Christianæ Reipublicæ servet* (k). A singulari circumstantia, ad Augustissimum gloriosissimumque Cæsarem CAROLUM VI. cum hærede careret, scripsi alieno nomine: *Voveo, quod vovet Orbis Austriaco nomini deditus universus: aut Prolem PATRIS similem, aut PATRI immortalitatem* (l). Denique a modo inexpectato: *Non vota mitto, sed augurium: non precor, ut felix hic annus sit; sed talem fore vaticinor.*

Propositi-
tio fuit ex
Exordio.

Sæpe taci-
ta est, non
distincta.

Duo supersunt, quæ de Propositione non videntur silenda. Alterum est, sæpissime illam sponte ex ipso Exordio fluere, neque adminiculis operosioribus indigere. alterum, sæpe eandem Epistolæ corpori ita intexi, ut nescias, an Exordio, an Confirmationi inserta sit: fere ut oratorum veterum propositiones non peculiarem quandam periodum efficiebant, aut eminentis tituli instar e reliquo orationis corpore extabant. Quod quoniam natura ipsa pro re nata docere

(k) Lipsius Centur. I ad Belgas, epist. 43.

(l) In Dedicacione Libri de natura & proprietatibus aeris.

docere debet, exemplis superfedeo. nam & alioqui lassatum te, Ruæe, opinor, quem per insuetum iter, nec præcedentium vestigiis tritum, inclementer rapui. Non tamen veniam peto, scio enim, non fieri volenti injuriam.

EPISTOLA V.

De Laudibus.

Nondum discedo a sententia. Epistolæ officiosæ corpus, ac veluti œconomiam totam, duabus tantum rebus constare etiam nunc opinor, Laude, & Gratiarum Actione. Quod de Amore me admones, ne illius obliviscar: gratias habeo sollicitudini tuæ, mi Ruæe. Erit, ne dubita, & amor locus; maxime, dum ad te. Sed in officiosæ epistolæ corpus aperta fronte inducere amorem non audeo: quia, cum ejus finis sit honorare; amor autem non honoris genus sit, sed ad æqualitatem potius aspiret; non satis video, quo jure illum in regno hoc locare possim. De laude igitur ut differam, fateor libere, nunquam me in argumento difficiliore versatum. *Difficile est*, ait Renatus Rapinus, *Difficile est, laudare ut par est* (a).
Imo

Laudare
difficillimum est.

(a) Rapinus animadversionum in eloquentiam
P. 2 animadv. ultima.

Imo alibi, *neque difficilius*, inquit, *quidquam est, quam laudare*: & plerumque illa scribendi audacia laudantem simul & laudatum exponit risui, quia laus est mala (b). Ita Rapinus, cujus summa apud me est auctoritas: ita natura ipsa clamat, cujus interpretis prudentissimus fuit Rapinus. Quid enim difficilius, quam humanam ambitionem fatiare laudando, neque tamen veritatem offendere? Mediocres sunt plerique mortalium: iidem tamen mediocri laude tantum abest ut sint contenti, ut ea lædi etiam se & abjici putent, meritaque sua non in eo, quo par est, honore esse. Nihil ergo tutius, quam a laudando penitus abstinere: sed hoc ipsum est, quod in officiosa epistola fieri nullo pacto potest. Gratulari enim sine ulla laude, quemadmodum officii est, non voluntatis addictæ: ita grates quidem meretur, amorem non impetrat. Totus sum in eruditi Balbini sententia, qui laudem non in primis epistolæ dotibus, sed primam omnium ponit, his verbis: *potissimum gratiose laudandus est amicus: aperte, si simplicior est; si doctior, tum id faciendum occultius: nemo facile est, qui laudari non velit, & quamvis inutili mendacio semper irascimur, tamen eos, qui laudes*

Necessarium tamen.

(b) Idem animadvers. in Poeticam P. 2 animadv. 14.

des nostras mentiuntur, toleramus (c). Nulla est machina, quæ hominum animos jucundius, facilius, potentius flectat. Laus placat iratos, ignotis amorem inspirat, amicitiam conservat augetque. Plerique omnes, si verum fateri velent, idem cogentur dicere, quod olim de se Themistocles: qui cum esset rogatus, quid audiendo maxime omnium delectaretur: respondit, si de suis laudibus quam optime diceretur. Quis autem renuat tam obvio medio hominum sibi animos conciliare? munera dare non omnium est: laudandi humanitas scribentem simul & laudatum perfundit parabili gaudio, & cum alteri multum videatur tribuere, nihil tamen alteri adimit. Idem homines, quod Superos movet: nam & horum, & illorum gratia iniri levissimo pretio, imo nullo potest, si modo lingua uti scias, quod venuste significavit ille apud dulcissimum Xenophontem, qui gloriatus, habere se Deos amicos; interrogatusque a Socrate, quo pacto eorum sibi amicitiam conservaret; acute reposuit: *Vili admodum: laudo enim illos, nullis sumptibus factis* (d). Recte proin Antonius Possevinus, librorum helluo, in Biblio-

(c) Bohuslaus Balbinus, in verisimilibus humanorum disciplinarum, c. 2.

(d) Xenophon in Convivio.

bibliotheca sua (e) inter præcipuas epistolæ dotes numerat *benevolentiae illud, ut sic dicam, saccharum*: quo videlicet quidquid aspergitur, etsi minus fit aliquando sanum, semper tamen dulce. Quo in genere, subjungit, *Cicero unicus, & unice imitandus*. Verissime hoc Posssevinus e Lipsio scripsit de M. Tullio, in cujus ad amicos epistolis tantus inest candor, tam sincerus amor, tam promptum obsequium, tam benevola amicorum laus: ut, quidquid summus ille vir in officiis & Lælio suo de amicitia scripsit, id omne ab eo amicis cumulate præstitum ex epistolis perspiciatur. Nobis tamen, cum gratulabimur, admirari Ciceronem potius, quam imitari licebit: ille enim vir Consularis, Patriæ Pater, Imperator, superiorem, cui scriberet, non habebat: nos autem, quem honoramus gratulando, hoc ipso honoris genere superiorem fatemur. Certe non ita nobis licet patronum laudare, ut Brutum aut Cassium, Lentulum aut Cæsarem, ceterosque laudavit magnus Cicero, cujus vox Romæ oraculi instar adorabatur.

Quod

(c) Anton. Posssevinus, Bibliothecæ I. 18. c. 14. Totum autem locum ad verbum mutuatus est e Justo Lipsii Institutione Epistolica, c. 9.

Quod ergo laudis genus epistolæ officiosæ congruit? Dicam, Ruæ. Statuamus imprimis cum perspicacissimo Buhursio, tria esse laudum genera; falsum, crassum, decorum. Laus falsa est, quæ laudati merita superat, & turpi mendacio fordet. Laus crassa non quidem falsa prædicat, sed sine circuitu, elogiorum calathos in os laudati effundit, & impudenter honorat. Laus decora non vera tantum assert, sed modo etiam tam delicato, ut nec laudatum, nec laudantem erubescere cogat. Falsa laus instar habet contumeliæ: illudit enim cæco, qui eum a perspicacia laudat; Therisitæ, qui a pulcritudine. præterquam quod mentiri scædissimum est, & mentiendo adulari abjectissimum. De crassa laude nemo melius Buhursio censuit: *Crassam laudem, etsi verissimam, pro injuria accipiunt viri cordati* (f). quam enim omnes laudari natura appetunt, tam nolunt laudum appetentes videri: si ergo tam aperta illis laus offeratur, quid aliud apud se cogitare possunt, quam se a laudante laudis avidos vanosque homines reputari? Sapienter proin monet Rochus Perusinus: *Illud cavendum est, ne laudatio in adulationis vitium, aut suspicionem incidat: tunc enim insuavis*
solet

(f) Dominicus Bouhours in Methodo recte cogitandi, Dialogo 2.

solet esse, cum illis quibus scribimus, tum aliis (g). In quem Perusini locum Jacobus Pontanus: *Non ab epistola modo, verum ab omni quoque cogitatione nostra abesse debet assentatio, quæ libero & ingenuo homine prorsus indigna est.* (h) Superest ergo laus illa decora, quæ ita blanditur, ut nulla ex parte lædat. *Laus falsa laudatum ludibrio exponit, crassa pudore onerat, decora vanitati juxta ac modestiæ consulit: ut summo judicio, magnus, quem dixi, e Gallia Criticus Buhursius pronuncia- vit* (i).

Hanc ipsam vero tam subtilem, tam delicatam laudem ad præcepta revocare num licebit? Refugi semper hunc scopulum, nobilissime Ruæe, nunc tuo imperio cum eo dirigendus sit cursus, subibo quam cautissime, & fortunam tentabo. Tres mihi videor laudandi venuste vias posse distinguere: laudibus enim afficere licet, vel non laudando; vel dissimulanter laudando; vel candidè laudando. Illustro singula.

Laudamus sæpe, cum non laudamus; vel potius, cum nos laudare nolle dici-
 laudando. mus. Id duobus modis contingit: aliquando enim abstinemus omnino a laudibus:

(g) Rochus Perusinus, de scribend. epist. c. 25.

(h) Pontanus in Notis ad dictum Perusini locum.

(i) Bouhours loco, quo supra.

dibus : alias inchoatas abrumpimus. Utriusque exempla subjicio. Eloquentissimus Doctor Hieronymus ad Theophilum Alexandrinum Præfulem, *Laudare te, scribit, vereor, ne assentandi crimen incurram.* Aurelius Symmachus, cum laudis mentionem fecisset, ita pergit : *Si juste persequar* (laudem videlicet, de qua dixerat) *ero proximus blandienti* (k). Delicatus Hieronymus, delicatius Symmachus. ille adulationis vitium aperte nominat : iste blandientis nomine, quod multo est mollius, utitur. ille crimen incurrere metuit : iste, etsi omnia justo elogio persequatur, nondum tamen blanditurum se fore, sed proximum duntaxat blandienti. ille laudari posse Theophilum indicat : iste tot laudes in suo reperiri insinuat, ut prolixi elogii (hoc enim est *juste persequi*) materiam subministrent. uterque tamen par est subtilitatis in eo, quod laudandi periculum subterfugit, honorem tamen & dulcedinem non omittit. Idem Symmachus ad Agorizum scribens, cum ejus laudes exorsus esset, sic eas abrumpit : *Mihi magnopere convenit ita meminisse gloriæ tuæ, ne verecundiæ oblitus existimer* (l). Alibi vere : *Et nisi verecundia tua verbis*
D meis

(k) Symmachus lib. I epist. 25.

(l) Idem lib. I epist. 55.

meis poneret modum, latius evagarer. Atque ideo erit de hoc sermo interim parcus, memoria vero prolixior (m). Lipsius a coeptis cujuspian laudibus ita resilit: Sed fileo, & modestia ejus, ac contemptus vel odium potius gloriæ, os mihi frænant. Vincit haud dubie Symmachum Lipsius, dum jungit modestiæ contemptum gloriæ, eoque ipso nondum contentus odium addit. Memoria vero, quam spondet Symmachus, non ad laudem quidem pertinet: amorem tamen subtilissimum & tenerrimum spirat. Non hic filebo modum reticendæ laudis alium, qui non a laudati modestia, ut vulgo fit; sed a scribentis reverentia ducitur: quod mihi, si ad magnæ dignitatis hominem scribitur, perquam appositum ac blandum videtur. Usus hoc modo sum ad Serenissimum Principem FURSTEMBERGIUM, cum ita ad eum totius Sodalitii nomine scriberem: *O quantum campum ingressa est Epistola nostra, SERENISSIME PRINCEPS! abiret illa in Panegyricum, si pergeremus. Scimus, quam graviter in debitam tanto fastigio reverentiam peccaremus, si de Tuis laudibus, SERENISSIME DOMINE, ad Te ipsum scribere auderemus.* Existimavi, longe profundioris hoc esse venerationis indicium, quam si Principis tantum mode-

(m) Symmachus lib. 1 epist. 103.

modestiae me parcere professus essem :
 cellissimo enim in culmine collocatur
 ille, cujus laudes ne attingere quidem
 nos audere testamur.

Difficilioris haud paulo artificii est
 laudare dissimulanter. Cuniculis hic opus
 est, & obliquis anfractibus : quorum
 aliquos detegamus. Et primum quidem
 hic mihi occurrit is ipse Amor, cujus
 ne obliviscerer, tu me, Ruæ suavissime,
 monitum voluisti. Cum enim nil nisi
 quod bonum nobis videatur, amare pos-
 simus : insigne quoddam bonum in eo
 inesse tacite significamus, quem amari a
 nobis inuimus. Hujus generis est, quod
 ad Muretum scribit Paulus Sacratas :
Imago tua ante oculos mihi obversatur :
nihil ago aut tracto, quin testis adsis. Fieri
 non potest, ut memoriam tam assiduam
 conservemus hominis, quem non maxi-
 mi faciamus. Huc & illa pertinent,
 delectari nos non modo recordatione
 amici creberrima, sed & frequentibus
 de eo sermonibus ; de illius nos gloria
 & felicitate non minus quam nostra
 gaudere, dolere de molestiis ; non co-
 ram notis tantum, sed & ignotis solere
 de illo, quæ admiremur in eo, amemus-
 que, prædicare, *Animus*, inquit Lipsius,
sæpe ad vos revisit, & vix avello hærentem.
 D. Ambrosius vero ad Gratianum Au-
 gustum :

gustum: tuum quotidianum iter legebam, nocte ac die in tuis castris cura & sensu locatus, orationum excubias prætendebam, etsi invalidus merito, sed affectu sedulus (n). Quæ verba quamquam latinitatem Tullianam non referunt, sollicitudinem tamen ingentem, & amorem reverentiæ mixtum clarissime indicant. Ex eodem fonte manat desiderium, quo in amici scripta ferimur, iisque relegendis fatiari nos non posse testamur. Elegantissime, ut solet, Cæcilius Plinius ad uxorem Calphurniam: *Epistolas tuas lætito, atque identidem in manus quasi novas sumo: sed eo magis ad desiderium tui accendor. Nam cujus literæ tantum habent suavitatis, hujus sermonibus quantum dulcedinis inest? Tu tamen frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat. Vale.* (o) Quid melitis his verbis potest fieri subtilius, suavius, honorificentius? Ab Amore ad Rereventiam transeo, quæ & ipsa est tacitæ laudis genus: ut enim non amamus, nisi quod bonum; ita non reveremur, nisi quod sublime est. Laudabimus ergo, cum dicemus; idem nos, quod DEO offerimus, Patrono deferre, honorem & reverentiam; cupere nos uti consiliis ejus, & sapientia regi; optare, ut præsentibus spectare liceat amici

sunt reve-
rentiæ;

(n) D. Ambrosius lib. 5 Epistolarum.

(o) Plinius lib. 6 epist. 7.

amici exempla, & ab ejus tanta illa humanitate, prudentia, scientiaque formari. Laudavit Cicere D. Brutum, cum summo studio se curaturum recepit, quidquid ad conservandam amplificandamque dignitatem ejus pertinere intellexisset. *quod quanquam intelligo, inquit, me cum multis esse facturum: tamen appetam hujus rei principatum* (p). Verum hoc polliceri non est cujusvis: semper tamen licet promittere aliquid, bonum animum saltem. Laudavit Scaligerum patrem Jacobus Omphalius, cum dixit: *Cupiebam enim, pro mea summa & perpetua in te veneratione, studia tibi mea omnia probari. Quo seufu dicere licebit: Blandior nonnunquam ipse mihi, & esse mihi aliquid videor; quoties, a quanto viro non sim contemptus, mecum recogito. contemptus autem? audebo dicere, laudatus; & fortasse amatus. Velita: Quæ enim potest esse oblectatio dignior ingenui hominis animo, quam illi se carum videre, quem nemo non admiratur? Vel: Una res me sæpe perturbat, eadem illa, quæ summo mihi alioqui est gaudio, tua in me benevolentia: vereor enim, ne propter meritorum meorum egestatem tuo de me judicio satisfacere nequeam.* Laudavit denique Julius Cæsar Scaliger, verbis illis insigni reverentia plenis: *Toto animo in hanc curam incumbam, ut te, & imiter*

D 3

doctum,

(p) Cicero Epistol. famil. l. 11 epist. 6.

*doctum, & admirer sapientem, & colam
pium* (q). Laudamus denique, quoties
recepto more patrono nos commenda-
mus: nemo enim patrocinium alienum
implorat, nisi cum & potentiam videt,
quæ prodesse sibi queat; & bonitatem,
quæ velit.

per vo-
tum,

jocum,

Quæ hætenus de tacita laude dixi,
difficilia non sunt ad imitandum: sed
ingeniosiores quædam dissimulanter lau-
dandi machinæ, uti sunt rarissimæ, ita
invenire illas perarduum. Tria tantum
exempla addo: fateor enim, plura mihi
ad manum non esse. Primum ergo in
Buhursii Methodo recte cogitandi (r)
Poeta Gallicus sublimissimam laudem
suo Regi tribuit, dum optare tantam
videtur. Utinam, inquit, Asiæ, vete-
rique Trojæ propiores essemus: ut ap-
pareret, Græci annis decem, an tu die-
bus totidem plus effeceris. Ingeniosis-
simum votum, quo & laudem totam
proponit; neque tamen affirmare, sed
dubitare videri vult. Modus alter
Victuri est (s), de quo prudentissimus
Criticorum Galliæ, Rapinus meus, ita
inquit:

(q) Scaliger pater, epist. 44.

(r) Dialogo 3.

(s) Gallice *Voiture*: quem latine *Vecturium*
aliqui; P. Wagner, interpres Buhursii,
Vecturium dixerunt. Ipse *V. Victurum* se
appellat, Operum P. I Epist. 199.

inquit: *Victurus*, quo *delicatus ingenium* postrema hæc secula non tulere, nunquam pæne nisi *jocando* laudabat: & sane a multis retro temporibus nemo fuit illo hac in arte felicior (t). Tertius, omniumque longe vel alie-artificiosissimus est Virgilio modus, quem nam ima- idem Rapinus summis, ut dignum est, ginem. laudibus ita extollit: *Nec subtilius ullus unquam mortalium a quoquam laudatus est, quam a Virgilio Augustus: non nisi per cuniculos, ut ita dicam, ad suam eum gloriam perducit Poeta. Nemo erat Romanorum paulo intelligentior, quin probe nosset, in pietate Æneæ pietatem Augusti extolli a Virgilio, quippe cujus in Heroe suo proponit effigiem: qua in re vere affirmaveris, laudandi artificium nemini unquam melius fuisse perspectam: nam cum eum, quem celebraturus est, laudibus obruat, verecundicæ tamen ejus penitus molestus non est (u). En tria, quæ promisi, occultæ laudis exempla: Votum, seu *Conditio*; *Ironia* & *Jocus*; *aliena Imago*.*

Tibi vero, candidissime Ruæ, for-Laudamus-
 tasse præ ingeniosis laudibus sinceræ candide.
 placebunt: illæ enim splendidiore
 dem sunt, sed naturali suavitate longe

D 4

infe-

(t) Relatus Rapinus in Animadvers. in Poeticam, P. 2 animadv. 14.

(u) Idem ibidem. Similia fere habet in Com-
 paratione Homeri & Virgilio, c. 3.

inferiores. in te vero excellens ingenium ita admiror, ut candorem illum ac suavitatem tuam incredibilem multo superiorem rear. Certe si de tuo iudicio suspicari e meo licet: ego, quoties personæ ratio id patietur, candide potius, quam diffimulanter laudaverim. Ejus, cui scribo, nobilitatem, ingenium, iudicium, eruditionem, eloquentiam, dignitatem, famam, prudentiam, humanitatem, æquitatem, pietatemque, & siquid est præterea, sincerissima prædicatione extollo. ad artes tum demum confugio, cum vel amœnitas id suadet, vel gravior quædam ratio exigit. Hujus generis formulas esse censeo sequentes.

Fieri non potest, Vir præstantissime, ut quisquam dotibus tuis non capiatur: nosse enim te, & suspicere, idem est. Vel: Incrementum tibi precari non possum: patere enim, ut libere dicam, quod vere sentio: attigisti verticem. Id ergo solum precari possum, ut omnes te tantum esse intelligant, quantum ego scio. Plinius ad Trajanum: Precor ergo, ut tibi, & per te generi humano prospera omnia, id est, digna seculo tuo contingant (w). quod affine est magnifico illi Ciceronis: Finem nullum facio, mihi crede, Cassi, de te & de Bruto nostro, id est, de tota Republica, cogitandi (x). Imitari hæc non erit difficile,

(w) Plinius l. 10 epist. 1.

(x) Cicero Epistol. familiar. l. 12 epist. 1.

ficile, si ad virum nobilem scribas : *Precor, ut tibi, Illustrissime Comes, & per te splendidissimæ stirpi tuæ inclyta omnia, id est, digna nobilitate hac, virtuteque, & publica omnium expectatione contingant. Aut ad animarum Pastorem : Dignetur supremus Pastor Dominationem Vestram Admodum Reverendam, id est, gregis sui spem salutemque publicam, protegere semper, & cumulate beare. Si adulationis suspicio metuenda sit : Plura fortasse dixi, quam credere velit Patroni mei modestia, vel si credit, audire. Atqui possum affirmare candidissime, me & in his literis, & in aliis omnibus, multo dixisse minus, quam sentio. A majorum splendore sic amicum laudat in Thyrsis Philotesiis Erycius Puteanus : *Majores referes, & imitando efficies, ut referre te pariter posteri cupiant* (y). Sic ad Oranum scribens Lipsius, patrem ejus & patruos laudat: qui modus late patet, & occasionem laudandi perappositum & facilem præbet. Muretus ad Eminentissimum Andream Battorium magna candoris specie sic eloquentiæ habenas laxat : *Ego te, Cardinalis optime ac præstantissime, semper observavi ac colui, captus non tam nobilitate ipsa regii generis tui, quam admiratione tuarum singularium in omni genere virtutum : quibus ita tibi, dum in urbe versatus es, omnium voluntates**

D 5

con-

(y) Puteanus Thyrso Philotesio 44.

conciliaſti ac devinxisti, ut hodie quoque absente te, cum solutiores lingua & liberiora judicia esse solent, nemo tamen aliter de te, quam de perfecto quodam & omnibus numeris absoluto virtutis exemplo loquatur. Blandum est illud Angeli Politiani ad Sfortiam Principem, cujus majestatem ut laudet, veniam rogat, quod ausus eum esset devocare paulisper ad hæc inferiora velut ab excelsiore quodam fastigio (z). Denique adulationem ita a se amolitur Pontificali quadam majestate Divus Ambrosius, ad Gratianum Augustum: Nihil hic adulationis est, quam tu non requiris (aa). Felices illos, qui multos habent, ad quos idem scribere vere possint, adulationem ab eis non requiri. Inter nos, Ruæe carissime, nulla certe requiritur: certum enim utrique nostrum est, candidissime te a me, me a te laudari. unum tantum inter laudes nostras discrimen est: quod ego lucem celebros, tu tenebras meas lucem putas. Sed fallere, mi Ruæe, fallere: ne, si forte aperire oculos incipiat amor tuus, amor esse desinat.

(z) Politianus Epist. lib. II.

(aa) D. Ambrosius Epistol. lib. 5.

EPISTOLA VI.

De Gratiarum Actione.

LAudi Gratiarum Actionem subijcio, multo faciliorem, & quæ prolatis duntaxat variis illius formulis absolvetur. Ut per gradus ascendam, tria mihi videntur esse animi grati officia: agnoscere beneficium; spondere memorem animum; offerre obsequia mutua. Exempla, quæ adjungam, Ruæ amicissime, sic velim interpreteris, ut eorum pleraque de summa illa in me humanitate tua, cui par ego nunquam referre potero, a me intelligi cogites.

Qui agnoscere beneficium studet, hæc fere secum expendit: quam necessarium sibi illud, vel certe fructuosum fuerit: quam cito, quam opportune collatum: an idem ab aliis quoque dari potuerit, ab iisque forte negatum sit: an datum non petenti, non expectanti, indigno. Vix unquam continget, ut ex horum aliquo beneficium exaggerari non possit. Secundum hæc de modo quoque cogitandum, quo accepti beneficii magnitudinem agnoscere nos ostendamus. Quem vero hic prius, quam dulcissimum Ciceronem adducam? *Quibus verbis, inquit ille, tibi gratias agam, non*

Gratus
animus
beneficia
agnoscit:

repe-

reperio (a). *Imitabitur hoc, si quis dixerit: Si pro dignitate agenda tibi a me gratia essent, non literis mihi, sed totis voluminibus opus foret.* Alibi ad delicias suas Tironem, plurima ejus in se obsequia enumerans, ita idem Tullius ait: *Innumerablemilia tua sunt in me officia; domestica, forensia; urbana, provincialia; in re privata, in publica; in studiis, in literis nostris* (b). est autem gratissimi animi, tam diligenter recordari singulorum. Subtile est illud Puteani: *Tanquam merear beneficium, confers: addis amorem, ut meruisse videar* (c). acute, ut solet hic Auctor, beneficium ab amore distinguit: multo siquidem majus beneficium est ipso beneficio amor: per beneficium enim nostrum aliquid damus; per amorem nos ipsos. Sed nihil Puteanus ad Aufonium, qui ad Symmachum inquit, fuisse sibi illum amicum, fuisse parentem, & siquid utroque est carius (d). Hoc unum exemplum docere potest, quam incredibili intervallo acumen ingenii a locutione grandi & naturali distet: quis enim non videt, Puteani dictum scintillam esse, quæ fulgoris aliquid habeat; Aufonii verba

(a) Cicero Epistol. famil. 1. 2 epist. 9.

(b) Idem earundem famil. 1. 16 epist. 6.

(c) Erycius Puteanus Thyrso 4.

(d) Aufonius, Epistolarum Symmachi lib. 1
epist. 32.

verba ingentem quandam flammam, quæ flagret ipsa amore, eodemque Symmachum accendat, involvat, abripiat? Non minorem fortasse vim habebunt illa: *Quidquid sum, quidquid habeo; tibi debetur. Et: Quantopere tibi obstructus sim, omnes intelligunt: quantopere id ipsum ego agnoscam, ne si centum quidem mihi linguæ sint, satis eloqui possim.* Ad extremum usque limitem progreditur Cicero iis verbis: *cum illud ipsum gravissimum & sanctissimum nomen Pietatis levius mihi meritis erga me tuis esse videatur?* (e) Pietatem cum debeamus parentibus: plusquam parentibus debere se amico fatetur, cui pietatis nomen non satis grave videtur. Et ne nescire patiatur legentem, quam grandis hæc fit & insolita gratiarum actio: sensus sui magnitudinem geminata exaggeratiene inculcat, dum pietatis nomen *gravissimum*, dum *sanctissimum* vocat. Muretus aliam viam ingressus est: *Illud vere affirmare possum, nihil tibi me præstitisse, aut tua causa fecisse, quo minima pars aut meritorum erga me tuorum, aut meæ erga te voluntatis adæquari queat* (f). In eundem sensum licebit dicere: *Cum jucundissima mihi sit tui memoria, hoc unum tamen non mediocri me, quoties de te cogito, dolore afficit, quod ingratum vivere*

(e) Cic. Epist. famil. l. 1. i. epist. 9.

(f) Muretus epist. 27.

vivere & mori me cogis. quid est enim, Amice, quod tuis illis innumerabilibus maximisque in me beneficiis, etsi totum me impendero, reponere ego dignum possim? Politianus ait: Intelligo, non orationem modo nostram, sed plane facultatem omnem impari esse tuis erga me meritis (g). Perquam delicatum est Tullianum illud, cum obstrictus beneficiis pristinis, nova petit, additque: estque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere (h). Quod similitudine convestivit politissimus Angelus, cum obsecrasset patronum, ut deinceps quoque favere pergeret: Mos hic videlicet debitoribus, cum sint maxime obruti cere alieno, tum pecunias maxime mutuantur (i).

Memorem Magnum patrono gaudium affert, qui se fore agnoscit beneficia; majus, qui perperat: tuam illorum memoriam pollicetur: in illo enim jactæ sementis fructum durasse apparet; in isto, & durasse & duraturum. Rursum a Cicerone ducamus initium: *Meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla unquam delebit oblivio (k).* Sic dicam: *Nulla temporum, nulla locorum intervalla efficiant, ne debitorum meorum semper*

(g) Angelus Politianus Epistol. l. 1.

(h) Cic. Epist. famil. l. 2 epist. 6.

(i) Angelus Politianus Epist. l. 8.

(k) Cicero Epist. famil. l. 2 epist. 1.

per & ubique gratissima cum veneratione meminim. Suaviter, præter morem, Lipsius: *Ea (amicitiæ jura) maneat, dum nos manemus: nec incidat hunc nexum ulla dies, quam ea quæ vitæ hoc filum incidet (1).* Sic, commemoratis beneficiis, subjungam: *Quæ ego si recordari, si unquam maximi, ut debeo, facere desinam: saxeus ferreusque sim.* Desiderius Erasmus, qui humanioris literaturæ suo ævo princeps a multis est habitus, memorabili labore se fatigavit: sententiam enim hanc, *semper, dum vivam, tui meminero*, ducentis omnino loquendi modis variavit, ut copiam latinæ linguæ ostenderet. Sed ego rerum hic copiam, non verborum quæro: quare, cum nullo novo subjecto sensu phrasas suas Erasmus accumularet, e toto illo agmine idoneum, quod huc transferrem, nil inveni.

Parum est grato homini, meminisse eorum, quæ accepit: referre vices cupit, & obsequia vicissim offert. *Sum, inquit, servorum tuorum ultimus: sed grato animo, & serviendi tibi prompto desiderio, omnium esse primus studebo.* Luculentissime Oratorum princeps: *Faciam illud, quod meum est, ut tibi omnia mea officia, studia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudem & gloriam pertinebunt (m).* Muretus

Obsequ'
mutua
offert.

(1) Lipsius Centur. I ad Belgas, epist. 2.

(m) Cicero Epist. famil. l. 11 epist. 5.

tus inquit, perpetuo observari animo suo debita, quibus amico teneatur: nec quiescere se posse, identidem, quid tandem illi gratum referre posset, cogitantem. Grati animi vox est: *Ita ubique loquar & agam, ut meam in te fidem, amorem, reverentiam omnes cognoscant.* Quanta vero eloquentia magnus Cicero! *Ideo mihi non satisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, sed ne cogitanda quidem gratia consequi possim (n).* Et ibidem: *Tu velim tibi ita persuadeas, nullam rem esse minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non carior sit, quam meæ res omnes.* Quæ quoniam prope incredibilia videri amico poterant, ardenti animo subjungit: *Cum enim plus contenderimus, quam possumus: minus tamen faciemus, quam debemus.* Quis hanc Epistolam linguæ Nestoris similem neget esse, e qua, ut Homerus cecinit, melle dulcior fluebat oratio? Sed nondum dulce hoc Tullianum flumen exhaustum est. Alibi ita habet: *Nihil mihi fuit optatius, quam ut primum abs te ipso, dein a ceteris omnibus quam gratissimus erga te esse cognoscerer (o).* Multo maximo autem amore: *Qui si vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum affectus (p).*

Quam

(n) Cicero Epist. famil. l. i epist. 8.

(o) Idem earundem l. i epist. 5.

(p) Idem earundem l. i epist. 4.

Quam suave deinde est illud ? *Neque mihi in omni vita res tam erit ulla proposita, quam ut quotidie vehementius, te de me optime meritum esse, lætere* (q). Oppii in se benevolentiam cum laudasset, ita gravissime pergit : *Quod tuam judicium nisi mea summa benevolentia erga te, omnibusque meritis comprobaro : ipse me hominem non putabo* (r). Longe quidem inferius, egregium tamen illud Julii Cæsaris Scaligeri : *Ego quid aliud pollicear, quam omne meum studium in eo genere officii, quod ad decus & gloriam tuam pertinebit ?* (s) Majore, quam Scaliger, vi Erasmus : *Quid tibi, quid inquam pollicear, num me ipsum, quantus sum, dedam ? At exiguum est iis me dedere, qui nisi fuissent, ipse non essem.* Non raro precamur Cælites, aut precaturos nos spondemus, ut illi in locum nostrum succedant, & patroni beneficentiam sua remunerentur. Ita tacere se testatur Muretus : *Neque dies ullus præterit, quo non in precibus quotidianis nominatim DEO te tuaque commendem* (t).

Hæc illi ad suos : hæc ego ad te,
 nobilissime humanissimeque Ruæe.
 E Agnosco,

(q) Cicero libro eodem, epist. 9.

(r) Idem l. 11 epist. 29 familiarium,

(s) Cæs. Scaliger, epist. 18.

(t) M. Anton. Muretus, epist. 35.

Agnosco, quid tibi debeam: meminisse mei ipsius ante, quam tuorum in me officiorum desinam: rependere vero etsi digne non potero, omni tamen studio semper conabor. Ad te ergo, ut initio præfatus sum, dicta omnia refer: quibus ego quod addam, non habeo: nam neque majus aliquid dicere possum, neque minus volo.

EPISTOLA VII.

Quid responderi possit gratulantibus.

Quemadmodum apud lanistas ejusdem quidem artis est intentare ictus, eosdemque excipere, sunt tamen peculiare aliquot regulæ, quæ docent percutienti se opponere: ita etsi quisque respondere epistolis eo melius sciet, quo perfectius scribere easdem didicerit, sunt tamen quidam rescribendi fontes peculiare, quos ostendere non erit inutile. Itaque, quæ respondentem cum primo gratulante communia, hic non repetam: ne bonitate tua, Ruæ, abutatur nimium. Satis, etiam me tacente, constat, Exordia & Epilogos, Laudes, Gratias, aliaque id genus, iisdem regulis

Præter
fontes
commu-
nes,

gulis peti in respondendo posse, quibus primo scribentes utuntur. Peculiariora vero, quæ solis rescribentibus congruunt, ad certa quædam capita meo more revoco.

Ab Excusatione in primis sæpe capitur **Responsio** respondendi occasio. Justo diutius **re-**ducitur ab **spon-**sam distulerat Politianus. **moram** **excusatio-**ne; **ta** excusat: *Ignosce occupationibus, Cæsar: neque me vel superbum crede, vel inofficiosum, quod ad tuas hætenus literas non rescripserim* (a). Multo autem venustius aliam ejusdem libri epistolam ita orditur: *Neque desidie meæ, neque occupationum culpa omnino est, licet harum quoque nonnulla sit, quod ad epistolam superiorem non rescripsi hætenus; sed tuæ potius facilitatis, notæ jam sic omnibus, ut ob eam protinus & ego licere in te mihi omnia existimaverim.* Quis non agnosceret homini tam ingenio, tam in ipsa offensa urbano? mire delicata est hæc confessio culpæ, quæ plus honoris ac laudis continet, quam quantacunque respondendi celeritas. Aliquando, non quod respondeamus tardius, sed quod priores non scripserimus, excusamus. *Humanitas tua, ait Langius, occupavit meum officium* (b). Nonnunquam excusationi amicorum occurrimus, illisque

E 2

pro

(a) Angelus Polit. l. 4 epist.

(b) P. Lang. Centur. 2 epist. 93.

procrastinationem suam accusantibus, culpam vel condonamus comiter, vel fuisse omnino culpam negamus. Humanissime Symmachus: *Quod scribis, voluntariæ benignitatis est; quod sero, curarum* (c). Idem alibi peramanter: *Post longum silentium tuum, non minus desiderabam, quam sperabam literas* (d).

Gratiarum actione; Necessaria non est excusatio: gratiarum vero actio prætermitti nullo modo potest. Vel salutantem nemo est tam rusticus quin resalutet: quid ergo incultius, quam scribendi laborem nullis gratiis velle dignari? Sed de gratiarum actione pluribus nuper. Unum hic ad jicio e Cicerone, qui per summum artificium, nullas se ait agere gratias, nec expectare id amicum debere: *nec enim id, inquit, inter nos facere debemus* (e). quo nihil amicus, nihil candidius scribi potuit.

Promissio- Nulla melior est gratiarum actione amorisquam benevolentiae mutuae testificatio **mutui;** quæ par pari refert, dum amorem amore solvit. *Literis vincimur, Symmachi vox est, amore certamus* (f). Muretus amo

(c) Symmachus l. 9 epist. 127.

(d) Idem l. 1 epist. 23.

(e) Cicero Epistol. famil. l. 12 epist. 28.

(f) Symmachus l. 8 epist. 22.

rem perpetuum pollicetur: *Ego te amare non desinam, nisi tu, qui es, esse desieris: hoc autem pro certo atque explorato habeo, nunquam fore (g).* Sed cujus ego potius verba in argumento tam dulci, quam Doctoris mellei afferam, Divi Bernardi? is ad Ogerium suum, Regularem Canonicum, hæc habet verba, digna se, & omni nectare suaviora: *Quantalibet versuum diversitate, verborum multiplicitate, scriptorum varietate, tuam mihi caritatem ostentare seu commendare coneris: minus certe sentio te exprimere, quam diligis. Idemque tu de me sentiendo non falleris (h).*

Qui laudatus est a gratulante, vel ^{Laudibus} recusare laudes has, vel ingeniose admit-^{tuus;}tere potest. Recusat Lipsius, & nihil ait in laudibus, quas amicus in eum congesserat, probare se posse præter amorem, qui dictasset. Ausonius ad Symmachum, a quo laudatus fuerat, modeste rescribit: *Aliud sentio ex epistola tua, aliud ex conscientia mea (i).* Muretus pereleganter; si, quam blandæ ac terfæ fuissent amici literæ, tam etiam vera de se prædicarent; magnam caussam fore, cur & ipse sibi gauderet, & amicus de mutui amoris vinculo sibi gratularetur.

E 3

Petrus

(g) Muretus epist. 84.

(h) D. Bernardus epist. 90.

(i) Ausonius, Epistolarum Symmachi lib. 1 epist. 32.

Petrus Bembus Christophorum Longolium, qui Bembi in se beneficia prædicaverat, tacere simpliciter jubet: *Si me amas, ne tu posthac ad me quidem quidquam ejusmodi* (k). Contra in admittendis laudibus ingens est Angeli artificium, qui non quidem amicorum elogia tanquam vera approbat; quod arrogantis foret; sed ut amoris mutui nutrimentum amplectitur: quod est ingeniosi hominis, & amicitiae jure acutissime perspicientis. *Quod mihi, inquit, in tua epistola tantum tribuis, quantum ego nec agnosco, nec fateor: vel ob id certe mihi gratum est, quod amicus, quam verius sentiens, magis fortasse nos diliges* (l). Et eodem libro: *Quas in me laudes confers, quanquam agnoscere palva fronte non ausim; tamen ob id gratissimas habui, quoniam, cum nec irrisio in istos mores, nec adulatio cadat; necesse est, laudatio hæc aut ex amore in me nimio, aut ex vero proficiatur. quorum cum sit utrumque mihi gloriosum, alterum diu in votis, alterum etiam supra vota est.* Alio nonnihil modo alibi utitur, cum suas ab amico laudes tam facunde dicit esse adornatas, *ut ob eas, inquit, ipse quoque mihi placeam, qui scio, veras non esse* (m). Jocatur urbanissime, & quam ingeniose amicitiae desi-

(k) Bembus, Epistolarum ad Longol. epist. 2.

(l) Angelus Polit. Epist. l. 1.

(m) Idem l. 4.

desiderium explicaverat in prioribus, tam callide blanditur in ultimo: quem enim non ad benevolentiam moveat laus eloquentiæ tam singularis? Alicubi tamen Politianus quoque recusat omnino laudem, ac totam scribentis amori in acceptis refert: *Vellem tamen, ut laudare me tam vere posses, quam plene soles* (n).

Si epistolam ornatam & eloquentem accepimus, licebit hunc ipsum ejus cultum extollere; & scribentis acumen, copiam, nitorem laudare. Placebit auctori, si intellexerit, gratam fuisse epistolam, lectam, relectamque; eo placuisse magis, quo sæpius repetita sit. *Identidem me allicit, ait Ausonius, ille suavissimus, ille floridissimus tui sermonis affectus* (o). Gaudebit, qui gratulatus est, si legerit: *Literas tuas accepi, suavissimas, & reliquarum tuarum simillimas*. Erudite Symmachus: *Quod ait noster Comicus, Nunquam te adeo, quin abs te doctior abeam: id ego de epistolis tuis jure memoraverim* (p). Copiosius, suaviusque Muretus: *Heri accepi a te literas simillimas tui, tersas, nitidas, elegantes, plenissimas humanitatis* (q).

E 4

Huc

(n) Angelus Polit. Epist. l. 6.

(o) Ausonius Epistolarum Symmachi lib. 1 epist. 32.

(p) Symmachus l. 9 epist. 82.

(q) Muretus epist. 19.

Huc spectat desiderium illud, crebriores, longioresque ab amico epistolas accipiendi: ut si dicamus, unum nobis in ejus literis displicuisse; quod, cum essent nobis longe jucundissimæ, longiores non fuerint. Ita pater Aurelii Symmachi ad filium de ejus epistola: *Vere dicam tibi: plura legere volentibus celesriter terminata est* (r).

Laudibus
humanita-
tis amici:

Sed quanto præstantiores verbis sunt res, tanto est sapienti optabilius, humanitatem suam & mores, quam stylum epistolæ magni fieri. Hunc ergo postremum responsionis inveniendæ locum constituo, laudare gratulantis humanitatem. Polite id facit, & tantum non poetice Langius: *Epistolam nuper legi tua manu descriptam, ab ipsa humanitate dictatam* (s). Muretus insigni candore, Ciceroniani nimirum generis imitator: *Magis magisque se omni ex parte declaro amor erga me tuus* (t). Ad ipsum vero Muretum Paulus Manutius: *De benevolentia tua etsi nunquam dubitavi, ex te tamen ipso ea, quæ opto, libentissime audio. Amanter uterque, sed magis Manutius: cum enim Muretus nova sibi identidem amoris*

(r) Symmachi pater, Epistolarum Symmachi filii l. i Epist. 2.

(s) P. Franciscus Lang. Centur. 2 epist. 68.

(t) Muretus epist. 10.

ris indicia præberi dicat : Manutius negat, novam sibi esse amici in se benevolentiam : amicitiaë præterea desiderium, & consuetum ex Mureti epistolis gaudium addit. Breviter & ornate Q. Cicero ad M. Tullium fratrem : *Te totum in literis vidi* (u). Tullius ipse ad Atticum suum : *Accepi tuas literas ad quintum milliare Laodiceæ, quas legi libentissime, plenissimas amoris, humanitatis, officii, diligentiaë* (w). Et ad eundem alibi : *Cum ad me ita suaviter, diligenter, officiose, humaniter scripseris* (x). Julius Cæsar Scaliger, raro blandiri solitus, hoc tamen scripsit blandissime : *Obtulerunt mihi (literæ tuæ) elegantiam illam tuorum morum, iisdem expressam lineamentis, quibus coram te ipse præ te ferre consueveras* (y).

Ne longiores faciam literas, nihil dicam de expeditissimo copiosissimoque rescribendi medio, quod ex ipsis acceptæ epistolæ verbis sumitur : ipsa enim natura dicat, responderi aptius faciliusque non posse, quam captata e verbis alloquentis occasione. Sed omitto hoc, ut ultimum ac præstantissimum epistolæ

Imprimis
a verbis
ipsius gratulantis.

E 5 meæ

(u) Q. Cicero Epistolarum M. Tulli familiarium l. 16 epist. 16.

(vv) Cicero l. 6 ad Atticum, epist. 1.

(x) Idem ad eundem l. 1 epist. 15.

(y) Cæsar Scaliger epist. 15.

meæ locum , quem humanitati tribui,
eidem relinquam : quæ virtus , Ruæe,
cum tibi sit propria atque carissima,
hoc uno certe gratiam a te his literis
initurum me spero , quod illi honorem
habui singularem.

EPISTOLA VIII.

De Transitionibus , & Epilogis.

De eadem fidelia , ut Curii voce utar ,
duos hodie parietes dealbabo : una
enim Epistola & Transitiones comple-
ctar , & Epilogum. Qua de causa ?
quia sola Transitio non est tanti , ut
peculiarem Epistolam occupet. Est illa
tamen perutilis ; & ut necessaria sæpe,
ita nonnunquam inventu difficilis ; præ-
fertim , ubi præter gratulandi officium
alia quoque inferenda , & reliquo Epi-
stolæ corpori velut agglutinanda sunt.
Quare operæ pretium me putavi factu-
rum , si formulas aliquot transitionum
colligerem , & priusquam de Epilogo
agam , breviter percenterem.

Transitio-
num for-
mulæ.

*Quousque longius loquor ? mitto verba :
rem flagito.* Symmachus l. 1 epist. 7. Id
in rem nostram ita potest aptari : *Quous-
que longius progredior ?* (nam loqui longius
latine dicere vereor) *mitto verba : rem
potius ipsam, obsequia mea omnia, & quidquid
est meum , offero.*

Quid

Quid agam, si scire fors lubet : diem inter negotia & libros divido, bonamque valetudinem alienæ meæque utilitati impendo.

Et hic (nequid rerum mearum dissimulem) nisi quod amico suavissimo carere cogor, lætus vivo.

Dixi de rebus meis : tuas vicissim audire, scis quam sit mihi gratum. Divino quidem : sed a te ipso percipere felicitatem tuam, jucundius erit.

Cur ego non coram adsum, spectator laudum tuarum, & gaudii particeps ? Ciceronianum est : Dii immortales ! cur ego non adsum, vel spectator laudum tuarum, vel particeps, vel socius, vel minister consiliorum ? Epistol. familiar. l. 2 epist. 7 ad Curionem.

His de negotiis quid scribam ad te, nisi idem, quod sæpe ? Cicero l. 2 ad Atticum, epistola ultima. Pro negotiis, si nulla fuerint, facile aliud quidvis ponetur : De quibus ego debitis meis quid scribam, nisi idem, quod semper ? obæratum sum : unde solvam, non habeo ; non habebo.

Pæne præterii, quod fuerat inter prima collocandum. Symmachus l. 3 epist. 6.

Sed quid ego hæc doctissimo viro ? Plinius junior l. 3 epist. 13.

Difficile est, de hoc plura addere : cum nec ego beneficia tua eloqui satis possim, & tu audire de illis vel parum recuses.

Aliud, quod scribam, nunc non est. Lipsius.
Quid

Quid jam? quid scribam amplius? nihil, nisi ut me ames: quod tamen te facere, mihi jam pridem exploratum est. Muretus.

Quod te mihi de Sempronio purgas, accipio excusationem. Cicero Epistol. famil. l. 12 epist. 25. familiaris & commodus ad respondendum modus. sic dicimus: Quod de fratre interrogas, agnosco humanitatem tuam. Valet is non bene quidem; melius tamen, quam hactenus. Sæpe & hoc modo: De pace, iniquo loco sunt res nostræ: non credo.

Elegans Transitionis modus est, cum futurorum comparatio quædam cum iis, quæ prius dicta sunt, instituitur. Sic Plinius, dum villæ suæ Laurentinæ comoda enumerat, recensitis hybernis deliciis, subjungit: *Hæc jucunditas ejus hyeme, major aestate* (a). Idem, ubi Artemidorum laudat, post insignia illius elogia, sic pergit: *Sunt hæc magna, sed in alio: in hoc vero minima, si ceteris virtutibus comparentur* (b).

Ceterum, ut hoc de Transitione adjiciam, sollicita illa esse non debet. Si plura memoranda sunt in literis, fiet id sæpe eo melius, quo simplicius. Imo affectationis vitium non effugeret, qui res penitus disparatas conjungere inter se violenta compage niteretur. *Ommino decora*

(a) Plinius junior l. 2 epist. 17.

(b) Idem l. 3 epist. 11.

decora est hæc incuria, ait magnus vir, & in rebus ipse suis diligentissimas, Justus Lipsius. Nec minus vere præmiserat paulo ante hæc verba: Nec in ordine quidem admodum laboro: qui optimus in Epistola, neglectus aut nullus (c).

In Epilogo celeberrimus est, & hodie *Vale in Epilogo.* quoque apud multos receptus veterum mos, qui longæ non raro epistolæ unum illud suum *Vale* Epilogi loco attexere satis habebant. Si more Romano aliqui amicum licet, & ambages titulorum, quos vocant, omittere: ego nunc quoque ritum veterem sequar, amicitiae, & naturalis candoris indicem. Quid enim suavius, quam si cum Langio dicas? *Vive mei memor, & vale.* Angelus Politianus ad ipsum Pontificem Maximum, Innocentium VIII, scribere non dubitavit: *Valeat tua Sanctitas (d).* Licuerit id illi seculo: hodie videndum est quatenus. Inter ipsos amicos mihi semper placuit, ut vocabulo illi aliquod condimentum accedat, quo majorem afferat legentibus voluptatem. Adjeci ergo nunc votum aliquod; nunc ejus, cui scribebam, elogium. *Vale optime, mi Baptista, & tantus fieri perge, quantus & potes, & dignus es; id est, summus. Ad maxi-*

(c) Lipsius Institutionis Epistolice c. 6.

(d) Angelus Politianus Epistol. l. 8.

maximæ spei discipulum: *Vale, decus meum & gaudium: etiam atque etiam vale.* Sic & Muretus: *Mi Manuti optime & amicissime, etiam atque etiam vale.* Aut: *Vale, mi Manuti: vale & me ama.* Cicero autem suavissimum Tironem suum non semel tantum & iterum valere jubet; sed tertio, imo quarto: *Vale, mi Tiro; vale: vale & salve. Lepta tibi salutem dicit, & omnes. Vale (e).* Apparet, quam vehementi amore flagret, qui tam ægre se ab amato avellit. Sed quoniam hæc, quantumvis præstantia, nostris tamen temporibus, maxime in gratulando, perraro conceduntur: alias Epilogi formulas conquiramus.

Epilogus
explicat,
cur finia-
tur Epi-
stola:

Cesso longius pergere, inquit Symmachus, quia in remunerandis beneficiis jejuna est verborum vicissitudo (f). Sæpe cessandi causa sunt occupationes patroni; vel etiam, si is magnæ sit dignitatis, ejusdem reverentia. Finem non facerem, si animo meo obsequi, quam plurimis tuis gravissimisque parcere negotiis mallet. Vel: Gratus animus scribere jussit: reverentia jubet tacere. Scio Illustrissimi Meccænatis mei benignitatem, qua solet clientum vota non aspernari. ausus sum illa uti: abuti non audeo. Venerationem, quam verbis testari conatus sum, ad extremum
etiam

(e) Cicero epist. famil. l. 16 epist. 6.

(f) Symmachus l. 5 epist. 45.

etiam silentio testor. Sed prolixa sit epistola necesse est, quam hic Epilogus deceat.

Proprium est huic loco, benevolentiam petere; & si scribentem deceat, amorem polliceri. *Venerari te non desinam; imo & amare, dum fines.* Quod Symmachus ita dixit: *Ergo habeat modum sermo, quem nunquam circa te habebit affectio (g).* Majorem reverentiam praeferet, qui dicet: *Id unum precor, ut Excellentissima sua Dominatio deinceps quoque dignari me pergat eo, quo semper gloriari soleo, nomine clientis sui.* Ad Amicum: *Unum te, sed vehementer, rogo: agnosce me semper tuum.* Huc & illud spectat: *Quod literis deest, suppleat amor, meus, tuusque: nam neque tuus quidquam meum contemnere solet: & meus etiam in minimis, quae tibi offert, maximus est.* Divus Bernardus, etsi humanarum rerum tantus contemptor, quique amasse non nisi solitudinem videri queat; ad Ogerium tamen suum suavissime dixit: *Amemus, & amentur (h).* Divus autem Ambrosius omnes prope modum epistolas suas in hunc sensum finit: *Vale, & nos dilige: quia nos te diligimus.* Subtile est illud Symmachi, & vere amanti proprium: *Quod cum efflagito*

(g) Symmachus l. 3 epist. 6.

(h) D. Bernardus epist. 90.

gito (amorem petierat) vereor, ne me injurium putes, qui a te postulem, quod sponte præstatur (i). Quod si ea sit patroni persona, ut amoris aperta mentio fieri decore non possit: substituatur illi vel favor, & benevolentia; vel reverentia, & gratus animus: quorum illa petere, ista promittere semper licebit. Sic Muretus alicubi, ad extremum se, quantum possit, petere atque contendere, ut amicus omnia potius, quæ negantur fieri posse, eventura existimet; quam ut quidquam de sua illi debita observantia detrahatur. Quo serviet illud Scaligeri, trajectis duabus voculis: *Judicabis, mihi curam assiduam injectam cavendi, nequid de amplissima mea erga te (inferior dicet, tua erga me) benevolentia diminutum esse videatur.* (k).

Precatur
felicitas:
obsequia
offert:

Sæpe etiam voto finitur Epistola, vel oblati obsequiis. Muretus inquit: *Siquid accidet, in quo declarari tibi velis, quanti a me fias, non fallam opinionem tuam* (l). Familiarius hoc: reverentius alibi sic promittit obsequia: *Siquid est, quod hic a me aut tibi, aut tuorum cuiquam curari velis: quæso te, ut plane tibi persuadeas, me omnia causa tua semper cupidissime dili-*

(i) Symmachus lib. 1 epist. 41.

(k) Julius Cæsar Scaliger epist. 18.

(l) Muretus epist. 53.

diligentissimeque facturum (m). Vota vero ad Divinam Clementiam facimus, ut amico multos vitæ annos, ut veram magnamque felicitatem largiri velit. Divus Ambrosius epistolam ad Theodosium Augustum his verbis concludit: Beatissimus & florentissimus cum sanctis pignoribus fruaris tranquillitate perpetua, Imperator Auguste (n). Divus Augustinus (quem enim aptius jungemus Ambrosio?) ad Cornelium: Dominus nobis præstet de tua salute gaudere, Domine dilectissime, & honorabilis frater (o). Divus Hieronymus ad Augustinum, eloquentissimus Doctorum ad ingeniosissimum, ita finit: Incolumem te & memorem meum Christus Dominus noster tueatur omnipotens, Domine vere sancte, & suspiciende Papa (p). Ad alios idem Hieronymus: Vale in Domino (q). Vale in Christo (r).

Sæpissime nos ejus, ad quem scribi-
 mus, favori; nonnunquam & precibus dat favori;
 com-

(m) Muretus epist. 49.

(n) D. Ambrosius Epistol. lib. 5.

(o) D. Augustinus epist. 125.

(p) *Papa* nomen diu fuit Episcopis omnibus commune: ut paulo post e Sidonio quoque apparebit.

(q) D. Hieron. epist. ad Antonium Monachum.

(r) Idem ad Theophilum Alexandrinum Episcopum.

commendamus. *Res omnes, spesque meas tibi; meque totum commendo tradoque.* Blande, suo nimirum Sylo M. Tullius: *Quam (sui memoriam) ut conserves, non quo de tua constantia dubitem, sed quia mos est ita rogandi, rogo (s).* Preces postulat Doctor melleus ad calcem epistolæ, quam ad congregatos Sueffione Abbates scripsit: *Commendo me sanctis orationibus vestris (t).* Patres Carthaginienſis Concilii ad Innocentium Pontificem Maximum: *Ora pro nobis Domine, Beatissime Papa (u).* Verum hæc sanctitate majore, quam cultu. Lipsius eleganter: *Salvere te, mi Dausqui, animitus opto, & meliorem mei partem per tuas preces.* Et ad Martinum Delrium: *Vale, & cum alias, tum in sacris votis memor esto.* Unum tamen nævum in priore exemplo non dissimulabo. *Animitus*, quod eruditissimo viro hic excidit, ignota Romanis veteribus vox est. *Ex animo* dixit Cicero, cum serio quidpiam agi ostendit. sic ad Pætum: *Ego uno utor argumento, quæ obrem me ex animo vereque arbitrer diligi: quod & nostra fortuna ea est, & illorum, ut simulandi causa non sit (w).* Bd Brutum item:

(s) Cic. Epist. familiar. l. 12 epist. 17.

(t) D. Bern. epist. 91.

(u) Extrat inter Epistolas D. Augustini, epist. 90.

(w) Cicero epist. famil. l. 9 epist. 16.

item: *Quod ut facias, ita a te peto, ut majore studio, magisque ex animo petere non possim* (x). Mitto plura, & in viam redeo. C. Sidonius Apollinaris, peregreditus Arvernorum Episcopus, quoties fere ad alios Episcopos, quos ea ætate *Papas* appellabant, scribit; hac clausula uti solet: *Memor nostri esse dignare, Domine Papa* (y). Occurrit hic mihi ridicula Savaronis Galli affectatio; qui cum Sidonium utilibus commentariis illustrasset: inepta imitationis prurigine eo abreptus est, ut prope initium seculi decimi septimi Gueslæum Archiepiscopum Turonensem *Dominum Papam* salutaret; suamque ad illum Epistolam iisdem verbis finiret: *Memor nostri esse dignare, Domine Papa* (z). Hoc imitationis genus, sine ullo ad tempora & decorum respectu ruentis cæco cursu, intellexit credo Horatius, cum *imitatores servum pecus* vocavit.

Epilogo, præter diem & locum, no- Scribentis
men quoque scribentis adjicitur: quod nomen.
veteres in literarum fronte olim collo-
cabant.

F 2

(x) Cicero epist. famil. l. 11 epist. 22.

(y) Sidonius Epist. l. 6 & 7, passim, ad Lupum, Pragmatium, Eutropium, Græcum, Censorium, Patientem, Mamercum; ceterosque Episcopos Galliarum.

(z) Savaro in Dedicatore libri sexti Epistolarum Sidonii.

cabant. Non memini me hujus rei exemplum legere, nisi in epistolis Julii Cæsaris Scaligeri, qui nomen suum ita subsignat: *Deditissimus excimiis virtutibus tuis, Julius Cæsar Scaliger.* Alias: *Tuus in Domino JESU.* Rursum: *Tuus Scaliger.* Corasius vicissim ad Scaligerum: *Singulari virtuti tuæ additissimus Joannes Corasius.* Sed in hoc, quantum cuique honoris habendum sit, prudentia & consuetudo dictabit.

Salutatio-
nes.

Unum est, quod cum in tota Epistola proprium locum non habeat, turbare scribentem potest. Salutamus non raro amicos, salutant per nos alii: sæpe tamen per totum Epistolæ corpus nulla se occasio offert segmentum illud officiosum adjungendi. Atqui expeditissimus est ejus rei modus, quo Auctores cum veteres, tum novi utuntur. salutationem illam finitæ jam epistolæ & dicto vale apponunt. *Atticam salvere jube,* ait Cicero (a). Lipsius: *Vale, mi Rubeni, & nostrum Guilielmum a me saluta.* Idem: *Negronio V. A.* (id est, *Viro Amplissimo*: ut frequentissimum illud *V. C. Viro Clarissimo*) *& a te laudato salutem mitto.* Honorificentius ad virum Nobilem Montmorencium idem Lipsius: *Hoyum da mihi veniam ut per te salutem.*

Quo-

(a) Cicero ad Atticum l. 12 epist. 10.

Quoniam vero salutandi vocabulum
 plinius est multis hodie, quam ut illud
 ferant; reverentiæ, commendationis,
 aliisque id genus appellationibus fastidio-
 sos homines deliniamus. *Commendo me
 plurimum viro lectissimo, fratri tuo. Patere
 quæso, ut Prænobili Domino Parenti tuo,
 cui nominibus plurimis sum obstrictissimus, me
 perquam demisse commendem. Virum Am-
 plissimum, Patremfamilias vestrum, cum sua
 suisque, revereor, ut debeo, plurimum. Alio-
 rum salutationes vel hoc ipso modo, vel
 antiquo illo adscribemus, cujus aliquot
 proponam specimina. Lipsius: Tornaci,
 in cædibus Dionysii Villerii, qui te amat, colit,
 salutat. Q. Cicero ad Tironem, Marci
 fratri sui libertum: Q. F. (id est,
 Quintus filius) tibi salutem plurimam di-
 cit (bb). Tullius ipse ad Pomponium
 suum Atticum: Terentia tibi salutem (cc).
 Angelus denique Politianus, cum in
 extrema epistola Picum Mirandulam no-
 minasset, addit: cujus etiam nomine salutem
 tibi adscribo. Vale. Florentiæ, IX. Calend.
 Augusti (dd).*

Finieram, nisi addendam censuissem,
 ut Lucillius dixit, mantissam. quæ nisi

F 2 te,

(bb) Q. Cicero Epistolarum M. Tullii familia-
 rium l. 16 epist. 8.

(cc) Cicero ad Atticum l. 2 epist. 9.

(dd) Angelus Politianus Epistol. l. 10.

te, Ruæe, ad ridendum permoverit: jocum deinceps ex me nullum unquam audies. Marsilius Ficinus, tertio abhinc seculo, magni nominis Philosophus, Platoni ex affe addictus, duodecim edidit Epistolarum libros: in quibus, exceptis Platonice somniis & mysteriis, nihil pæne reperi memorabile, præter id, quod subjicio. Libro quinto epistolam habet ad Locterium Neronium, quam ita finit: *Vale feliciter. Verum quid hic resistis inepte, mi calame? quid cessas ingrata? Age nunc, progredere paulo ulterius, jam grate calame! exprime nunc gratissimum nobis illorum nomen, quorum imagines animo jam diu meo ipse Amor impressit, Thomam Valorium, & Georgium Antonium Vespucium, insignes doctrina & probitate viros salvere jubeto.* Mirum certe, ni Plato, qui Poetas e Republica sua expulit, poetico huic Philosopho aqua & igni in regno suo interdixit: certe enim vel sine lauro furit. Tu, mi Ruæe, noli quæso Ficini exemplo cum calamo tuo loqui; sed siquid tibi est otii, mecum potius per literas: nam verba tua omnia omnibus gemmis esse mihi pretiosiora, scis ipse pridem.

EPISTOLA IX.

Fontes Epistolæ generales.

Iliadem nuci includo, dum hanc Episto-
 lam scribo. Magnum aliquid, imo ^{Quis, quid} ^{ubi, præ-}
 divinum, expectes licet, Ruæ: medium ^{stantia.}
 enim subministrabo, quo omnem Epi-
 stolarum omnium materiam protrahere
 in lucem possumus. Quod illud? ver-
 bis brevissimum, virtute infinitum.
 Quod ergo? Quod felix faustumque sit,
 est versiculus ille omnium ore decanta-
 tus, pueris etiam notissimus:

*Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur,
 quomodo, quando.*

Nihilne aliud? nihil plane. Et hunc
 tu versiculum, ante pedes situm, imo
 omnium pedibus protritum, pro divino
 quodam medio venditas, & tanquam
 generale rerum omnium armarium ja-
 ctas? Ita inquam. Ut olim Cicero
 ludum Isocratis appellavit in libris de
 Oratore Equum Trojanum, e quo ora-
 toriæ artis innumeri principes exierunt:
 ita versum hunc ego Trojanum Equum
 appellare non dubitem, in quo toti
 exercitus latent. Nihil est enim in orbe
 universo, quod ad versiculi hujus vo-
 cabulum aliquod sæpe & plura, referri

non possit. Eo qui rite uti noverit, illius aciem nulla rei cujusvis circumstantia subterfugiet: semperque is copia rerum potius, quam penuria laborabit: nisi forte materia per se tam sit sterilis, ut mirum non sit, e nihilo nil fieri posse. Inde factum est, ut instrumenti hujus utilissimi laudibus omnes Rhetorum scolæ personarent; adeo quidem, ut res præstantissima, audita pluribus, quam intellecta, apud multos hodie in contemptum abierit. Ego vero cum in operibus Eloquentiæ omnibus, seu ligata illa fuerint, seu soluta, nullum esse ornamentum majus existimem, quam si determinatis illis circumstantiis, pro quibus scripta sunt, accurate respondeant: manifeste conficio, versiculum hunc, qui circumstantiarum omnium admonet, sani omnis ornatus promptuarium esse. Quid quoque tempore, quoque loco; quid ad quemvis, & a quovis scribendum sit; oblivisci fidelis hic index non finet. Non minus ingenii, quam morum regula est certissima, quod vir doctus in Hispaniis, Basilius Avila, ingeminare solebat perpetuo, *Hic & nunc* (a): nihil est enim in omni scriptione perfectius, quam quod
locum

(a) Joannes Nadasi, in Anno dierum memorabilem, ad 17 Octobris.

locum tempusque, quo scribitur, quam maxime decet, ac e visceribus causæ depromptum est. Hæc lex si negligatur, prodibit nempe ephippium, cuius tergori aptum. Proprie autem scribendi, omniaque rebus singulis peculiaria erudiendi, quæ potest esse facilior certiorque methodus, quam unius nostri versiculi recordatio? Dignum proinde inventum hoc, quod ad ipsum eloquentiæ parentem Tullium Doctorum solidissimum Divus Thomas retulerit (b): dignum, quo adolescentes uti discant: viri utantur. Laudo ingeniosum Comitem, Emmanuelem Thesaurum, qui in Arte sua Epistolari inter prima Epistolæ fundamenta interrogatiunculas has collocavit (c). magis laudarem, si & explicasset. Studebo ego evolvere, quæ in brevi hoc summario latent: & per singula ejus capita id ostendam, quod omni gratulationi propositum esse principio constitutum est; qua nimirum ratione per

F 5 singula

(b) D. Thomas 1, 2, q. 7 art. 3: *Tullius in sua Rhetorica assignat septem circumstantias, quæ hoc versu continentur: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* Etsi dissentit Vasquez, in 1, 2, Disp. 30 c. 1 n. 2. quem sequitur Lancicius, de quatuor F. c. 3.

(c) Emman. Thesaurus, in Arte Epistolari, lib. 2 c. 1.

singula patronum amicumve honorare, eique placere honorando possimus.

Quis.

Primum ergo, quis sit, cui scribitur; quis, qui scribit; videndum est. Utriusque autem considerare licet genus, & nomen, & patriam: studia quoque, aut munus, quo funguntur; famam, opes, valetudinem, pietatem, felicitatem. Sed imprimis in patroni voluntatem, arcanamque propensionem animi indagandum: videndum, quid amet ille, quid speret, quid fugiat. Nimius fuero, si persequar singula: quorundam exempla subijciam. Ad virum religiosa vota professum. *Quid autem precabor, Plurimum Reverende Pater? Opes, honores, vitæ comoda precari non licet, hæc omnia contemnit. Ergo labores, & molestias, & quidquid asperum sibi evenire cupiunt, qui Christum sequuntur? vere dicam, inhumanum videtur. Precor ergo ea omnia, quæ magnum animum penitus impleant. Ad convalescentem e morbo: Nescio, gaudere magis debeam, an dolere. summo me gaudio afficit depulsus morbus: dolere tamen cogunt morbi reliquæ. Superatum periculum ex animo gratulor; &, ut molestiæ quoque evanescant brevi, ex animo precor. Ad amantem brevitatis: Non ero prolixus: scio enim, quam tibi grata sit brevitatis, & ipse quoque amorem ejus a te hausi. Ad sublimioris gradus appetentem:*

tem: *Faciant propitii Caelites, ut tantis doctibus fortuna respondeat, & utilitati publicæ magis magisque ea bona communicentur, quæ publica omnium admiratione celebrata pridem sunt.* Ad virum antiqui moris & simplicitatis: *Solent nunc multi inania verba accumulare, & fucatis officiis implere epistolas. Ego neque scio hoc facere; nec, si scirem, auderem. Candido pectore, & sincerissimo voto quod vere opto, id sincere precor: Vivat diu & felix Dominatio sua.* Verbo, quod in morum, idem in verborum officiis verissimum est: *fere officia reperientur, cum quæretur, quid deceat, & quid aptum sit personis, temporibus, ætatibus.* ita optimus & eloquentiæ, & morum magister (d). *Nam ornatus, ait M. Fabius Quintilianus (quem ego virum tanti facio, ut singulas ejus sententias totidem oraculis pares existimem) nam ornatus omnis non tam sua, quam rei, cui adhibetur, conditione constat: nec plus refert, quid dicas; quam quo loco. (e).*

Quid agamus, quidque precemur, non est difficile videre: gratulamur enim, vel natalem, vel anni novi principium, vel solennes ferias. officio fungimur, patronum quærimus, vel gratifimus.

Quid.

(d) Cicero l. I de Officiis.

(e) Quintilianus l. II Institutionum Oratoriarum c. I.

fumus. Precamur deinde, ut fanus sit is, cui scribimus; ut votorum summa potiatur; ut sæpe illi hic dies redeat, ut DEUM faventem habeat; ut in suis quoque sit felix. Sic peculiaribus votis prosequemur annum seu vitæ, seu seculi quinquagesimum: est enim quodammodo secularis, & facer, ac bono præ aliis omine singularis: quo maxime omnium precari licet cum Venusino poeta, ut appareat *beata pleno Copia cornu, meliusque semper*

Proroget ævum (f).

Si duo forte festa vicina simul gratulabimur, dicemus: *Gemino vota hoc anno, eoque lætiores fortunam precor, quod duplici simul officio fungor.* Ad senem decrepitum, qui mortem in votis habet: *Non annorum numerum, sed meritorum respicio. illi quidem tot ac tales fluxerunt Paternitati Vestrae, ut gloriae suæ, & fortasse desiderio quoque, vixerit satis: ista vero sunt ejusmodi, ut quo plura cumulata sunt, eo majus apud omnes desiderium excitent Viro tanto fruendi.* Ad animarum Pastorem, cum natalem suum celebrat: *Redeat utinam toties hæc dies lætissima, quoties id vovet grex subiectus; & in suam utilitatem, Pastorisque vigilantissimi salute n a cælo efflagitat.* Joannes

(f) Horatius in ipso Carmine Seculari, quod est Epodon Ode 18.

nes Franciscus Loredanus, cum Grimanus Divi Marci Procurator renunciatus esset, quem ipse etiam Loredanus suo suffragio juverat, ita ei dignitatem novam gratulatur: *Postquam Excellentiae Vestrae suffragio meo servii, ut Procuratoris Divi Marci munere honoraretur: ratio postulat, ut calamo quoque solatium explicem, quo ea res me perfundit (g).*

Locus, unde aut quo destinantur literæ, ignorari certe a nemine potest. Ubi 3
 Symmachi verba sunt: *Utrum Mediolani etiam nunc tibi posito pagina ista reddenda sit, in ambiguo colloco. (h)* Illud quoque ejusdem a loco petitum est: *Redditæ sunt nobis literæ vestrae, cum in Ostiensis vice septimo degeremus. (i)* Ad Romæ degentem: *In publico orbis theatro consistis, in quo virtutes tuæ latere non possunt. Qui e domo scribit, in qua insigne beneficium accepit: Ipsi me sane harum cædium parietes admonent, & inclamare mihi alta voce videntur quotidie, ne, cui & quantum debeam, unquam oblivisci possim.*

Auxilia, quibus ad scribendum juvamus, non unius sunt generis. Aliquando Quibus auxiliis.
 focii, inter quos vivimus, nos ad scriben-

(g) Loredanus, Operum parte 6.

(h) Symmachus lib. I epist. 26.

(i) Idem l. 6 epist. 8.

bendum impellunt. Soleo de dotibus tuis
 præstantissimis & sæpe, & libentissime sermo-
 nem habere: quod cum hac ipsa die coram
 Rogerio tuo contigerit, celare te non possum,
 quanta ille amoris ac reverentiæ significatione
 de te verba fecerit. Alias mnemosynon
 aliquod nos excitat, ut amici sæpius
 recordemur. Est in conspectu meo munus
 illud per se pretiosum, sed a donantis manu
 longe pretiosissimum, quod abiens reliquisti.
 In illo oculos defigo sæpissime, & quantum
 amiserim, cum gemitu recognosco. Ad pa-
 tronum, a quo ad literarum studia
 promotus est scribens: Soleo non liben-
 tius accipere beneficia, quam accepta recolere.
 Quod cum facio, nemo prius mihi venit in
 mentem eo, cui uni in acceptis refero, quod
 a fortunæ meæ humilitate ad studia litera-
 rum translatus sum. Si epistolam per
 amicum patroni mittamus: Ut exarare
 auderem has literas, hortatus Balduini effe-
 cit. ille temeritatem meam præstabit: ille sua
 commendatione epistolæ gratiam addet. Sic
 Divus Ambrosius non parum exagger-
 rat, quod Gratianus Augustus sua manu
 ad eum scripsisset. Scripsisti, ait, tua
 totam epistolam manu, ut ipsi apices fidem
 tuam pietatemque loquerentur. Sic Abraham
 sua manu quondam vitulum occidit, ut hospi-
 tibus epulantibus ministraret: nec in ministe-
 rio religioso aliorum adjumenta quæsiuit (k).

De

(k) D, Ambrosius Epistolarum lib. 5.

De caussa quid dicam? nihil certe. Cur.
 quæ enim cuique sit scribendi caussa, quis ipso scribente melius noverit? Ea si nova fuerit, explicabitur; sin eadem, quæ alias; id ipsum aliquando significare juverit cum Longolio: *Eadem mihi nunc ad te scribendi caussa est, quæ proxime fuit* (1).

Plurimum sæpe refert, quo modo Quomodo.
 scribatur. Expedi, ut sciat patronus, qua animi reverentia, quam lætus, tristisve; qua corporis valetudine; quo rerum suarum statu, epistolam scripserit cliens. de ipso etiam stylo dicere nonnunquam opportunum erit. Animi sui effigiem Nicolao suo Oudarto exhibuit Lipsius, cum in hæc verba rescripsit: *Epistola tua non lætum me reperit, sed fecit* (m). Discipulus, musicæ quam literarum studiosior: *De literario meo profectu siquid dicendum est, ab anno superiore haud abludit; varius nimirum, & quales musicæ meæ moduli, fere inconstans; summo tamen, quam imo propior.*

Tempus denique si spectamus, obser- Quando.
 vatu dignum est, si primo ad hunc scri-
 bimus;

(1) Christoph Longolius l. i epist. 10.

(m) Justus Lipsius Centur. 1 ad Belgas, epist. 42.

bimus; si post intervallum: si scripsimus paulo ante. Anni etiam tempestas nonnunquam scribendi argumentum præbet. Sic ad Philippum quendam Calendis Majis: *Quid precari debeam, ipsa anni tempestas dubitare non sinit. Florent omnia, & ipsa natura verno gaudio exultat. Idem ut Philippo meo semper eveniat, opto; semper ut floreat, semper gaudeat, & perpetuum sit hoc annorum ver.* Ignotus, qui primas ad alium literas dat: *Ignotus scribo, non tamen ad ignotum. Fama, qua nihil magni diu sinit latere, tam illustre hic fecit Segartii nomen, ut ignoto licet vultu, mores tamen, & animum, decoraque perspectissima habeamus.*

Ars prima
scribendi
est Sapien-
tia.

Ex fontibus his ea potissimum hauscribendi riemus, quæ nobis *hic & nunc* erant maxime propria, quæ patrono maxime grata. Prudentia imprimis opus est, ut id seligamus, non quod nobis ante alia placet: sed quod illi, cui placere nos ipsi volumus.

*Scribendi recte sapere est & principium
& fons (n).*

Hoc magni magistri præceptum regere manum nobis in omni scriptione debet: quod unum si observatur, peccari non potest, quodque unum si negligitur, nihil

(n) Horatius in Arte Poetica.

nihil recte fieri & laudabiliter potest. Recte scribendi *principium* est sapientia, quæ, quid scribendum sit, prima animo suggerit. nec principium modo, sed *fons* quoque: quia, quæ bene inventa sunt, bene etiam exequi docet, & æterni fontis instar a scaturigine ad ostia usque fluminis alveum implet. nam cui rem dictavit sapientia, eidem & ordinem, & verba, & cultum suppeditabit. Quid quæ circumstantias attendit. est autem *sapere*, nisi, quid *hic* & *nunc* ad finem nostrum sit opportunissimum, perspicere? Ita Oratorem suum formavit Latinorum Rhetorum princeps Quintilianus, cujus aurea verba sunt: *Ad hæc omnia componendus Orator: &, loco publico private, celebri an secreto; aliena civitate, an tua; in castris denique, an foro dicas, interest plurimum; ac suam quidque formam, & proprium quendam modum eloquentiæ possit* (o). Idem æque servandum est in Epistola, imo magis: cum enim ad unum privatim scribatur, nullus est excusationi locus, qua purgare se Orator potest, non potuisse a se satisfieri omnibus. Debet ergo Epistola, ut finem tandem aliquando faciam, speculo esse similis, quod nitorem quidem eundem semper servat, nec ullius gratia desinit tersum esse

(o) Quintilianus Institut. Orator. l. 1. cap. 1.

esse & politum : imagines tamen alias aliasque assumit, ac toties vultum mutat, quoties res illi nova objicitur.

EPISTOLA X.

De pura Latinitate.

Quid sit
Stylus.

Ejus fun-
damentum
est Lati-
nitas.

Hactenus Epistolæ materiam quæsi-
vi, Ruæ: formam ac styli superest
ut investigem. Fundamentum styli sunt
verba: cum enim *Stylus* recte videatur
dici posse *constans elocutionis ratio*: eloqui
certe non poterit, qui loqui non sciet.
Prima ergo Latinitatis cura habenda est,
eoque major, quo minor haberi solet.
Odiosum est, quod dicturus sum: sed
apud te, mi Ruæ, aperire non verebor,
quod sentio. In hoc innumerabili lite-
ratorum populo, qui omnes latine sibi
videntur scire, puræ veræque Latinita-
tis peritos quod putas te inventurum?
audacter dicam: sæpe e sexcentis

numero vix sunt totidem, quot

Thebarum portæ, vel divitis officii Nili (a).

Quod ne inique de erudita ætate nostra
videar pronunciaffe: considera quæso
mecum, Ruæ doctissime, quanta sit
germanæ Latinitatis non modo compa-
randæ, sed vel internoscendæ difficultas,
quan-

(a) Juvénalis Satyra 13.

quantaque assiduitate & vigilantia opus sit, ut in tanta latine scribentium loquentiumque corruptela non plurimum vitii discentibus adhærescat. Non ego nego, retineri vulgo Latinitatis superficiem quandam & sonum: ut vinum plurima aqua corruptum, & quo uti in re divina non liceat, vini tamen colorem aliquem, & saporem qualemcunque refert. Ne id quidem nego, esse in doctorum numero multos, qui sibi a barbarie caveant: qui non obvias quasque de trivio locutiones in sermonem infarciunt; qui denique latine loqui & sibi optime, & mihi non pessime videntur. Sed qui linguam nullo vitio inquinant: qui castam ubique ad priscae, quæ sola vera est, Latinitatis normam dirigant; verbo, qui nullo unquam barbarismo fordeant; eos vero & legimus raro, & vix unquam, si tamen unquam, audimus. Discernendæ sunt Latinitatis ætates, aurea, argentea, ænea: sciendum, quid inter ipsos Auctores veteres intersit: quod apud illos non reperitur, simpliciter rejiciendum. Scriptores ætatis aureæ veluti Consulares sunt in Republica literaria; argenteæ Senatorii ordinis; qui supersunt, Equestris. Quod primi illi suo calculo comprobant, extra omnem aleam, & aureum est. medios sequi laudabile, & sæpe necessarium,

cum aurea ad manum non sunt. postremorum suffragium, etsi prioribus impar, id saltem obtinet, ne, quæ illi usurparunt vocabula, damnari possint. Memoriae juvandæ gratia complecti tabella omnes juvat.

Latinitatis
Aureæ
Auctores
XVI:

AUREÆ LATINITATIS
AUCTORES.

M. Tullius CICERO: qui verissime à Lactantio dictus est *Romance lingue summus auctor* (b): de quo omnes cum Augustino exclamant: *Quid in Latina lingua excellentius Cicerone inveniri potest?* (c)

M. Porcius CATO, subhorridus: cujus fragmenta tantum habemus.

M. Terentius VARRO, qui a Seneca philosopho *doctissimus Romanorum* (d); a Quintiliano *Romanorum eruditissimus, & peritissimus, lingue Latine, & omnis antiquitatis, & rerum Græcarum nostrarumque* (e) appellatur.

T. LI.

(b) Lactantius Firmianus lib. 3 Divinarum Institutionum, c. 13.

(c) D. Augustinus, l. de Magistro, ad Adeodatum filium suum. c. 5.

(d) Seneca Consol. ad Helviam, c. 8.

(e) Quintil. lib. 10 cap. 1. Idem affirmant Lactantius l. 1 Inst. c. 6: & D. August. de Civitate DEI l. 3 c. 4, & l. 6 c. 2.

T. *LIVIVS*, Historicorum longe Princeps; cujus *lactea ubertas* est, ut loquitur Fabius (f).

C. *Julius CÆSAR*, purissimæ Latinitatis Historicus.

C. *SALLUSTIUS Crispus*.

CORNELIVS NEPOS, quem vulgus eruditorum *Æmilium Probum* vocat.

Poetæ.

M. *Accius PLAUTUS*. in quo cave antiquata verba, & risus tantum gratia ab illo usurpata. in ceteris *verborum Latinorum elegantissimus* (g) non a Gellio tantum, sed omnibus dicitur.

P. *TERENTIUS*, quem *lecto sermone* uti in Comœdiis, ipse Julius Cæsar testatus est (h).

T. *LUCRETIUS Carus*. multa habet antiquata, ceteroqui purissimus.

P. *VIRGILIUS Maro*, Poetarum princeps, & Latinitatis alterum post Ciceronem columen.

Q. *HORATIUS Flaccus*, Lyricorum princeps; in cujus scriptis nulla est vox otiosa, nulla non suo loco posita.

G 3

C. Vale-

(f) M. Fabius Quintil. l. 10 c. 1.

(g) A. Gellius Noctium Atticarum l. 1 c. 7.

(h) Cæsar in fragmento carminis de Terentio.

C. *Valerius* CATULLUS, *Albius*
TIBULLUS, & *Sextus Aurelius*
PROPERTIUS.

P. OVIDIUS *Naso*: quem ab ætate
aurea ad argenteam rejicere ausus est
Franciscus Wagnerus (i).

Argentæ;

ARGENTEÆ.

Q. CURTIUS *Rufus*.

M. *Annceus* SENECA, RHETOR.

L. *Annceus* SENECA, PHILOSO-
PHUS, *Rhetoris filius*,

Cornelius CELSUS,

P. *Vellejus* PATERCULUS.

L. *Junius Moderatus* COLUMELLA,

M. *Pollio* VITRUVIUS,

T. PETRONIUS *Arbiter*.

VALERIUS MAXIMUS,

Pomponius MELA.

M. *Annceus* LUCANUS.

D. *Junius* JUVENALIS,

A. PERSIUS.

PHÆDRUS *Thrax*, *Augusti libertus*,

C. *Julius* HYGINUS.

Æneæ.

ÆNEÆ.

M. *Fabius* QUINTILLIANUS. *cujus*
tamen Latinitatem, etsi ætate ænea
vixit, ego quidem ob eloquentiæ
curam eximiam argenteæ quorundam
non imparem duco.

C. PLI-

(i) P. Franc. Wagner, in *Arte Latinitatis*. c. 2.

- C. *PLINIUS Secundus*, sive *MAJOR*, Veronensis, Naturalis Historiæ auctor. Ejus Latinitate uti sæpissime cogimur, quod plurimis de rebus scripserit, quarum apud priores nulla fit mentio.
- C. *Cæcilius PLINIUS Secundus*, seu *JUNIOR*, majoris nepos; Panegyrici, & Epistolarum auctor.
- C. *SILIUS Italicus*.
- C. *Julius SOLINUS*.
- C. *VALERIUS FLACCUS*.
- P. *Papinius STATIUS*.
- Sex. *Julius FRONTINUS*.
- M. *Valerius MARTIALIS*.
- C. *Cornelius TACITUS*.
- L. *Anncæus FLORUS*.
- C. *SUETONIUS Tranquillus*.
- Cl. *CLAUDIUS*.
- Fl. *VEGETIUS*.
- JUSTINUS*.
- AULUS GELLIUS*; seu, ut nonnulli scribunt, *AGELLIUS*. *Durissimarum elegantiarum effectator* appellatur a Joanne Ludovico Vive, doctissimo Hispano (k).
- L. *APULEJUS*, Philosophus Platonicus. *Novator opifexque verborum* est eruditissimo Grammatico, Ludovico Cælio

(k) Vives l. 3 de tradendis disciplinis.

Cælia Rhodigino (1) : Ludovico
 Vivi autem in *Asino* (*Asinus Aureus*
 celeberrimum est Apuleji opus, sed
 verbis rebusque impurissimum) *plane*
rudis : in aliis sonat hominem (m).

Omitto alios quosdam, de quibus, an
 Classicorum nomine digni sint, *Gram-*
matici certant; sed infinita lite, quia non
 est *sub iudice*. Deterioris certe metalli
 sunt: & facilis profecto jactura est, si
 Ammiani Marcellini ferrum, aut Ma-
 crobii fæces, aliaque his non meliora
 te præterierint. His vero, quos nomi-
 navi, honor habendus, quantum gradus
 cujusque postulat: nec ullum vocabu-
 lum civitate donandum, cui nemo illo-
 rum suffragabitur.

Nemini
 præter
 Classicos
 fidendum.

Juniores enim Auctores, qui vel
 inclinante jam Latinitate, vel omnino
 collapsa scripserunt; in commendando
 sermone non plus habere ponderis pos-
 sunt, quam in narrationibus juniores
 Historici: nam quæ a veteribus acce-
 perunt, bona sunt; non quia apud ipsos
 leguntur, sed quia ita veteres tradide-
 runt: quæ vero de suo adjiciunt, pror-
 fusus mala sunt; quia nullum illis jus fuit
 nova fingendi. Nulli ergo Scriptorum,
 qui

(1) Cælius Rhodiginus, *Antiquarum Lectio-*
num l. 4 c. 7.

(m) Ludov. Vives l. 3 de tradend. discipl.

qui Classicus non sit, ita fidendum est, ut in eo tanquam Latinitatis regula acquiesci possit. sint boni, sint Latini: tamen ubi timetur minime, scoria latet. Non de iis loquor, qui barbarissimis a capite ad calcem operiti sunt: eos vel tiro agnoscat vervecum in patria editos, tam crassum aerem lectori inhalant. Ad *Literas Obscurorum Virorum* de barbarie damnandas doctore opus non est: satis illi suo sono se produnt, quos cum primum audieris,

Arcadice pecuaria rudere credas (n).

Sed a probatis alioqui Auctoribus periculum est, qui culti & nitidi cum videantur, maculam non sentienti aspergunt. Quod ego non eo fine commemoro, ut de utilissimorum auctorum, quibus plurimum tribuo, gloria quidquam decerpam: sed quia, quanta circumspeditione utendum sit; quamque, præter ipsos Veteres, suspecti esse nobis omnes debeant, nulla re clarius, quam illustrium virorum lapsibus admone-
mur.

Quod si tales ac tanti hallucinantur, Multa quid de nostra nobis scientia promittamus? In omnibus quidem facultatibus, damnamus bona: sed nescio an in hac potissimum, sapientissimus quisque Socraticum illud profitebitur,

G 5

tebitur,

(u) Persius Satyra 3.

tebitur, nihil sibi esse certius, quam se nihil scire. Post multa librorum millia evoluta, post innumeras in hanc rem animadversiones, post usum diuturnum, imo perpetuum, de plerisque vix audent statuere doctissimi viri: sed trepidant, & id unum respondent, legisse se quidem multa, sed longe longeque plura non legisse, & eorum, quæ legerint, in re tam minuta non nisi confusissimam posse esse memoriam. Ad hanc ego modestiam pluribus te cohortarer, Ruæe sapientissime, nisi tanta esset tua prudentia, quantam admonere velle non modo supervacuum, sed indecorum est. Ego certe nihil soleo cogitare libentius, ac illud docti Arvernorum Pontificis;

Nullus scit, mihi crede, quanta nescit (o).

Nasutulius vero istis, qui si septem Ciceronis Orationes, easque ipsas oscitanter, perlegerint, Latinitatis se bene peritos putant; istis ego gratulor opinionem suam, & gaudeo plurimum, quod aureo vellere potiti sint dormiendo. Sed, mi Ruæe, periclitare homines istos: si semel & iterum interrogaveris, mendax sim, nisi ita obmutuerint, ut piscis in Lado-

(o) Sidonius Apollinaris in Carmine ad Magnum Felicem Consulem.

Ladone vocalior illis futurus sit. Quæramus ex illis, rectene ad Constantium Augustum scripserit Julianus : *Ignosce; enim quæ cum ratione poscuntur, non tam fieri cupio, quam a te utilia probari & recta* (p). Exclamabunt nimirum, & Prisciani ferulam ad infaustum illud enim minabuntur. Quid si autem ostendero, ita sæpe locutum esse aureum Plautum? ille in Amphitruone;

enim uno sat est (q).

ille in Bacchidibus:

M. Nunc quid nos vis facere? CH. enim nihil, nisi ut ametis, impero (r).

ille in Aulularia:

Enim mihi quidem æquomsi purpuram atque aurum dari (s).

ille in Casina:

Enim jam magis jam appropero, magis jam lubet &c. (t).

ille in Mostellaria:

TH. Accipito hanc ad te litem. TR. enim istic captio 'st (u).

ille

(p) Apud Ammianum Marcellinum lib. 20 cap. 21.

(q) Plautus Amphitr. Actu 2 scena 2.

(r) Bacchid. Actu 4 sc. 4.

(s) Aulul. Act. 3 sc. 5.

(t) Casinæ Act. 5 sc. 2.

(u) Mostell. Act. ult. sc. ultima.

ille in Milite Glorioso:

PAL. Quid metuis? SCEL. Enim ne nosmet perdiderimus uspiam (w).

ille idem in Trinummo, idem in Persa semel, iterum, tertio (x): ut pigeat tam multa exscribere. Pergamus. Si ego dicam, *cum scribebam, cum veneram, si videram*: nonne isti me in ludum ad pueros ablegabunt, ut ab illis emendare discam, *scriberem, venissem, vidissem?* Atqui Ciceronianum est: *Equidem, cum hæc scribebam, aliquid jam actum putabam (y).* Ciceronianum est: *Cum cupiebam quamvis iniqua conditione pacem (z).* Ciceronianum est: *Cum, quid scriberem, non habebam (aa).* Ciceroniana sunt in Verrinis: *cum cæperat, cum venerat, cum fueram,* Ciceronianum est: *Si tibi illa probabantur (bb).* Ciceronianum denique illud de Cæsare: *Quem plane perditum cære alieno egentemque, si eundem nequam hominem audacemque cognorat, hunc in familiaritatem libentissime recipiebat (cc).* Pergamus. Si audie-

(vv) Milit. Glorios. Act. 2 sc. 5.

(x) Trinum. Act. 5 sc. 2. & Persæ Act. 2 sc. 2 & 5: & Act. 4 sc. 4.

(y) Cicero Epistol. familiar. l. 6 epist. 4.

(z) Idem ibidem.

(aa) Idem eorundem l. 11 epist. 8.

(bb) Idem l. 4 de finibus.

(cc) Idem Philippica 2.

audierint isti *rem incorporale*, *hominem imperfectum*, *omnibus noxiorem*, *valdissime diligere*, *transfigurari*, *penitentiam agere*, *convictores*, *egregius*, *turpificatum*, *insanitatem*, similiaque plurima: quotusquisque illorum non censebit hæc barbara? Ego autem legere me memini omnia in Senecæ, in Valerii Maximi, in Plinii, in Juvenalis, in ipsius Tullii scriptis (dd): quorum ego locos singillatim adscriberem, multoque plura id genus e commentariis meis huc transferrem, nisi fastidium tuum, mi Ruæ, timerem.

Unicum a me addi patere vulgaris ^{Multa} ^{nescimus} ^{vulgaria:} *inscitiae* argumentum, quo ostendam, notissimorum etiam verborum vim plerisque non esse perspectam. Nemo est tam rudis, quin intelligere sibi videatur, quid sit *amare*, quid *reperire*, quid *egestas*, aut *gaudium*. Si porro urgeam, putentne
idem

(dd) *Res incorporalis*, Seneca l. de brevitate vite c. 8. & Epist. 58, & 89, & 90. *imperfecti homines*. Idem lib. 2 de beneficiis cap. 18. *noxior*. Idem lib. 1 de Clementia cap. 13. *valdissime diligunt*. Idem l. de brevitate vite c. 8. *transfigurari*. Idem ad Lucillum epist. 6. *penitentiam agere*. Valerius Maximus l. 1 c. 5. & l. 3 c. 4. *convictores*. Plinius junior lib. 2. epist. 6 *egregius pro magis egregis*. Juvenalis satyra 11. *turpificatus*. Cicero l. 3 de Officiis. *insanitas pro morbo*. Cicero *Questionum Tullianarum* l. 3.

idem esse *amare & diligere*; *reperire & invenire*; *egestatem & paupertatem*; *gaudium & lætitiā*: pauci erunt, qui non ista pro eodem accipiant, cum sint diversissima. Plus est *amare*, quam *diligere*: Cicero enim, ut scires, inquit, *eum non a me diligī solum, verum etiam amari* (cc). *Invenire* proprie dicimur, cum in id, quod volebamus, incidimus; *reperire*, cum occurrit aliquid non quæsitum. ita cum Inachus in quæsitam diu frustra filiam tandem casu incidit, exclamat:

*Tunc es quæsitā per omnes
Nata mihi terras? tu non inventā,
reperita es* (ff):

Egestas multo est gravior *paupertate*, ut ostendit illud Senecæ ad Lucilium: *Non est quod paupertas nos a philosophia revocet, ne egestas quidem* (gg). *Lætitiā a gaudio* tantum differt, quantum *curfus ab ambulatione*: siquidem, ut ait peritissimus antiquitatis Lactantius, *lætitiā nihil aliud est, quam profusum gaudium* (hh). Quid autem de minus notis expectandum est, si ne pervulgata quidem & quotidiana satis tenemus?

Mi-

(cc) Cicero Epistol. famil. l. 13 epist. 47.

(ff) Ovidius l. 1 Metamorphos.

(gg) Seneca epist. 17.

(hh) Lactantius Firmianus Divin. Institut. lib. 6 cap. 15.

Mirum ergo non est, si Epistolæ, ut *Multa scripta alia*, ita barbarismis scatent, ut *usurpamus mala.* velut in puerili facie pustulis a morbo recentibus deformata, quidquid attigeris, in maculam incidas. In ipso literarum limine *Colendissimum* te facient, & *Observandissimum*, sæpe & *Venerandissimum*; miserabili humanitatis genere, quod in scholis Solcecismum vocant. Deinde *festiva dies*, vel si assurgere altius coeperint, *festiva lux* agetur: quod sane festivum est & lepidum: Latini enim dies *festos*; sermonem autem, aut hominem, qui venustus, urbanus, jucundus esset, *festivos* dixerunt. *Gratitudine* autem, & *ingratitudine* adversam averfamque paginam ita implebunt, ut *memori* aut *grato* *ingratove animo* locus nullus supersit. quidni vero id faciant, cum ante illos id fecerit Joannes ille Barclajus, cujus effigies circumfertur gloriosissimo hoc elogio condecorata:

*Gente Caledonius, Gallus natalibus, hic est,
Romam Romano qui docet ore loqui.*

hic ergo vir talis ac tantus in Radirobanis ad Meleandrum, epistola sic scripsit: *ne ingratitudini usquequaque sit premium* (ii). Non ita olim, qui *Romano ore* loquebantur. Nisi forte Julium Firmicum recipimus: nam Valerio Maximo

gra-

(ii) Joann. Barclajus in Argenide l. 4.

gratitudo & ingratitude perperam tribuuntur. non magis hoc Latinum, quam illud Erycii Puteani: Patronum & benefactorem expertus sum. benefactor erat, priusquam amicus (kk). Benefici erant inter Veteres plurimi, nullus uspiam benefactor. Nihil hoc errore in epistolis hodiernis frequentius: benefactoribus plena omnia, quibus non grates tantum dicunt, sed æstimari etiam illos a se, cum eodem Puteano affirmant. Quem amare, ait ille de amico, non possum, nisi ut unum æstimem; nec æstimare, nisi ut multos despiciam (ll). Siquem æstimo, æque despiciere possum, ac magni facere: æstimare enim nihil est aliud, quam considerare, judicare, rei pretium statuere. hinc justis, injustis æstimatores apud Ciceronem. hinc locus ille Quintilianii elegantissimus: Cum in Iphigenie immolatione pinxisset (Timantes) tristem Calchantem, tristiore Ulysses; addidisset Melæo, quem summum poterat ars efficere mærorem: consumptis affectibus non reperiens, quo digne modo patris (Agamemnonis) vultum posset exprimere, velavit ejus caput, & suo cuique animo dedit æstimandum (mm). Nostri vero ut æstimant, ita & aggratulantur; utrumque barbæ. commendant se, &

recom-

(kk) Eryc. Puteanus, Thyrso Philotesio 4.

(ll) Puteanus Thyrso 33.

(mm) Quintilianus l. 2 Institut. c. 13.

recommendant ; Caroli Lovaniensis exemplo, qui Salutis loco, quam Veteres præmittebant epistolis, *humillimam recommendationem* præposuit : quo equidem humiliter, id est, abjectius, dicere nihil potuit. Fit nonnunquam, ut, cum amico adversi aliquid evenit, humanitate moti *compatiantur* illi, ejusque infelicitati *condoleant*. Latinum est, *Caput mihi condoluit, pes aut dens condoluit*.

Condoluit tentatum frigore corpus (nn). Sed aliis nemo Romanorum condoluit. Cicero valetudine Atticæ nondum restitutæ *συμπασχειν* se ait (oo). quod imitatus Lipsius : *Redigeri diuturno morbo συμπασχω* (pp). Isti autem & *condolent*, &

medio ne discrepet inum,

in extrema epistola, quoties pietas sua eos admonet, *in omnia sacra se diligenter commendant*. Foris etiam, ut dignum sit patella operculum, *ad proprias aut venerandas manus perferri* Latinissimam epistolam jubent.

Vitari tamen hæc omnia possunt : De hono-
 unum est, quod effugere vix, ac ne vixrum ritu-
 quidem licet. Quid illud ? Dicam Pon-
 tani ^{sentien-}
 dum.

(nn) Horatius l. 1 Sermonum, Satyra 1.

(oo) Cicero lib. 12 ad Atticum, epist. 7.

(pp) Lipsius Epistolic. Quæstionum lib. 3
 epist. 11.

tanti verbis : *Haud scio , an ulla in parte
 scriptiois hujus majores ineptiæ , crassiorque
 barbaries cernatur hodie , quam in superscri-
 ptione (qq). eademque , & multo ma-
 jor , difficultas in iis honorum titulis est ,
 qui patrio more illis , ad quos scribimus ,
 per totam Epistolæ corpus tribuendi sunt .
 Magna fuit Græcorum Romanorumque ,
 nec minor est hodie Gallorum libertas ,
 quorum lingua odiosam hanc pompam
 omnem exclusit , & vel ad Reges ipsos
 æquabilem semper personæ secundæ usum
 retinuit . Apud nos molestissimis , & sæpe
 barbaris , MAJESTATIS , SERENITA-
 TIS , CELSITUDINIS , *Excellentiæ* ,
Dominationis , *Paternitatis* nominibus ,
 tanquam injectis compedibus , implican-
 dus est identidem orationis cursus : &
 Romano more non nisi ad amicissimum
 quemque uti est integrum , ceteris pu-
 ram illam & simplicem elegantiam , haud
 secus ac injuriam dignitati suæ illatam
 perosis . Equidem , mi Ruæe , cum ad
 te tuique similes Epistola scribitur , so-
 luto stylo provolare licet , & Veteres
 imitari dicentes : *Mi suavissime Atti-
 ce (rr). Mi dulcissime Tiro (ss). Amice*
*magna.**

(qq) Jacobus Pontanus in cap. 58 Perusini de
 Epistolis.

(rr) Cicero l. 2 ad Attic. epist. 23.

(ss) M. Cicero , Tullii filius , Epistolarum
 patris familiarium l. 16 epist. 21.

magne (tt). Quorum exemplo Paulus Sacratuſ ſcripſit : *Murete præſtantiffime ; Murete eximie ; ætatis noſtræ decus.* Scaliger ad Coraſium : *Vale, unicum bonarum artium atque humanitatis decus.* Sabellicuſ ad Angelum Politianum : *Vale, Thuſci nominis decus.* Bartholomæuſ Scala ad eundem : *Mi Politiane, deliciæ urbis hujus.* Sunt hæc certe, ſeu amoris, ſeu honoris etiam ſignificationem ſpectemus, omnibus noſtris titulis longe potiora : ſed quid uſui facias ? Parendum eſt, & Romana illa perſonæ ſecundæ conſuetudo uſurpari prudenter non poteſt, niſi cum illam ipſam eſſe placituram exploratum habemus. Devoremuſ hanc etiam inter ceteras moleſtiam : & Latinitatem humanitati, verba rebus, media fini, qui placendi ſtudium eſt, æquo animo poſtponamus. Declinari quidem incommodum hoc aliquando poterit, & artificio obliquo eludi. Hujus generis diverticulum eſt : *Scio enim cui ſcribam* (uu). quod imitatus ſum aliquando, cum nomine alieno ſcripſi : *Scio, quam benignos in me oculos hæc charta ſubeat ; nec aliud mihi eſſe optandum, quam ut diu incolumem mihi præſtet Superum pietas tam propitium Patrem, cujuſ*

H 2

poten-

(tt) Curiuſ ad Ciceronem, Epift. Ciceroniſ familiar. l. 7 epift. 29.

(uu) M. Brutuſ ad Ciceronem, Epift. Cicero- niſ famil. l. 11 epift. 10.

potente patrocinio dignus fieri majoribus indies incrementis studebo. Eodem modo Plinius alicubi : Scio, quem animum, quod hortor ingenium (ww). Verum hoc neque fieri ubique potest ; nec, quoties potest, expedit : nam & ipsa titulorum diffimulatio displicere nonnullis poterit : & affectatio, sine qua effugium hoc non sæpe quæretur, ut in rebus aliis omnibus, odiosa est. Audacter proin, quoties usus fuerit, titulis indulgeamus : quos siquando barbaros esse quispiam tibi objecerit, tu eum jube accusare tempora, & si maluerit, cum solis mortuis loqui : nos, quibus ad vivos scribendum est, unius vocabuli gratia amicos perdere nondum statuimus : & si alterutrum est necessarium, verbo esse barbari, quam moribus malimus. An ego Amplissimo Antistiti negabo *Reverendissimi* nomen, quia Latinum non est ? & negabo in eo scripto, cujus finis unicus est honorare ? Multa sunt etiam rerum novarum nomina, quæ, nisi circuitu ridiculo uti velis, latine prorsus efferri non possunt. Quo enim Ciceroniano nomine explicabis, amabo, quid sit *Academiæ Episcopalis* aut *Electoralis Cancellarius*, quid *Capituli Ruralis Decanus*, quid *Archigrammateus*, & sexcenta ejusdemmodi ? Itaque his vocabulis non

minus

(ww) Plinius junior l. 1 epist. 3.

minus libere utar, quam nominibus propriis: quia non magis mihi suppetit Latina vox, qua *Cancellarium*, quam qua *Frisium* aut *Calepinum* appellem.

Multa novis verbis præsertim cum sit agendum,

Propter egestatem linguæ, & rerum novitatem (xx).

In ceteris, vero, ubi nulla excusat Quæ diligentia in scribendo adhibenda. necessitas, sola standum est Veterum auctoritate: quos si & legissemus omnes, & lectos fideli memoria complecteremur: tum vero sublata foret tota Latinitatis dijudicandæ difficultas. Nunc, in hac plerorumque socordia, humanæque memoriæ infirmitate, unum superest remedium, ut ad *Frisios*, *Calepinos*, *Kirschios* convertamur. Vocabula, quibus uti volumus, singula in illis requirenda sunt. videndum, cujus Auctoris nomen adjectum sit: qui si aureæ ætatis fuerit, bene habet; si argenteæ, nondum est, quod formidemus. æneum, si meliorem commutari non poterit, servabimus denique. Ea vero, quæ vel omnino prætermissa sunt, vel auctoris *Classici* testimonio destituta, velis remisque, si Latini esse volumus, fugiemus. Quanquam ego hic non *Kirschium* modo, & *Frisii* epitomen,

H 3

sed

(xx) *Lucretius* lib. 1.

sed ipsius etiam Wagneri *Corpus Phrasæologiae Latinae*, malæ fidei palam accuso : vocabulis, quibus primæ classis Auctores adscribi poterant, vix argentum aut æneum addunt. Innumerabilibus testimoniis comprobare id possum : & in solo Wagnero amplius centum Latinitatis aureæ verba omissa deprehendi, non in prima tantum, sed & in secunda editione, plures fortasse centurias, si inquirere placeret, deprehensurus.

De dubia fide eorum, quos *Lexicographos* appellant. Siquis erit, qui exigui momenti esse totam hanc admonitionem putet, ei non magnopere refragabor : generatim tamen Latinitatis promptuaria attingam, unoque prolato exemplo contentus, incertam eorum fidem tribus tantummodo verbis coarguam. Qui tamen apud se cogitaverit, in dijudicanda Latinitate unum esse plerisque perfugium, *Lexicographos* : si eorum labare fidem intelliget, næ ille diffidere & ipsis, & sibi incipiet, & quod est in omni disciplina primum inter utilia, dubitare prudenter discet. Uno igitur, ut dixi, exemplo utar, in quo hallucinari plures vidi : idque ita illustrabo, ut argumento appareat, quam incertum falsumque in re certissima testimonium sit eorum, quos veluti sermonis latini Cynosuram respicere fere consuevimus. Fac, diffidere
inter

inter se Latinitatis vel tirones, vel etiam præceptores duos, cum sermo de morte incidit, ambigentibus illis, dicendumne sit, [Mortem cum vita commutare,] an contra potius, [Vitam commutare cum morte.] Hæserunt hic multi, & titubarunt, amplexique pro veritate errorem, non sine dedecore abierunt.

Suggerere memoria dubitantibus poterat, quod auctor obvius, sed latinitatis custos fidissimus, ne adolescentulos quidem ignorare patitur. Jacobus is est Pontanus, qui volumine primo (Progymnasm. LXXI) his verbis cavere lapsum jussit: [MORTEM CUM VITA COMMUTARE.] Quidam phrasin non intelligentes inverso verborum ordine dicunt, vitam cum morte commutare; hoc enim est, ex mortuo vivum fieri, vitam scilicet pro morte recipere.] Quod ut ex ipso fonte hauriamus, adeundæ sunt M. Tullii Ciceronis ad familiares Epistolæ, quarum libro IV se quinto loco illa offert insignis, a Ser. Sulpicio ad Ciceronem eo tempore scripta, quo suavissimam filiam, Tulliam, immatura morte abstractam lugebat. Inter alia solatii argumenta & illud ponit Sulpicius, [hisce temporibus non pessime cum iis esse actum, quibus sine dolore licitum est mortem

cum vita commutare.] Tolerabilem nimirum videri ait eorum sortem, qui tam calamitoso foedoque reipublicæ tempore, absque dolore alio, mortem adipisci pro vita, seu vitæ jactura mortem veluti mercari possint. Vides hic primum, quis auctor sit verborum, unde tota hæc controversia manare coepit. Non a Cicerone hæc, sed ad Ciceronem scripta sunt; ab eo tamen viro, qui aurea Latinitatis ætate se dignum præbuerit. Fuit Ser. Sulpicius, ut loco supra dicto Pontanus loquitur, [disciplina juris civilis eruditissimus, & oratione maxime limatus ac perpolitus.] De ipso autem loco nequis Codicum varietatem caussetur, eaque *Lexicographos* excusari fortasse putet, quorum alii aliis voluminibus nitantur; nullum est a me prætermissum exemplum, quo quidem potiri licuit, quin meis ipse oculis usurparem. Omnium una vox fuit; veterum, novorum; a Germanis, Gallis, Batavis, Allobrogibus, Helvetis editorum. Atque ut, ubi de dubia aliorum fide queror, optima ego ipse agam, exempla, quibus ad hanc rem sum usus, singillatim enumerabo.

Opera omnia Ciceronis, cura Lambini,
& Gothofredi, Coloniae Allobrogum,
1616 & 1617.

Opera

- Opera ejusdem omnia, formis elegantissimis, Lugdun. Batav. 1642.
- Opera item omnia Ciceronis, Basileæ ex officina Hervagiana, 1534.
- Eadem, formis item Basileensibus, paulo antiquiora, 1528.
- Epistolæ Ciceronis ad familiares, Editionis Parisiensis nitidissimæ, 1547.
- Argentoratensis, 1559.
- Argentinenfis alia, 1575.
- Lugdunensis Gallica, cum Scholiis Mantu-
tii, ex officina Antonii Gryphii, 1576.
- Incerta, sed perantiqua, cum Animad-
versionibus Philippi Melanchtho-
nis.
- Lugdunensis Batavica, ex officina Plan-
tiniana, 1599.
- Coloniensis ad Rhenum, 1615.
- Editio Augustæ Munatianæ, 1620.
- Dilingana, 1662.
- Amstelodamensis, ex recensione Græ-
vii, 1689.
- Norimbergensis, Joannis Andreæ End-
teri, nullo addito anni numero.
- Editio Augustæ Munatianæ alia, 1701.
- Lipsiensis, ad modum Minellii, 1713.
- Norimbergensis, 1737.
- Celeberrima denique, & quæ sufficere
sola poterat, Editio Regia Parisina,
ad usum Delphini.

Erant & aliæ ita vetustæ, ut editionis locus annusque, vel nunquam additus, vel temporum injuria abolitus esset. Plura Ciceronis Epistolarum exempla neque nactus hic sum, neque desiderabam, quod horum ipsorum, in tanta locorum ac temporum diversitate, tanta doctissimorum hominum cura, e membranis & codicibus antiquissimis omnia conferentium, consensus & auctoritas nihil dubii relinquebat. Est autem in his omnibus: [Mortem cum vita commutare.] nec ullum scio interpretum, qui sive de verborum sensu, sive de incorrupta loci sanitate contendat.

Jam vero ad Promptuaria convertamur, & in re tam liquida illorum fidem experiamur.

Frisius, Voc. *Commuto* sic habet; [Commutare vitam cum morte, sterben. *Cic.*]

Kirschius, in suo Copiæ Cornu, Voc. *Commuto*, prorsus, ut ante illum Frisius: [vitam cum morte, sterben. *Cic.*] & Parte altera, Voc. *Sterben*: [vitam cum morte commutare.]

Jacobus Bayerus, in Pædagogo Latino, Voc. *Sterben*: [vitam cum morte commutare.]

Guil-

Guilielmus Morelius, in optimo The-
sauro Vocum omnium Latinarum
Voc. *Commuto* ait: [Vitam commu-
tare cum morte, Sulpit. Cic. τὸν
βίον μεταλλάττειν. Isocr. & absolute,
μεταλλάττειν. *Mourir*, *Laisser la vie.*]

Franciscus Wagnerus, in *Phrasologia*,
neque prima tantum & altera ejus
Editione, verum etiam ultima, quæ
locupletissima est, Ratisbonensi, Voc.
Commuto: [Vitam morte commuta-
vit.] & Voc. *Morior*: [vitam cum
morte commuto.] at Voc. *Mors*:
[Mortem - - - cum vita commu-
tare.]

Marius ipse Nizolius, qui totum Cice-
ronem transcripsit, servatis etiam,
quæ in Tullianis voluminibus legun-
tur aliena, tamen Voc. *Commuto* ad-
dit: [Mortem cum vita commuta-
re.] ubi in aliis Editionibus adjici-
tur *Epist. 50 a*, in aliis *Epist. l. 4 ep. 5*.
In eodem Ciceroniano Nizolii The-
sauro, Voc. *Morior*, nominata ea-
dem *Epist. 50 a*: [Vitam cum mor-
te commutare.] In emendatioribus
tamen & cultioribus Nizolii Editio-
nibus, ut Lugdunensi Gallica 1588,
& Basileensi 1595, depravatus hic
locus posterior haud invenitur: ut
credere liceat, socordium editorum
esse tuber hoc, non Nizolii.

Mirum

Mirum tamen, in ejusdem Nizolii Thesauro Latinæ Linguæ, Voc. *Commuto*, ita denuo legi: [Vitam commutare cum morte. Salpicius ad Ciceronem, lib. 4. 5. 7. Hisce temporibus non pessime cum iis esse actum, quibus sine dolore licitum esset mortem cum vita commutare.] Ita exemplum Venetum, quod e Sirenis officina 1551 prodiit. Ubi luculentum est mendum, ac manifestum: cum non pugnantia tantum afferantur, sed omnino contraria contrariis veluti testimonium tribuantur. Eadem tamen labes & in alios utilissimi Operis locos irrepfit: nam in eodem Thesauro Latinæ Linguæ, Voc. *Mors*, hæc leguntur: [Vitam cum morte commutare. Servius Ciceroni, lib. 4. 5. 7.] & Voc. *Vita*: [Commutare vitam cum morte, Vide COMMUTO].

In alio quoque Thesauro Linguæ Latinæ, seu Foro Romano, opere maximo & laudatissimo, quod Roberto Stephano auctori tribuitur, tamen idem peccatum est. Voc. *Commuto*: [Vitam commutare cum morte. Sulpicius ad Ciceronem, libro 4. 5. 7.] eodemque modo Voc. *Mors*: [Vitam cum morte commutare. Servius
Cic.

Cic. lib. 4. 5. 7.] denique & Voc. *Vita* : [Commutare vitam cum morte. Vide *Commuto*.]

Antonius Schorus, in Thesauros Ciceroniano, monetam hanc adulterinam inesse passus est: cum enim V. *Commuto* recte omnia, ut sunt in Sulpicii literis, recitasset; veluti poenitens bene dicti, infra Voc. *Mors* inquit: [Vitam cum morte commutare.] Teste vero utitur eodem utrinque, loco nimirum Sulpicii ex Ciceronianis ad familiares Epistolis.

Severinus Hellinx, in Ciceronianæ Phraeos varietate. Voc. *Sterben*: [vitam cum morte commutare.]

Sed quod omnium maxime & miror, & doleo, Jacobus ille Facciolatus, qui inter omnes Promptuariorum artifices plane regnat, ubertate, industria, delectu summus, & ipse navim ad hunc scopulum appulit. Nescio quomodo ille etiam, ut ceteri, Voc. *Commuto*: [Vitam cum morte commutare, pro mori, *Sulpit. ad Cic. l. 4. Fam. epist. 5.*] Neque semel errat, sed Voc. *Mors* iterum: [*Serv. ad Cic. lib. 4. fam. epist. 3.* Vitam cum morte commutare.] Atque id Editione sexta, Opere toties limato, & expolito,

Stephanus Doletus, V. *Mors*: [Mortem cum vita commutare. f. 50.] quod apud illum brevissimo operæ compendio familiarium Tullii Epistolarum paginam 50 aversam significat.

Wolfgangus Schönlederus, in Promptuario, Voc. *Sterben*, totidem verbis: [mortem cum vita commutare.]

En Latinitatis castæ sponsores & vindices, quos ubi omnes audieris, nisi certiora aliunde didiceris, fatuere nihil possis. Duo foli, quos in extremo agmine collocavi, vera & corrupta referunt; sed si numerum spectes, succumbunt & obruantur. Ceterorum pars Ciceronem pro Sulpicio nominat, pars ipsa sibi repugnat, omnes a veritate desciscunt.

Fortasse scriptoribus his idem imposuit, quod nunc quoque multos fallit. *Mutandi & commutandi* verba fere sic usurpari vident, ut id, quod præcedit & adest, commutari eo dicatur, quod supervenit & accedit. Ita domum pecunia mutat, non qui ædes emit, sed qui possessas vendit. Commutabat togam cum sago, qui posita toga e pace ad bellum se transferebat. Eadem igitur ratione, quoniam vita prior est, mors succedit,

vitam

vitam cum morte commutari, non mortem cum vita, dicendum esse suspicantur. Verum in lingua & grammaticæ regulis traducere ab aliis ad alia argumentum non licet; neque enim, ratiocinatione hic, sed usu omnia definiuntur,

[Quem penes arbitrium est, & jus,
& norma loquendi:]

ut in aurea ad Pisones epistola Horatius canit. Non ideo, quia *oculis captus, mente captus, auribus & membris omnibus captus* recte dicitur; etiam *fortuna captus, fama, patria, honore, amicis, aut libris captus*, latine dicetur de eo, qui harum rerum usu privatus sit. nec qui *dare pœnas DEO vindici* latinum est, etiam *dare supplicium DEO vindici* æque licebit. Nimirum illa bonorum Auctorum testimoniis nituntur, ista destituuntur. *Commuto* autem non de vita solum & morte, sed aliis quoque nonnullis ita effertur, ut Sulpicius fecit. Ipse Tullius de Q. Metello, in ea Oratione, quam pro P. Sextio habuit, ita verbum istud contexuit: [Videbatur ea conditione tam fortis fuisse, ut cum patriæ caritate constantiæ gloriam commutaret.] id est, ut famam viri constantis comparare mallet, quam publicæ utilitati consulere. *ad suam enim*, inquit ibidem Cicero, [*ad suam*

suam enim magis quandam ille gloriam, quam ad perspicuam salutem reipublicæ spectarat.] Caritatem itaque patriæ omisit, constantiæ gloriam aucupatus est: ut Tullia, cum vitam amisit, mortem oppetiit, hanc cum illa commutavit. Addo alium e sacro Doctore locum, disertissimo illo & Ciceroniano Hieronymo: qui in epistola ad Nepotianum vocabulum nostrum eodem modo construxit, ita scribens: [Cave, ne hominum rumusculos aucuperis, ne offensam DEI populorum laude commutes.] Ubi perspicuum est, non offensam DEI humanæ laudis originem & causam dici, sed ne rumusculorum desiderio in DEI offensionem incurratur, moneri. Vetat ergo vir sanctus, & veræ gloriæ magister sapientissimus, populari laude nil nisi divinam sibi offensionem mercari. Quod cum Sulpicii dicto de vita & morte belle congruit, Promptuariis vero nostris æque ac Sulpicius ipse, & omnia Ciceronis exempla, omnino repugnat. Quam ego rem si duxisse videbor longius, oportune succurrit Hieronymi ejusdem sententia, ad Lætam scribentis: [Non sunt contemnenda quasi parva, sine quibus magna consistere non possunt.]

Sed his omnibus libenter supersedeo, ne longissimam Epistolam, quæ modum jam dudum excessit, pergam facere longiorem.

giorem. Ignosce, Ruæe humanissime: abripuit me argumenti copia & necessitas. Nihil jam addo, nisi unum hoc, verbum nullum chartæ committendum esse, cujus testem idoneum ex antiquitate producere non possimus: quem si memoria non suggerit, bonus Frisius salutandus est. Ad singula autem verba hoc? Plane ad singula: quoties enim id omiserimus, vel barbari erimus, vel non nisi casu Latini. Quis autem laborem tam improbum non exhorrescet? Ille, qui non cum Bartholo rudere volet: *De verbibus non curat* (yy); ille, qui Ciceronis verba perpendet: *Non enim tam præclarum est scire latine, quam turpe nescire* (zz).

EPISTOLA XI.

De vera brevitate.

Quæris ex me, Ruæe, quem Stylum potissimum probern. Quæro ex te vicissim: quæ tibi administrandæ rei familiaris ratio potissimum placet? quidam profusi sunt; avari alii: alii, quem par

(yy) *Quam plausiblem dixit Bartholus, De verbibus non curat Jurisconsultus! Ludov. Vives de Causis corruptarum artium l. 1.*

(zz) Cicero de Claris Oratoribus.

Stylus

triplex:

Asiaticus,

Atticus,

Laconicus.

par est, sumptum faciunt. Hi soli, inquis, laude digni sunt: peccant enim, & qui transiliunt limites, & qui non attingunt. Quod tu de nummis, idem de verbis ego. Tria sunt celeberrima Styli genera; Asiaticum, Atticum, Laconicum; suæ quodque genti convenientissimum. Nam Asiæ populi, ut erant molles simul ac tumidi, dissolutum amplumque styli genus sectati sunt. Attici contra, qui nil nisi incorruptum ferre possent, rejectis supervacuis omnibus, pressum ac sanum dicendi genus, in quo nec redundaret quidquam, nec deesset, requisierunt. Lacones demum, homines frugi, idem sentiebant, quod apud ingeniosissimum poetarum Hercules Acheloo respondet:

Melior mihi dextera lingua.

Dummodo pugnando superem, tu vince loquendo (a).

Virtuti & armis dediti, eloquentiæ laudem Atheniensibus reliquerunt; adeo quidem, ut, cum Athenis Pericles, Isocrates, Lyfias, Demosthenes, Æschines, aliique magno numero Oratores clarissimi floruisent; Sparta, ad Ciceronis usque tempora ne unum quidem eloquentiæ laude insignem protulerit (b).

Gra-

(a) Ovidius l. 9 Metamorphos.

(b) Cicero in Bruto.

Gravitate sua contenti, nil prope nisi apophthegmata loquebantur: nec alium orationis cultum admittebant, nisi qui a concisissima brevitate & acrimonia oritur. Adeo certum est, ut singulorum hominum, ita totarum gentium indolem non aliunde certius, quam e lingua & stylo, quo utuntur, dignosci posse.

Asiaticam illam, ut cum Cicerone loquar, *απεραντολογίαν*, seu sine carentem loquacitatem, nemo non damnat. Utinam, quam damnatur, tam & fugeretur ab omnibus. Verbo quidem tenus assentiuntur omnes Tullio, aspernandos esse *eos, quorum vitiosa abundantia est, quales Asia multos tulit* (c): at cum suggestum ascenderunt; cum poema pangere, cum vel epistolam scribere coeperunt: verbis inutilibus replent omnia, & eandem cramben semel ac iterum, tertio, quarto apponunt. Paucorum est, mi Ruæe, crede mihi, paucorum est, nullum usquam verbum otiosum relinquere. Scio, quantus tu famissimæ hujus brevittatis sis artifex: sed & scio, quam pauci, non dico Corinthum, sed Athenas has adeant.

Asiaticus
nusquam
bonus;

Hoc erat vegetum illud Atticorum dicendi genus, quod omnes Veteres

I 2

Atticus
ubique,

(c) Cicero de Optimo Genere Oratorum.

tantis laudibus in cælum ferunt, dignum urbe illa orbis magistra; dignum illis ingeniis, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges ortæ, utque in omnes terras distributæ putantur (d); dignum denique Athenis illis, quo tanquam ad mercaturam bonarum artium (e) ipsi Romani liberos suos mittere, florentibus licet Romæ tum maxime scientiis artibusque omnibus, constanter solebant. Hæc est forma illa Attica, quam tanto studio quæri a se testatur Cicero sæpius, quærique ab omnibus jubet. de hac exclamat: *Attici nobis propositi sunt ad imitandum* (f). De iisdem paulo ante dixerat: *Incorrupta sanitate sunt, quod est proprium Atticorum.* Quibus verbis paulo post subjungit veluti generalem regulam, *bene dicere esse Attice dicere.* Magister vero Rhetorum Fabius, cum dixisset de Atticis: *nihil inane aut redundans ferebant*: ita deinde pronunciat: *Nemo igitur dubitaverit, longe esse optimum genus Atticorum*; quippe quorum proprium sit *judicium acre tersumque* (g). Cui præcepto diu post suffragatus est elegans Symmachus: *Velim tibi verborum copiam displicere. Nam quid agat, quo se vertat*

(d) Cicero pro L. Flacco.

(e) Idem l. 3 Offic.

(f) Idem de Opt. genere Orat.

(g) Quintilianus l. 12 Institut. Orator. cap. 10.

ubi immoretur cassa rebus oratio? Odi in parvo corpore longa velamina. Illa vestis decenter induitur, quæ non trahit pulvrem, nec in humum demissa calcatur. (h) Quod hi præceptis, idem exemplo monent, omnium gentium, omnium seculorum præclari Auctores; præclari non futuri, si garruli & vacui esse voluissent. Quid otiosum reperias in Thucydide, in Demosthene, in Xenophonte, in Aristotele? Inter Latinos quam plena omnia in Livio, quam necessaria in Cæsare, quam in Horatio densa, quam nervosa in Cicerone! Non nominavi Virgilium, ut peculiare de illo subjicerem elogium eruditissimi Joannis Ludovici Cerdani, Virgilianorum interpretum longe optimi. Is de Marone suo sapientissimo sapienter & ipse, *Cum sermo iste, inquit, de tautalogiis occurrit, semper acriter pro Virgilio pugno. Apage, ut ille bis aut ter dicat idem: nihil est enim deformius.* (i) Quam vere hoc ultimum! quam ad utriusque nostrum, Ruæe, mentem; ipsiusque naturæ, quæ supervacua refugit semper, instinctum! *Nihil perfectio, nihil est deformius, quam honoratis convivis cassas nuces apponere, & multis nihil dicere.* Multum didicit, qui hoc unum alte demisit in animum,

I 3

Va-

(h) Symmachus l. 3 epist. 10.

(i) Jean. Ludov. de la Cerda in l. 2 Æneidos.

Vacuum, ut in rerum natura, ita in eruditi hominis scripto, ne tantillum quidem spatii obtinere posse.

Laconicus suo loco: Venio ad Lacones, quorum præceps loquendi modus non tam brevitatis dici debet, quam obstinata & minax taciturnitas. Hujus generis sunt, quæ Erycius Puteanus his verbis recenset: *Archidamus etiam, cum intellexisset Eleos velle Arcadibus auxilium ferre, paucis verbis deterruit: Archidamus Eleis, Bonum est quiescere. Philippi Macedonum Regis minax ad Lacedæmonios epistola erat: Si exercitum in fines vestros duxero, stragem & vastitatem dabo. Responderunt unica, sed magnamina voce, EI, id est, SI duxeris. Iterum, cum idem Philippus quæsiuisset, an in urbem a Spartanis recipiendus esset, ingentibus literis rescripserunt OY, id est, NON. Verba ista, an fulmina sunt (k) ? Ita Puteanus in ea ipsa Diatriba, quam in Laconismi, cui penitus erat ipse immerfus, defensionem vulgavit. In styllum hunc mirus exarsit quorundam amor, Justus Lipsii, & hujus ipsius Puteani scriptis accensus. Pulcrum esse putant isti, si, quod olim adeo displicuit fanis omnibus, quædam tam subito desinunt, ut non brevia sint, sed abrupta (l). Placent illis,*

(k) Puteanus Diatriba 7 de Laconismo.

(l) Seneca Rhetor, præfat. in l. 2 Controversiarum.

illis, qui ab eloquentiæ magistris sum-
 mis irrisi sunt, *minuti corruptique sensi-*
culi (m). Gemmæ illis videntur *ab-*
ruptæ illæ sententiæ, & suspiciosæ, in qui-
bus plus intelligendum est, quam audiendum:
 (n) quas ille ipse Seneca, qui tam in-
 temperanter eis est usus, veritatis ta-
 men evidentia compulsus damnavit.
 Ego de eloquentia hic non loquor:
 sufficere credo Ciceronis iudicium, qui,
 ut dixi, eloquentiam Laconibus in uni-
 versum ademit. Et sane oratoriam il-
 lam vim, cujus est toto impetu ad
 persuadendum conniti, velle in Laco-
 nicas has fricturas concludere, non
 minus videtur ridiculum: quam si quis
 bella non sarissis, & sagittis, & fulmi-
 neis ensibus; sed pugiunculis aut acu-
 bus gerenda esse contendat. Sed gra-
 tulantis est placere, non persuadere.
 Audio. hinc, cum ad eum scribetur,
 quem Laconici generis amantem scie-
 mus; prudentia exiget, ut illius desi-
 derio indulgeamus. Quanquam ego
 tum quoque conditiones quasdam re-
 quiro.

Brevitas mihi amata (placet enim ab Si tamen
 illius Lipsii verbis ordiri, quo majore materiz &
 rem patronum non habet Laconico personis
 I 4 rum conveniat;

(m) Quintilianus l. 8 c. 5.

(n) Seneca Philosophus epist. mihi 114.

rum secta) *Brevitas mihi amata, & iis qui sapiunt: si tamen cum iudicio ea usurpata & modo, peccari enim & hic posse scio: & ut in sagitta mittenda, non minus aberrat, qui citra scopum, quam qui ultra iaculatur: sic in scribendo, quisquis pauciora quam pro re, aut plura dicit. Modum autem a materie specto (o). Quapropter ibidem sapienter monet: Si ad ignotos aut magnates scribitur; uberius & floridius paullo epistola fit. quia stricta illa brevitatis apud hos tales, non abest a contemptu. Cumque nemo minus hoc argumenti & personarum discrimen videre soleat, ac aetas tenerior: prudentissime Lipsius eodem loco non modo non adhortandos eos ad hoc styli genus, sed etiam absterrendos censet. Viderint proin, an sibi patrocinetur Lipsius, qui in quacunque materia, & ad quoscunque, eundem sibi modum licere autumant. sciant enim, Lipsium abrupta hac brevitate non idcirco usum, quasi hoc optimum styli genus crederet; sed quia, cum a viris doctis de Auctorum locis & re grammatica saepissime consulere-tur; recte vir sapiens siccae materiae sicco pressoque stylo respondit. Audiant verba Lipsii. in conclusione *Quaestionum suarum Epistolicarum* ita scribit: *Non excusabo in scribendo brevitatem.* nam ea,*

me

(o) Lipsius Institutionis Epistolicae c. 7.

me iudice, propria est materice hujus. An in syllabis corrigendis, aut literis commutandis, periodos adhibeam, & illum ambitum Ciceronianæ orationis (p) ? Quam procul laudem à spinosa disputatione grammatica distet gratulationis jucunditas, nemo non videt. Sic ergo temperanda erit hæc brevitatis, etiam cum patrono placitura scitur, ut arrogantiam non spiraret, & obsequii loco, quod præferebat epistola, nescio qua contumaci gravitate quodammodo insultet legenti. Eadem illa acrimonia, & ille fastus, quæ in vibrantibus Laconum responsis placent; gratulanti haudquaquam conveniunt. Vidit hoc Aurelius Symmachus, qui, etsi brevitate delectetur magnopere; tamen Vir Consularis, & Romanorum Cæsarum amicitia clarus, agnovit nimirum, in scribendis epistolis nihil esse decoro potius: quod acute advertit violari facillime, si amputatis verbis loquere: scribendi quippe brevitatis, inquit, magis fastidio, quam officio proxima est. (q)

Affectatio deinde summo studio cavenda est: perit enim artis gratia, si sine affectu ars apparet. Vel in pronuntiatione, ^{reata}

I 5

gesta,

(p) Lipsius Quæstionum Epistolicarum l. 3 ep. 26.

(q) Symmachus l. 1 epist. 46.

gestu, incessuque, offendit nos affectatio: quia nescio quomodo dedecet, quidquid accersitum est: non potest autem placere, quod non decet. Puteanus quendam e Thyrsis suis Philotefis sic auspicatur: *Osculum libo, vale dico, amaturus.* (r) Placuerat mihi, si verbum ultimum non assuisset. quis enim naturalis ac verus amor ita unquam locutus est? quis ab amico discedens ita velut ad circinum committitur vocabula? quis tam docte, tam concise blanditur, & inter oscula etiam eruditus est? Ipse Lipsius, dum Vanderburchium quendam patre orbatum consolatur, inter alias extincti laudes ait, *regi, patriæ, curiæ, ministrum, civem, collegam ereptum, quem haud facile reparabunt* (s). Nisi tanti viri reverentia me absterreret, simile hoc dicerem illi, quod apud Reufnerum legitur:

*Eva, Satan, Christus, vitam, peccata,
salutem,
Perdidit, induxit, reddidit: huic sit
honor.* (t)

Occurrit hic mihi ipsius Lipsii de cujusdam scriptis censura: *Ornata sunt, sed*
non

(r) Puteanus Thyrsis 60.

(s) Lipsius Centur. I ad Belgas epist. 20.

(t) Reufnerus in Griphologia.

non sine affectatiuncula, quæ mihi semper odiosa. (u)

Aliud est cognatum brevitati vitium, & obscuritas. Multos certe audimus de *ritate*. Langio conqueri, interprete ad illas penetrandas opus esse: evenitque prorsus, quod ipse de se præsa-
giit, ut in eo displiceat *obscura brevitatis*, & *latentis sensus perplexa ambiguitas* (x). Sed Langium satis excusat, quod addit, scripsisse se ad eos, qui intelligerent. Illis vero nihil molestius, qui sine ullo ad lecturos respectu ænigmata comminiscuntur, & epistolam dimidiatis sensibus contexunt, quam sine Delio Natatore nemo intelligat. Hi deinde homines, quod sine stomacho nunquam audio, de brevitate gloriari audent: quasi non primum sit brevitatibus officium, ut quam ocyssime in rei cognitionem ducat: ipsorum autem truncati sensiculi, ter quaterque relecti, quid sibi auctor voluerit, nondum satis ostendunt. Verissime eruditissimus Lipsius: *Semel hoc imbibere: summum in sermone vitium esse, non solum non capi, sed etiam ægre capi.* (y)

Hæc

(u) Lipsius Centur. I ad Belgas, epist. 64.

(x) Langius Centur. I epist. 1.

(y) Lipsius Institut. Epistol. c. 8.

Quæ sit
vera bre-
vitas;

Hæc vitia, si absint, nihil ego ma-
lim, quam paucis multa dicere. Id ad-
miratus in Bruto Tullius exclamavit:
Quam multa quam paucis! (z) Sed hoc
ingentis judicii & artis opus est, quod
non nisi a viro perquam docto perficie-
tur: semper enim medium, ut est tutis-
simum, ita rarissimum & difficillimum.
Posse brevibus multa complecti, inquit ali-
cubi Marsilius Ficinus, *viri absolute docti*
opus (aa). Quod ipsum qui consequetur,
is non jam laconicum stylum, sed vere
Atticum sectari dicendus erit, nam hæc &
Thucydidis, & Demosthenis propria laus
fuit, Atticorum utique: & perfectissimæ
eloquentiæ, a qua longissime abfuisse
Lacones semel & iterum e Cicerone monui,
semper existimatum est, ut verborum
numerum sensuum copia æquet, sæpe &
superet. *Hæc principalis facundia*
computabatur, ut eruditus Sidonius
Apollinaris observat, *cui, paucis multa*
cohibenti, curæ fuit causam potius
implere quam paginam (bb). Acria
ergo illa Laconum dicta non totum scri-
ptionis corpus constituent, sed distin-
guent potius: quemadmodum sal & pi-
per non cibi sunt, sed cibos condiunt.

Ipsos

(z) Cicero ad Brutum, Epist. Familiar. l. I &
ep. 24.

(aa) Ficinus præfat. in Protagoram Platonis.

(bb) Sidonius l. 4 epist. 3.

Ipsos certe Lacones continua hujus generis oratione usos non constat : sed quoties vehementius loqui, vel ad repellendos æmulos, vel ad admonendos suos volebant, amentatum ejusmodi telum intorquebant. At orationes totæ Laconum, quas apud Thucydidem legimus (si modo Laconum potius sunt, quam ipsius Thucydidis) naturales omnino & explicatæ sunt, nihilque minus, quam nostrorum, si ita loqui licet, Pseudolaconum affectationem redolent.

E quibus efficitur, rejecto Asiatico quæ ad
luxu, eam ubique breviter sectan-
dam, quæ uti nil adesse redundans, ita
nil abesse necessarium aut utile sinat.

Cicero scripsit : *Cum mirifica Senatus, incredibilis Italiæ totius, singularis honorum omnium consensus in me tuendo extitissent.* (cc)
Nostræ Lacones sine dubio dicerent : *Cum pro me Senatus, Italia, boni omnes consensissent.* gaudent enim, si decerpere syllabas aliquot potuerunt : sed infringi a se admirabilem illam prioris sententiæ vim non vident. ut enim, si sagittæ pennas detraxeris, idem relinques spiculum ; sed non idem vulnus infliges, adempto impetu : ita si *consensionem* nudam posueris, idem cum Cicerone dices ; sed pigrum & parum efficax hoc

ver-

(cc) Cicero Epistol. Familiar. l. 1. 1. epist. 9.

verbum ad lectorem perveniet, ablato illo, quo oculos feriebat, *mirifici, incredibilis, totius, singularis* consensus apparatu. In vera ergo brevitate dijudicanda non numerare verba oportet, sed ponderare: nam qui id unum putat summæ artis esse ut quam paucissima proferat; is nunquam disertiores se fuisse putet necesse est, quam si uno verbo *Gratulor* epistolam totam absolverit. Nemo brevittatis regulam meliorem excogitavit Erasmo Roterodamo: qui vere brevem Epistolam censet eam, *quæ sic est scripta, ut iterum atque iterum lecta, tamen non satiet.* (dd) Quæ ego de styli ratione eo sæpius accuratiusque perpendere soleo, quo rarius aureum illud scribendi genus Atticum, non in Epistolis modo, sed carminibus etiam, & orationibus, ac præsertim in sacris concionibus reperire hodie licet. Utinam multi sint, quibus illud elogium possit tribui, quod apud Ciceronem extat de L. Crasso, quem ille ceu perfecti Oratoris ideam proponit in libris de Oratore: *Quodque difficile est, idem & perornatus, & perbrevis* (ee). sine ornatu enim hispida est brevitatis & insulsa: etenim *non inornata debet esse brevitatis, alioqui sit indocta.* (ff)

EPI.

(dd) Erasmus de Ratione conscribend. epistol.

(ee) Cicero in Bruto.

(ff) Quintilianus l. 4. Institut. Orator. c. 2.

EPISTOLA XII.

De Simplicitate Epistolæ.

QUod augurabar, evenit, ut Lovæ mihi Epistolæ argumentum e prioris sine tanquam e semine nasceretur. Nobile quidem semen, e præstantissimo Quintiliani fundo petitum: quod utinam a me ad maturitatem, ut postulas, perduci possit. Damnavi Fabii verbis brevitatem indoctam, qua laborant destitutæ ornamentis epistolæ. Petis tu, quem illis ornatum convenire existimem, ut doctæ cultæque citra affectationis notam appareant. Equidem, Ruæe suavissime & ornatissime, respondere tibi duobus verbis poteram, exorandæ epistolæ instrumentum certissimum fore, Imitationem Tui. Sed quoniam non laudes a me tuas, quibus mihi quidem nihil potest esse jucundius; sed meam sententiam requiri scio: ornari ego Epistolæ nostræ stylum tribus præcipue rebus censeo, Venustate, Ingenio, Simplicitate. Venustatem voco, quæ ex amœna verborum compositione nascitur. Ingenii est, novo aut illustri proponendi modo admirationem movere. Simplicitas candorem præferret, & in hoc laborat potissimum, ut illabora-

Ornamenta
 styli Venustas, Ingenium,
 Simplicitas.

ta esse omnia videantur. Venustatis propria est harmonia, Ingenii splendor, ingenuitas Simpliciter. Solam hac Epistola postremam exequar; priores, si ita volueris, alias tractaturus.

Simplici-
tatis exem-
pla.

Nihil est nobilius simplicitate; quia nihil naturæ convenientius. Epistola officiosa, quæ nihil habet candoris, sinceri animi fidem non facit; & , quod sequitur, in legente amorem non excitat. Sed regulas hic frustra quæsieris: etsi enim in artibus omnibus nihil est artis dissimulatione difficilius, hoc ipsum tamen arte doceri non potest: naturæ & prudentiæ munus est. Quod unum licet, exempla subjungam, & e Græcorum Latinorumque præcipuis ea excerpam, quæ ad illustrandam naturalis hujus candoris naturam aptissima videbuntur.

Atque utinam superessent magni illius Aristotelis epistolæ, quo viro in re literaria nemo unquam, mea quidem sententia, major fuit. Extabant illæ Demetrii Phalerei seculo, qui tanti eas fecit, ut, cum inter Epistolæ proprietates posuisset facilitatem illam familiarem & candorem, tanquam exemplum illius proponat Aristotelem. (a) quod in illo

(a) Demetrius Phalerus *περὶ ἰσημερινῶν*, seu de locutione.

illo viro tanto est admirabilius, quanto sublimius fuit ejus ingenium. Sed nimirum ejusdem artificis est, ascendere, & se demittere: siquidem non timore inflatus ascendat, sed vera excellentia sublimis. Aristotelem vero, ut in ceteris, quæ attigit, omnibus; ita in Epistola, admirari oportet: ad imitandum quærendi sunt alii.

Ceterorum quoque Græcorum mira est in epistolis simplicitas. Videre id licet in literis Hippocratis Medici, Platonis, Democriti, Heracliti, Diogenis, Cratetis, & Epicuri fragmentis. Salfissime simul & simplicissime Diogenes de Menodoro ita scripsit:

Diogenes Apollexidi.

Rogarunt me juvenes Megarenses, uti Menodorum philosophum tibi commendarem. Ridelicet commendationem! Hominem enim esse, e forma cognosces; an & philosophus, e vita & sermone. qui enim secundum nos virtute est præditus, ipse se commendat. Paris est simplicitatis, sed liberrimi oris, & Cynicum prorsus, illud ad Alexandrum Magnum, qui datis ad Diogenem literis, ut in Macedoniam ad se veniret, invitaverat. Quantum itineris, respondet

K

Dio-

Diogenes, *Athenis in Macedoniam, tantum est e Macedonia Athenas.* Sed humaniora videamus.

Apollonius Tyaneus, etsi audacissimus in epistolis & asperrimus, Titi tamen Imperatoris virtutem ita laudavit: *Cum neque ob bellum confectum, neque hostium effusum sanguinem laudari velis: Prudentiae tibi coronam impono. tu enim, unde deceat coronari, agnoscis.* Quæ major potest cogitari auctoritas, quam quod Philosophus coronam imponere Augusto audet? Permisit hoc Apollonio illorum temporum simplicitas, & arcantum artificium delicate laudandi, dum liberrime ac velut Censor Cæsaris loqui videtur.

Ciceronis candidissimam ad Basilium epistolam nec puerilis ætas ignorat: *Tibi gratulor: mihi gaudeo. te amo: tua tueor. a te amari, & quid agas, quidque isthic agatur, certior fieri vult.* Vale. (b). Est hoc Tullio proprium, nisi argumenti gravitas postulet, in illa illa sua eloquentia speciem inter familiaritatis conservet. Proposuerunt nimirum, ampla illa eloquentia in causas forenses rejecta, epistolas tenui filo deducere. ita ipse ad Prætum: *Ipsa iudicia non solemus omnia tractare uno modo. privatas causas,*

(b) Cicero Epist. familiar. l. 6 epist. 18.

Et eas tenues, agimus subtilius; capitis, aut famæ, scilicet ornatius. epistolas vero quotidianis verbis texere solemus (c). Ipsum vero ornatus neglectum pro ornamento esse, aperte docet alibi, cum de amicissimi sui Pomponii Attici scriptis hoc fert iudicium: Horridula mihi atque incompta visa sunt: sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant (d).

Ipse Cæcilius Plinius, tantus alioqui styli compti amator, familiariter ad amicum scribit: *Verum hæc hæc hactenus. Quid præterea novi? Quid? nihil, alioqui subjungerem (e).*

Quod exemplo Plinius, idem documento commonstrat imitator Plinianæ venustatis Symmachus: *Ingeniorum varietas in familiaribus scriptis negligentiam quandam debet imitari, in forensibus vero acuere arma facundicæ (f).*

Eloquentissimus Latinorum Doctorum Hieronymus in epistola ad Minerium & Alexandrum: *Ita vobis quasi mihi loquor.*

Quæ omnia veterum seu exempla, An & non seu testimonia si considero: simplicitatis illa-
tis usum, acuta præsertim hac ætate, & utendum
in sit.

K 2

(c) Cic. Epist. famil. l. 9 epist. 21.

(d) Idem l. 2 ad Atticum, epist. 1.

(e) Plinius lib. 3 epist. 14.

(f) Symmachus l. 7 epist. 9.

in argutiarum amorem effusis plurimorum ingeniis, video in gratulando non nisi rarum esse posse. Achilles Homericus hospitibus suis, etsi regibus rex, non nisi bubulam apponit; sanum equidem & robustum cibi genus, illorumque temporum simplicitati consentaneum. hodie vero quis, non dicam virorum principum, sed e tabernariorum fæce convivium pari frugalitate instruere velit? Mutantur nimirum cum temporibus humana ingenia, quibus servire, quantum potest, oportet eum, qui placere desiderat. Imo non modo stylus simplex fordet hodie plurimis; sed & scribentis animum in suspicionem adducere apud delicatos quosdam poterit, quasi exigua sit in eos reverentia, ad quos accurate & diligenter scribere non dignetur. Solerter id notatum ab Roterodamo: *Sunt, qui neglectam, & illaboratam epistolam sui contemptum interpretantur* (g). Veteres ergo, si poterimus, imitabimur: sin minus, laudabimus annos veteres, nostris utemur. Imo idem faciemus, quod illi, sed alia via: quid enim aliud simplicitate quærebant illi, quam ut legentium animis insinuarent se, ac placerent? idem est nobis propositum: sed ad eundem finem diversis

non

(g) Erasmus Roterodamus l. de Ratione conscrib. epistolarum.

nonnihil mediis aliquando utimur, quibus & ipsi Veteres usuri fuerant, si in hanc & temporum, & gratulandi necessitatem incidissent. Memorabile hujus rei exemplum est apud Aurelium Symmachum. venerabatur ille, ut par est, Veterum simplicitatem: sed cum eam suo seculo parum videret probari, nautas imitatus est, qui cum ventos velis non possint, vela ventis aptant. amoenum ergo & floridum scribendi modum amplexus, sanitatem Atticam lenociniis quibusdam corruptit: & quanquam peccare se non nesciret, placendi tamen studio stylum calamistris inussit. Supererant tum nihilominus pauculi quidam antiquitatis clientes, qui incorruptum judicium adversus temporum suorum torrentem conservarant. inter quos insigni vir doctrina Julianus, qui auream Veterum gravitatem, rejectis phaleris omnibus, tum quoque sectabatur. Laudavit Julianum Symmachus; sed cur imitari detrectaret, his verbis eleganter exposuit: *Trahit enim nos usus temporis in argutias plausibilis sermonis. Quare ceguus admitte linguam seculi nostri, Et deesse huic epistolæ Atticam sanitatem boni consule. Dignum est, ut hæc ipsa apud te culpæ confessio prosit mihi ad veniæ facilitatem: Quod si novitatis impatiens es, sume de foro arbitros, mihi an tibi styli venia poscenda sit.*

*Sed crede, calculos plures merebor, non ex
æquo & bono, sed quia plures vitiis commu-
nibus fauent (h). Quod si de illo seculo
dici potuit, quid sentiendum nobis est,
qui Symmacho duodecim ipsis seculis
posteriores sumus? Vere Emanuel
Thesaurus, præsertim de Italia sua:
Nostrum seculum ingeniosum magis quam
prudens (i). Erit ergo hoc ipsam fa-
pientis*

desipere in loco.

Quando & quæ simplicitas præfanda. Si forte contigerit ad eos nos scribere, qui exquisitum orationis cultum non ament: tum vero mutandus omnino stylus est, & simplicitati penitus indulgendum; qua sola istis placere potest. Simplicitas autem non fordida est & rustica, non barbara & perturbata: talis enim si esset, epistolarum simplicium plus satis legeremus. Vera simplicitas fucata non est; pulcra tamen, & nitida, ipsoque candore amœna; splendorem non habet, sed suavitate non caret: admirationem non excitat, sed naturali sua facilitate delectat. Absit, ut insulsos quosdam, qui obvium quidque in charitam effundunt, & obsoletissimis formulis literas texunt, simplicium nomine quisquam dignetur: non sunt isti sani, sed

(h) Symmachus l. 3 epist. II ad Julianum.

(i) Emanuel Thesaurus in Arte Epistolari lib. 5 c. 1.

sed jejuni. *Non efflagito phaleras, ait Erasmus, sed idem non fero pannos (k).* Non dissimulant hi artem, sed non habent: & a vere simplicibus tantum distant, quantum phthisicus a frugali. Expectas fortassis, Ruæe, quam simpliciter ego hanc de Simplicitate Epistolam concludurus sim. ego vero perquam aperte & candide. audi enim: Vale, Ruæe suavissime, meque, ut facis, ama. Satisne hoc simpliciter? ex animi certe & mei, & tui sententia.

EPISTOLA XIII.

De Ingenio.

Alterum ornandi styli instrumentum feci Ingenium: de quo, quoniam ita tibi placet, Ruæe, in hac Epistola differam. Duo a me petis; Auctores, & fontes. de utroque dicam, & addam tertiam, Scopulos, ad quos offendunt, qui inconsiderato ingenii cursu feruntur.

Si de ingenio sermo est, nemo ex Epistolarum Auctorebus nominari ante P. Ovidium Nasonem meretur. Sed quoniam hic de Epistolis poeticis agendi locus non est, ceteros e Veteribus ad-

K 4

ducam

(k) Erasmus Roterod. de Ratione conscrib. epistol.

Sed crede, calculos plures merebor, non ex æquo & bono, sed quia plures vitiis communibus favent (h). Quod si de illo seculo dici potuit, quid sentiendum nobis est, qui Symmacho duodecim ipsis seculis posteriores sumus? Vere Emanuel Thesaurus, præsertim de Italia sua: Nosrum seculum ingeniosum magis quam prudens (i). Erit ergo hoc ipsum sapientis

desipere in loco.

Quando
& quæ
simplicitas
prestantia

Si forte contigerit ad eos nos scribere, qui exquisitum orationis cultum non ament: tum vero mutandus omnino stylus est, & simplicitati penitus indulgendum; qua sola istis placere potest. Simplicitas autem non sordida est & rustica, non barbara & perturbata: talis enim si esset, epistolarum simplicium plus satis legeremus. Vera simplicitas fucata non est; pulcra tamen, & nitida, ipsoque candore amœna; splendorem non habet, sed suavitate non caret: admirationem non excitat, sed naturali sua facilitate delectat. Absit, ut insulos quosdam, qui obvium quidque in chartam effundunt, & obsoletissimis formulis literas texunt, simplicium nomine quisquam dignetur: non sunt isti sani,

sed

(h) Symmachus l. 3 epist. II ad Julianum,
(i) Emanuel Thesaurus in Arte Epistolari
lib. 5 c. 1.

sed jejuni. *Non efflagito phaleras*, ait Erasmus, *sed idem non fero pannos* (k). Non dissimulant hi artem, sed non habent: & a vere simplicibus tantum distant, quantum phthisicus a frugali. Expectas fortassis, Ruæe, quam simpliciter ego hanc de Simplicitate Epistolam conclusurus sim. ego vero perquam aperte & candide. audi enim: Vale, Ruæe suavissime, meque, ut facis, ama. Satisne hoc simpliciter? ex animi certe & mei, & tui sententia.

EPISTOLA XIII.

De Ingenio.

Alterum ornandi styli instrumentum feci Ingenium: de quo, quoniam ita tibi placet, Ruæe, in hac Epistola differam. Duo a me petis; Auctores, & fontes. de utroque dicam, & addam tertiam, Scopulos, ad quos offendunt, qui inconsiderato ingenii cursu feruntur.

Si de ingenio sermo est, nemo ex Epistolarum Auctoribus nominari ante P. Ovidium Nasonem meretur. Sed quoniam hic de Epistolis poeticis agendi locus non est, ceteros e Veteribus adducam

K 4

(k) Erasmus Roterod. de Ratione conscrib. epistol.

Epistolæ
Senecæ;

ducam in medium, qui ingenii laude celeberrimi vulgo habentur. Eorum antiquissimus est L. Annæus Seneca, in quo nihil non elaboratum est ac tornatum. Documenta grandia brevibus sententiolis includit, & quæ perraro in eodem Auctore reperias, gravitatem maximam magno ingenio jungit. Hic ipse ingenii splendor, Stoica illa Philosophia sustentatus, effecit, ut a multis Annæi sententiæ oraculorum loco, locutiones gemmarum instar haberentur. Documenta, quæ ad Philosophiam Moralem pertinent, laudare hic supersedeo, utilissima utique, & omnium consensu summopere commendata. Stylus vero, est ille quidem illustrissimus, sed adeo phaleratus, ut naturale in illo vix quidquam occurrat. Displicebit vox hæc amatoribus Senecæ, sed iis tantum, qui affectata a naturalibus distinguere nesciunt. Videtur hoc de se iudicium timuisse Seneca, cum ad Lucilium suum, veluti amoliturus a se affectatæ artis suspicionem, ita scripsit: *Qualis sermo meus esset, si una sederemus, aut ambularem, illaboratus & facilis; tales esse epistolas meas volo, quæ nihil habeant accersitum, nec fictum.* (a). Ita ille nos de se vult credere: sed

Non obtusa adeo gestamus pectora Pæni.

Res

(a) Seneca epist. mihi 75.

Res loquitur, neque prodest excusatio, quam facta evertunt. Quod in Ovidio tam acriter reprehendit Seneca, plus justo illum indulgisse ingenio: idem peccat ipse, longeque Ovidio gravius. Si testibus opus est, dabo gravissimos, & ex omnibus seculis. Primus esto Quintilianus, qui, ut de Catone dixit Cicero, unus mihi præ centum millibus est. Longum est, totum ejus locum excscribere (b): unum alterumque sufficiet. *In eloquendo*, inquit de Seneca, *corrupta pleraque, atque eo perniciosissima, quod abundant dulcibus vitis.* addit deinde: *Velles eum suo ingenio dixisse, alieno judicio. nam, si aliqua contempisset, si parum concupisset, si non omnia sua amasset, si rerum pondera minutissimis sententiis non fregisset; consensu potius eruditorum, quam puerorum amore comprobaretur.* Audiant hoc, qui Senecæ styllum fovent tantopere & osculantur: Quintiliano id non eruditorum est, sed puerile judicium. Non honorificentius de illo sensit Gellius, qui, præter alia multa, *inepti, & insipidi, & insulsi hominis* (c) haud sane decoro elogio Senecam exornavit. Julius Cæsar Scalliger, perspicax vir & pereruditus: *Senecam vero, quem objicis, ad mores nostros*

K 5 for-

(b) Quintil. l. 10. Institut. Orator. c. 1.

(c) A. Gellius lib. 12 Noctium Atticarum, cap. 2.

fortassis admittimus componendos : quid autem de ipsius eloquentia sit statuendum, Quintiliano magis credam, quam tibi (d). Acutus iudex, Sfortia Pallavicinus, scripta Senecæ vehementibus illis odoribus comparat, qui initio quidem delectant, sed paulo post vi nimia fatigant cerebrum & obtundunt. (e). Dominicus Buhursius, emunctæ naris Gallus, Scriptorum omnium, qui argutias captant, immoderatissimum facit Senecam, *De acutis porro, inquit, Scriptoribus præ Seneca effusiores novi neminem. Placere vult quovis apice : sententias se ipsis politas ita perpolit, ita in pleno lumine collocat, ut ultra tendi nequeant* (f).

Plinii ;

Omitto plura de Seneca, ut ad Plinium veniam : qui quanto est inferior Cicerone, tanto superior Seneca. Macrobius, ubi varia enumerat dicendi genera, Ciceronem a Plinio ita distinguit : *Copiosum (styli genus) in quo Cicero dominatur ; breve, in quo Sallustius regnat ; siccum, quod Frontoni adscribitur ; pingue & floridum, in quo Plinius Secundus quondam, & nunc nullo veterum minor noster Symmachus luxuriatur* (g). Plinio Symmachum recte

(d) Scaliger in Ciceronianum Erasmi.

(e) Pallavicinus l. de Stylo & D. logo.

(f) Bouhours in *Methodo recte cogitandi*, Dialogo 3.

(g) Macrobius lib. 5 Saturnal.

recte conjungit: Cicero vero haudquam sola copia a Plinio distat. sed id non est hujus loci. Amcenitate Plinii ita capiuntur nonnulli, ut eum Ciceroni parem, & si superis placet, etiam superiorem facere non reformident. quod indignissimum judicium olim Ludovicus Vives in quibusdam gravissima censura perstrinxit (h). Idem tamen alibi, cum ostendit, quid utilitatis percipi e quovis Auctorum celebrium possit; fateatur de Plinio, eum ante alios *ad comitatem* (i) adipiscendam prodesse. Cum ergo in *Officiosa* nostra Epistola non majestas in scribente, sed comitas requiratur: non est obscurum, quanti hic faciendus ille sit, qui comitatem præ aliis instillare posse, a Critico, & erudito imprimis, & minime blando, judicatus est. Rochus etiam Perusinus, tametsi in Plinio *subtiles & argutas sententias, & quosdam flosculos* tantum inesse dixisset (k); alio tamen loco mirifice eum collaudat hunc in modum: *omninoque in M. Tullio plus naturæ, in hoc plus diligentiae videtur extitisse: nec ulla videtur melior ejus epistola, quam quæ est longior* (l). Quibus aliorum
 elogiis

(h) Vives l. 3 de tradendis disciplinis.

(i) Idem ibid. lib. 4.

(k) Perusinus de scribend. epist. c. 62.

(l) Idem ibid. c. 64.

elogiis unum de meo adjiciam, quod non parva in Plinio miror. Imitatus est ille toto studio Cornelium Tacitum, ut ipse de se confitetur (m); cumque soleant imitatores plerumque archetypi sui vitia non referre tantum, sed superare: Plinio rara felicitas obtigit, ut & virtutes Taciti in se exprimeret, & ab ejus vitiis absterneret. qua re factum, ut, cum reprehendendi Taciti nullum finem faciant censes sani, in Plinio præter flosculorum studium nemo quidquam accuset.

Symmachi; Polittiani;

Addam Plinio, quos Balbinus addidit, Aurelium Symmachum, & Angelum Politianum: *qui suavitate commendantur, & brevitate*; ut inquit Balbinus (n). Decem seculis inter se disjunctos, imitatio Plinii, & amœnitatis curâ conjungit. Suavior Angelus; Symmachus gravior, ut Virum Consularem, & Romanæ Urbis Præfectum decebat. C. quoque Sidonium Apollinarem ingeniosis Epistolarum scriptoribus annumerarem, qui Plinium & Symmachum, ut ipse de se testatur, imitandos sibi proposuit: nisi Latinitate usus esset tam horrida, ut sæpe intelligi absque interpretis ope vix ab erudito possit.

Sidonii.

Uni-

(m) Plinius l. 7 epist. 20.

(n) Bohusl. Balbin. in Verisimilibus c. 2.

Universe autem & de his, & aliis, qui ingeniosa luxurie exultant, Auctoribus ita ad nostrum finem judico. Et si peccarent illi, & flosculis plus æquo studerent: in gratulatione tamen esse usui & exemplo possunt. dedecere siquidem illos potuit, quod gratulanti decebit: & multa sunt in argumento seric vitia, quæ alio translata in virtutes transibunt, quemadmodum coronæ & delibuta unguentis cæsaries, quæ probro ducebantur militibus, convivantes ornabant. Gratulatio inter Epistolas eundem locum obtinet, quem inter Orationes Panegyricus: Panegyrico autem quis nescit convenire imprimis, quæ in Oratione gravi tolerari non possunt? Magistrum audiamus. *Illud genus, inquit de Panegyrico Fabius, illud genus ostentationi compositum, solam petit audientium voluptatem: ideoque omnes dicendi artes aperit, ornatumque orationis exponit (o).* Nimirum fine metienda sunt omnia: alia persuadendi sunt instrumenta, alia placendi. Imprimis juvenili ætati licentia hæc permittitur, placetque effervescens mustum, dum generosum vinum expectatur. sapienter ad Symmachum filium Aurelius Symmachus: *Scintillare acuminibus atque sententiis epistolas tuas gaudeo: decet*

(o) Quintilianus l. 8 Instit. c. 3.

debet enim loqui exultantius juvenilem calorem (p). Quæ sunt autem acumina hæc, quibus scintillant epistolæ? *Sententias* ipse Symmachus nominatim prodidit: ab illis ergo, quoniam casus ita tulit, initium capiamus.

Ingenio-
sam faci-
ciunt Sen-
tentia;

Ingens lumen est, ut Orationis, ita & Epistolæ, ingeniosa Sententia, seu generale de moribus pronunciatum. Quod si tamen ad superiorem scribitur, quod in Epistola nostra fere usu venit, ingenti artificio opus est, ne, quod vehementer dedecet, docere illum velle videamur. Sic ergo intendenda erit sententia, ut non velut erudituri legentem; sed tanquam vel ad monentes corrigentesve nosmetipsos, vel dictorum nostrorum rationem reddentes, id agamus. Ita Cicero ad Torquatum: *Si enim bene sentire, recteque facere, satis est ad bene beateque vivendum: vereor, ne eum, qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit, miserum esse nefas sit dicere* (q). Eodem modo alibi inquit: *Sed tamen, vacare culpa, magnum est solatium* (r). Sic in gratiarum actione dicere ad patronum non dedecebit: *Hac ego me cogitatione frequenter consolor,*
in-

(p) Symmachus l. 7 epist. 9.

(q) Cicero Epistol. Famil. l. 6 ep. 1.

(r) Idem earundem l. 7 epist. 3.

ingratum non esse, qui referre non potest; sed qui, quod potest, non vult. Occulta est illa sententia, quam in epistola quadam Joannis III. Lusitaniæ Regis invenio: *Intelleximus, te gloriæ nostræ (siquæ in humanis est) fore percupidum (s).* Dignum Christiana pietate & prudentia dictum, & eo pretiosius, quo minus ab Rege expectari poterat.

Proxima est sententiæ Animadversio: Animad-
hoc enim solo differunt, quod illa ge-^{versiones;}
neralis est, & ad mores refertur; ista
peculiaris fere, nec moralis. Ingenio-
sissime Plinius de Arria, celeberrima
illa Pæti uxore, quæ ne maritum ægro-
tantem turbaret, filii mortem coram
eo fortiter dissimulabat; *Composito*, in-
quit, *vultu ridebat, tanquam orbitatem for-
ris reliquisset (t).* Idem de avunculo
suo, Plinio Historico, cum in summa
ceterorum omnium perturbatione nul-
lum ipse sollicitudinis indicium præse-
ferret: *hilaris, aut, quod est æque ma-
gnum, similis hilari (u).* quanquam hic
animadversioni sententia quoque im-
plicatur. De Liciniano, Senatore nu-
per & prætorio, tunc exule, & rhe-
to-

(s) Joannes Rex ad Angelum Politianum,
Epistolarum Angeli libro 10.

(t) Plinius l. 3 epist. 16.

(u) Idem l. 6 epist. 16.

toricam in Siculo ludo docente, acute ait: *Nunc profitetur, seque de fortuna præfationibus vindicat* (x).

Paradoxa; Multum ingenii habent Paradoxa, seu quæ contra opinionem sunt omnium: si modo frigida non sint, aut falsa. Sed in hæc incidere perquam rarum est. De morte Virgini, clarissimi viri, Plinius ait: *Si tamen fas est, aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quam vita est* (y). paradoxum utique, Virgini mortem dici non posse mortem: quod tamen & ingeniosissima ratione confirmat; & ut audiatur facilius, non simpliciter asserit, sed dubitantis more proponit. Ejusdem generis est tota Plinii ad Ferocem epistola: qui cum elegantissimas ad Plinium literas dedisset, in iisque scripisset, omitti a se penitus studium literarum: subtilissimus Auctor in hæc verba respondet. *Eadem epistola & studere te, & non studere significat. ænigmata loquor: ita plane, donec distinctius, quod sentio, enunciem. negat enim, te studere: sed est tam polita, quæ nisi a studente non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidiam & otium perficis. Vale* (z).

Prom-

(x) Plinius l. 4 epist. 11.

(y) Idem l. 2 epist. 1.

(z) Idem l. 7 epist. 13.

Promptum simul ingenium, & le-^{Eruditio;}tionis copiam indicat Eruditio, cum Historia, Poesi, Auctorumve celebrium verbis in rem nostram utimur. Francisco Petrarcha copiosorem scio neminem; cui viro tantum debet Respublica literaria, quantum e postremarum ætatum Auctoribus haud scio an nemini: ille namque sepultas artes revocavit ab inferis, verusque fuit, ut a Baldeo appellatur, *Latii assertor* (aa). Ex ejus epistolis mirum est quanta hauriri eruditio queat: nullus est prope modum Græcorum & Romanorum, qui vel sago vel toga in annalibus clarus sit, cujus effigiem in Petrarchæ Epistolis non alicubi spectes. Ciceronis ad Atticum Epistolæ eraditione plurima refertæ sunt: quia scilicet & ad virum eruditissimum scribebantur, & sæpe ad modum ænigmatis conformandæ erant, ne, si forte in hostium manus incidissent, proderentur quæ non debebant. Sic, postquam Cæsar aggressus armis Rempublicam erat, ait Cicero, cum Tyranno rem esse, additque: *qui quidem incertum est Phalarimne an Pisistratum sit imitaturus* (bb). Qui re-

(aa) Jacobus Balde in Castro Ignorantiæ,
n. 53.

(bb) Cicero ad Atticum l. 7 c. 13. 181

recordabitur, crudelissimum fuisse Phalarim; Pisistratum contra tyrannidem quidem in Athenienses exercuisse, vendicata sibi per vim potestate regia, qua tamen humaniter usus est: is agnoscet, quam ingeniose Cicero animum de Cæsare dubium significarit. Amcenum est illud Erasmi Roterodami, qui cum a Christophoro Longolio pluribus esset laudatus, erudite respondet: *Ad hanc tabulam ipse mihi nonnihil blandior, non quod illi prorsus credam, sed quod juvet Apellis manu depingi.* Poetica eruditione usus est ad Tacitum suum Plinius: cum enim eum hortatus esset, ut ne inter venandum quidem literarum memoriam omnino abjiceret, epistolam his verbis concludit: *Experieris, non Dianam magis montibus quam Minervam intrare* (cc). Politianus quoque elegantem & acrem colorem mutuatus est a Poesi, cum in quosdam sui seculi homines, qui, cum florere tum cœpissent cultiores literæ, barbariem tamen malebant, ita inveheretur: *Sic pene quidam homines obbrutuerunt, ut glandem adhuc defendant repertis frugibus* (dd). Idem Virgiliano versu abusus est elegantissime, cum ad Cassandram Venetam, puellam doctissimam, ita scripsit: *Philo-*

(cc) Plinius l. 1. epist. 6.

(dd) Angelus Politian. Epist. l. 2.

lofophiam vero sic tenes, ut & defendas acriter quæſtiones propoſitas, & impugnes vehementer: audesque viris concurrere virgo (ee). mirifice delectat eruditum lectorem tacita hæc Caſſandræ cum bellatrice Pentheſilea comparatio, de qua canere ſcit Maronem:

Audetque viris concurrere virgo. (ff)

Cicero quoque veterum poetarum verbis utitur: & uti Orationes aliquando, ita Quæſtiones philoſophicas & Epistoſas frequenter hoc genere ornamentum diſtinguit. Revocari huc poſſunt Proverbia, quæ a Demetrio Phalereo *Epistoſæ pulcritudo* vocantur (gg). Divus quoque Gregorius Nazianzenus eorundem uſum ſuadet: nullis enim id genus luminibus velle unquam exornare epistoſas, *αργονον* ait eſſe, id eſt, *agreſſe* (hh). Accedit Ciceronis exemplum, qui proverbialia, quoties occaſio tulit, uſurpat.

Poſtremo loco reſervavi Similitudines, in qua omnium maxime effulget ac veluti triumphat ingenium: frequentia modo, & affectatio abſit. Ipſe Ci-

L 2

cero

(ee) Angel. Politian. epiſt. l. 3.

(ff) Virgilius l. I *Æneid*.

(gg) Demetrius Phalereus de Elocutione.

(hh) D. Gregor. Nazianz. epiſt. ad Nicebum.

eero non omnino hoc ornatu absti-
 nuit. *Non facile*, scribit ad Pætum, di-
 judicatur amor verus & fictus, nisi aliquod
 incidat ejusmodi tempus, ut, quasi aurum
 igne, sic benevolentia fidelis periculo aliquo
 perspici possit (ii). Imitator Ciceroniani
 styli Muretus, dum sua quædam poe-
 mata mittit, cum alienis edenda, mo-
 deste ait: *Eundem fortassis usum præstare
 poterunt, quem in pictis tabulis umbræ, quæ
 efficiunt, ut luminosa magis emineant.* Ipsi
 etiam Lipsio in tanta illa sua brevitate
 digredi ad similitudines nonnunquam
 vacavit. Oudarti sui epistolam eo ma-
 gis fuisse gratam ait, quod post diu-
 turnum silentium missa esset: *apidius
 ad cibos imus, post abstinentiam aut famem.*
 Ad Bonfræum Philosophiæ Doctorem,
 cujus discipuli Theses Lipsio dedica-
 rant, ingeniose scribit: *Sicut in scenam
 actores prodeunt, poeta latet: ita hic factum.
 & tu ille auctor muneris es, alii quasi iatores.*
 Orano, cum Legum Doctor creatus es-
 set, gratulatur Lipsius, ducta a stellis
 comparatione: *ut eæ quoque non sibi, sed
 huic orbi, lucent: sic ad alios nunc ingenii
 tui lux perveniat.* Eundem hortatur:
*Sicut amnes, mare qui influunt, saluginem
 ejus non mutant: sic in te quicumque affectus,
 ne diluant Justitiæ severitatem.* Eadem
 venustate monet alium: *Sicut rota, quæ*

in

(ii) Cicero Epistol. Famil. l. 9 epist. 16.

in terra volvitur, parte ima & minima eam tangit, cetera extat & est in alto: sic nos oportet decurrere per hæc humilia, optima & maxima parte altos & sublevatos. Quam ingeniosum est illud venustissimi Angeli, cum Assentationibus juxta ac obtrectionibus non magis se moveri scribit, quam umbra sui corporis: non enim, quia longior illa & extensior mane ac vesperi sit, meridie vero brevior & contractior; ob id ego quoque statim major proceriorque mihi mane ac vesperi, quam meridie ipso videri debeo. Et libro, qui proxime sequitur, quarto, de laudis natura subtiliter differit: non minus enim plerumque delectat falsa, quam vera laus: sicuti gratius accidit fere, quod dono datur, quam quod ex debito. quod tamen, ne falsum sit, de pusillis tantum & abjectis animis intelligendum: vir enim magnus, ut ipse adulari turpissimum sibi ducit, ita adulantes sibi contemnit, & mentientibus indignatur, qui quasi veris ipse laudibus careat, ad fictas confugiant. Sed quid ego Senecam taceo, qui in similitudinibus unus omnium est felicissimus? Quemadmodum nihil differt, ait ad Lucilium, utrum agrum in ligneo lecto, an in aureo colloces: quocumque illum transtuleris, morbum suum secum transfert: sic nihil refert, utrum animus cæger in divitiis, an in paupertate ponatur.

tur. malum suum illum sequitur (kk). Sapientissime, ingeniosissimeque alibi: *Non ex ebore tantum Phidias sciebat facere simulacra: faciebat ex ære. si marmor illi, si adhuc viliores materiam obtulisses, fecisset, quale ex illa fieri optimum posset. Sic sapiens virtutem, si licebit, in divitiis explicabit; si minus, in paupertate: si poterit, in patria; si minus, in exilio: si poterit, imperator; si minus, miles: si poterit, integer; si minus, debilis* (ll). Plenus est hujus generis floribus Seneca, qui non minus habent ingenii, quam soliditatis, & morali Philosopho imprimis conveniunt: nam quisquis docet, similitudine ad explicandum non minus opportune, quam ratione ad convincendum utetur. Sed pridem sentio, nimium me in exemplis Ingenii esse: ad Vitia transeundum est.

Nihil ingeniosum,
si falsum.

In pugnum ea contraham. In ingenii lusu cavendum ante omnia, nequid falso; deinde ne putide, ne inepte, ne per affectationem dicatur. Falsitas ingeniorum pestis est: cum enim humana ratio amplecti falsum non magis possit, quam voluntas amare malum: manifestum est, ingeniosum (id est, humanæ rationi gratissimum, ejusque præcipuum bonum) esse nullo modo posse, quod verum non est. falsum enim humanæ ratio-

(kk) Seneca Epist. 17.

(ll) Idem Epist. 85.

rationis summum malum est ; ingeniosum contra maximum ejusdem bonum : nullum ergo falsum ingeniosum , ut nullum tenebricosum illustre. Gaudere autem falsitate & delectari , etsi sit in speciem splendidissima , non potest sani hominis mens : quemadmodum sanus oculus splendorem , qui occæcat , intueri sine vi & dolore non potest : nulla enim facultas , nisi forte furore præceps feratur , summum suum malum sciens amare & prosequi , eoque oblectare se potest. Qui aliter sentit , & ingeniosum distingui posse a vero putat ; amplexetur per me licet Chimæras suas , & in Italorum scriptis sibi pupas quærat. in folis Thesauri & Juglaris Elogiis totos modios inveniet argutiarum , quas ille ingeniosas dicet ; ego , quia ingenium mentiuntur , cum sint falsissimæ , gemmas vitreas aut ignes fatuos appello. Hujus farinæ est Thyrsus ille Puteani , cum in quendam nobilem , stirpis suæ postremum , qui scriptis famam sibi comparaverat , ita ludit : *Interierat avitus familiæ tuæ splendor , nisi interisset* (mm). Quare amabo , interierat ? non poterat ille , etsi genus propagasset , literatus esse ? Sed nimirum fieri non potest , ut in falsitatem non sæpe deflestant , qui meros *Aculeos* , ut Puteanus

L 4

Thyr-

(mm) Eryc. Puteanus Thyrso Philotesio 42.

Fugienda
putida;

Thyrso suos appellat, edere cupiunt. Si minus falsa, putida certe laus est, qua idem auctor amicam prosequitur: *Virtus in animo, Majestas in vultu, Suada in sermone. Has imagines, an potius Deus? veneror; te vero non tanquam imaginem Dei, sed quasi Deum (nn). Habemus Deas & Deum: quid deest, nisi tus & victimæ? Ægyptios fortassis imitatus est Puteanus, qui pro Deo colebant, quidquid ea die primo occurrisset. Ego vero, si amicum laudare voluero, hominem esse patiar: nam Deos ex hominibus facere, periculosum est artificium. quid si enim Horatianus aliquis fannio accedat, no-voque Deo illud inscribat:*

*Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cum Faber incertus, scammum, faceretne
Priapum,
Maluit esse Deum: Deus inde ego (oo).*

Æque putide Loredanus, cum dicere vellet, nimiam esse Persiani in se humanitatem, hoc colore usus est: *Honores, quibus indignus afficitur, plus pudoris afferunt, quam lætitiæ. non bearunt Semelen Jovis radii, sed verterunt in cineres. Cur Semele est Loredanus? quid in vernaculam epistolam (Italice enim scripsit)*
recon-

(nn) Eryc. Puteanus Thyrso 10.

(oo) Horatius l. 1 Sermonum, Satyra 8.

recondita fabula accersitur ? ridiculum est & putidum, eruditionem obtrudere, quæ tunc tantum grata est, cum velut ultro se obtulit, & facile intelligitur. Ad eruditionis expertes ea scribere, quæ *inepta;* non percipiant, idem est, ac si ad illiteratum hominem epistolam mittas Græcorum Poetarum fragmentis refertam. Nihil est eruditione antiqua plenius Lipsianis Epistolis : quævis tamen ad quemvis non nisi ineptissime scriberentur : quia satis non est, epistolam ab auctore suo intelligi ; sed aliquanto magis necessarium, ut sit lectori perspicua. Muretus ad Odiscalcum ait, tam sibi gratam accidisse illius narrationem, *ut Ulyssis, inquit, Homerici narrationem Alcinoos ac Phæacibus minus fuisse jucundam putem.* (pp) erudite hoc vir doctus ad doctum. sed idem si ad semidoctum aliquem scripsero, num ille ad Homeri interpretes debet confugere, ut epistolam meam intelligat ? Affectatio etiam invisa est sapientibus & præstat *& affecta;* nullum esse, quam per vim intrusum *ca.* decorem. Quis a risu sibi temperet, cum illud Emmanuelis Thesauri legit ? *Per mare lacrymarum tandem portum felicitatis attingi : unde ego tibi, qui mea Cynosura, & meus Castor ac Pollux extitisti, celestis tanto, & vota solvo. Equidem magnum*

L 5

desi-

(pp) Muretus Epist. 46.

desiderium dulciorem efficit delectationem obtentam: sed illa voluptas, quæ me, præter omnem opinionem, literis tuis improvise obruit, velut alterum Diagoram præ nimio gaudio mori me coegit. Ex quo tandem id inveni, quod anxietate tanta quæsi. Tanta exultatione repletus sum, ut cor illi capiendæ par non esset, & ego velut insaniens, quod & Archimedes inventa demonstratione mathematica fecit, circumcursem ad amicos meos exclamans: Inveni, inveni. Sicut repercussis solis radii rectis ardentiores sunt: ita cum gaudium in me directum, perque tuam epistolam in me repercussum sit, dicere audeo, tuo gaudio me magis affici, quam te ipsum (qq). Quidquamne pulcrius vidisti unquam, Ruæ? En uni epistolæ inclusos Diagoram & Archimedes, Solem & Cynosuram, Castorem & Pollucem, mare lacrymarum & celestina & vota; verbo, venustissimarum rerum, sed nihil inter se cohærentium, artificiosissimum chaos. Vides hic hominem, qui furere incipit, quia epistolam ab amico accepit. Imo vitam bono viro immanis hæc lætitia eripit: quodque post homines natos contigit nemini, mortuus de suo obitu amicum certiore facit. Illi deinde solis radii, nunc recti, nunc repercussis, & tota hæc prodigialiter congesta eruditionis strues, nonne evidenter ostendunt,

aucto-

(qq) Thesaurus in Arte Epistolari l. 2 c. 12.

auctorem epistolæ vera, naturali, sincera lætitia, cum ista scriberet, repletum fuisse? hæc enim est natura scilicet vehementissimorum affectuum, ut ingenio indulgeant, discoloribus omnia translationibus implicant, exquisitas comparationes accumulent, simplicitatem studiosissime caveant, in omnibus denique tranquilli hominis & otio suo abutentis effigiem referant.

Humano capiti cervicem pictor equinam

Jungere si velit, & varias inducere plumas,

Undique collatis membris (rr);

speciosiores hac epistola tabulam non efficiet. In hæc somnia autem proclives sunt ii, qui splendorem naturæ præferunt, & ex eo sunt hominum genere, de quo Seneca Rhetor: *Nihil est iniquius his, qui nusquam putant esse subtilitatem, nisi ubi nihil est præter subtilitatem (ss).*

His vitiis si caruerit ingeniosa epistola, subire omnium oculos poterit: & quoties lecta fuerit, delectabit. eadem est enim Epistolæ conditio, quæ Poeseos:

Judicis argutum quæ non formidat acumen,

Hæc placuit semel, hæc decies repetita placebit (tt).

At

(rr) Horatius initio Artis Poeticæ.

(ss) M. Seneca præfat. in l. I. Controversiarum.

(tt) Horatius in Arte Poetica.

At si vitium subest, prudentibus quidem & semper, & omnibus displicebit: ceteris vero, etsi placebit fortasse, certe tamen neque omnibus, neque semper placebit.

EPISTOLA XIV.

De Venustate.

Tertium superest Epistolæ nostræ ornamentum, Venustas, quam ex harmonia & compositione verborum oriri dixi. Scio, mi Ruæe, quam benevolam te lectorem sim habiturus, cum de Venustate dissero, cujus in omni sermone vitæque studiosissimus semper fuisti. Quod si eidem infensus esses, Ciceronis tibi auctoritatem objicerem: qui, cum exemplar sit majestatis & gravitatem summo studio ubique sectetur; in Panegyricis tamen, quibus affinis est Officiosa Epistola, longe aliter atque *in veritate caussarum* ait esse versandum: cum enim ab Oratione seria mollitiem omnem lusumque abesse par sit, in laude contra & gratulatione *aperte ac palam elaboratur, ut verba verbis quasi demensa & paria respondeant, ut crebro conferantur pugnantia, comparenturque contraria, & ut pariter extrema terminentur,*

Venustas
gratulatione
nem ornatur.

cur-

eundemque referant in cadendo sonum (a). alioque loco probat itidem *insigne, & florens orationis, pictum, & expolitum genus, in quo omnes verborum, omnes sententiarum illigantur lepores (b).* Imo ne gravissima videm Oratio Venustatis omnis, quæ ab harmonia proficiscitur, expers esse potest: neque enim oratorio numero carebit unquam perfecta Oratio; numerus autem harmoniæ genus est, ut mox apparebit. Venustatem enim seu harmoniam styli triplicem esse reor: nam vel e tota periodo nascitur, vel e periodi membris, vel e membrorum vocabulis. venustas, quæ e vocabulorum conflictu existit, lusus verborum est; quæ e totis membris, oppositio; quæ e cursu ipsius periodi, numerus. De singulis videamus.

Non Oratio tantum aut Historia, sed De Nuo Epistola quoque certum verborum numero. numerum ac veluti orbem desiderat: qui si desit, vel inculta asperitate horrebit, vel hiabit inanis, vel incerta & inæquabilis fluctuabit. Mirum profecto est, quanta numero vis insit, quamque diversam speciem nanciscantur eadem verba, si modo eorum inter se ordo mutetur. Numerosum est illud Plinii
de

(a) Cicero in Oratore.

(b), Item eodem libro.

de M. Tullio : *Utinam ut sacerdotium idem & consulatum, multo etiam junior quam ille, sum consecutus; ita senex saltem ingenium ejus aliqua ex parte assequi possim* (c). ener-
 vatum erit idem, & aures offendet, si nullo omisso vocabulo, solum ordinem turbes, dicasque : *Utinam, ut consecutus sum idem sacerdotium & consulatum, etiam multo junior, quam ille; ita saltem senex possim assequi ex aliqua parte ingenium ejus.* Quid numerosius Tulliano libri primi Academicorum a exordio? *In Cumano nuper cum mecum Atticus noster esset, nunciatum est nobis a M. Varrone, venisse eum a Roma pridie vesperi, & nisi de via fessus esset, continuo eum ad nos venturum fuisse.* peribit venustas tota, si ita delumbaveris: *Cum Atticus noster nuper mecum esset in Cumano, a M. Varrone nobis nunciatum est, eum pridie vesperi venisse a Roma, & eum continuo venturum fuisse ad nos, nisi esset fessus de via.* Nimirum ut in harmonia musica non modo, quibus ea instrumentis constet, sed & quo instrumentorum concentu, consideratur: sic in compositione non vocabulorum tantum, sed & ordinis ratio plurimum refert: quantumque interest, sensus idem quibus verbis efferatur; tantum, verba eadem qua compositione vel in exitu jungantur, vel sine claudantur. nam quaedam sententiis parca, &
 elo

(c) Plinius junior l. 4 epist. 8.

elocutione modica, virtus hæc sola commendat (d). Sed quam certa est necessitas, tam incerta regula: aurium enim iudicio potius, quam anxiiis legibus hic parendum. Ne tamen nihil dicam, duas primum vocabulorum classes distinguo; alteram, quorum ea syllaba, quæ præcedit ultimam, brevis est; alteram, quorum longa. priora illa permissæ Ruæ ut claritatis gratia *dactylica* vocem, posteriora *spondaica*. *Dactylicæ* voces sunt, *republicam, senserint*; *spondaicæ*, *conservarent, armare, malitis*. Siqua ergo regula numeri constituenda est, placet mihi eorum sententia, qui membra quidem periodorum *dactylicis* claudi sæpius, ipsas vero periodos *spondaicis* malunt. Ciceronis Orationem pro Domo exempli causa si inspicio, video primas periodos his vocabulis terminari: *Republicam conservarent. armare malitis. laudare possimus. impunitate munivit. me præsentem senserint, arbitrere. monumentorumque deterret*. Vana est Thesauri opinio, existimantis, in periodorum clausulis postremam quidem esse *spondaicam* vocem debere; sed illi præmittendam *dactylicam*. Vel sola, quæ præmissi e Tullio, clausularum exempla docere possunt, non minus frequenter aut numerosè duo *spondaica* in exitu collocari.

(d) Quintilianus Institut. Orat. l. 9 cap. 4.

cari ego certe non video, cur numerosius sit *senferint arbitrere, quam impunitate manivit.* Sed hæc tenuia. Exemplum periodi ad superiorem modum confectæ subijcio e Cicerone ad Lentulum. *Tametsi mihi nihil fuit optatius, quam ut primum abs te ipso, deinde a ceteris omnibus, quam gratissimus erga te esse cognoscerer: tamen afficior summo dolore, ejusmodi tempora post tuam profectioem consecuta esse, ut & meam, & ceterorum erga te fidem & benevolentiam absens experirere (e).* Cognoscerer, quo prius membrum finitur, dactylicum est; *experirere* in periodi fine spondaicum, præcedente spondaico *absens*. De initiis autem & medio periodorum præcipere, & infiniti res foret laboris; neque tantam illa, quantam clausulæ, curam desiderant. Ne hæc quidem eodem semper sono complendæ sunt: putidum enim foret id artificium, si perpetuum esset. Præterea, dactylica quoque, imo & unius syllabæ voces, non raro periodum venustissime claudunt. Sic ad Tironem suum Cicero: *Quantum me diligis tantum fac ut valeas; vel quantum te a me scis diligere (f).* sic idem alibi: *Quis in bello nihil adversi accidit non prædicent me (g).* sic Julius Cæsar Scaliger

(e) Cicero Epistol. Familiar. l. 1. epist. 5.

(f) Idem earundem l. 16. epist. 4.

(g) Idem l. 6 earundem, epist. 6.

*Numerorum lenitas non in omnibus potuit sequi nos (h). Qui numerus sensum mirifica proportione respondet. Nequaquam igitur anxium hic esse oportet; sed diligenter quidem, sine affectatione tamen numerosæ periodorum harmoniæ attendere: illa siquidem, ut optime docet numerosissimus Auctorum omnium Tullius, non est res tam difficilis, quam necessaria: nihil est enim tam tenerum, tam flexibile, neque quod tam facile sequatur, quocumque ducas, quam oratio (i). quapropter ibidem addit, vocabula mollissimæ ceræ similia esse, quæ ad nostrum arbitrium duci, & in quamcunque velimus formam fingi expeditissime queat. Unum est, quod vitari in solutæ orationis cursu Aristoteles primum, deinde Cicero sæpius, & Quintilianus, ceterique omnes eloquentiæ magistri iusserunt: ne videlicet imprudenti magna versus pars; vel, quod pejus est, versus totus per indiligentiam excidat: quo quid potest esse turpius (k)? exclamat Cicero: & Quintilianus, *Versum, inquit, in oratione fieri multo foedissimum est totum, sicut etiam in parte deforme, utique si pars posterior in clausula deprehendatur, aut rursus prior in ingressu**

(h) Scaliger epist. 17.

(i) Cicero lib. 3 de Oratore.

(k) Idem in Oratore.

gressu (l). Miror, subrepisse hoc vitium politissimo Plinio ad Sparsum scribenti: *Æschinem ajunt petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis; summis utramque clamoribus esse probatam* (m).

**Membro-
rum oppo-
sio**

Membrorum oppositio, si solido etiam sensu nitatur, per jucunda est; cum verborum inter se proportione, ac velut conflictu; tum claritate, quam e contrariis juxta se positis nasci proverbio & experientia scimus. Quod venustius illo Victuri de sanitate tuenda præcepto? Duo inquit esse ad illam conservandam necessaria, *quietem in animo, motum in corpore*. Fatetur ipse Buhursius, severissimus alioqui, ornamentum hoc delectare plurimum; &, si rite adhibeatur, ingens esse styli lumen (n). Triplex porro est oppositio: vel enim affinia inter se opponuntur, vel contraria, vel eadem. Affinia opposuit A. Cæcinna, is pro quo extat Ciceronis Oratio. scribit ille ad Ciceronem de Cæsare: *Apud ipsum multum, apud ejus omnes plurimum potes* (o). affinia quippe sunt *multum*

&

(l) Quintilianus Instir. l. 9 c. 4.

(m) Plinius l. 4 epist. 5.

(n) Bouhours in Methodo recte cogitandi, Dialogo 2.

(o) Cæcinna in Epist. famil. Ciceronis l. 6 epist. 7.

& plurimum, ipsum & ejus omnes. Plinius ait: *Magna Isæum fama præcesserat, major inventus est* (p). *magna & major oppositione sua blandiuntur. Multo venustius idem ad Tacitum suum: Equidem beatos puto, quibus Deorum munere datum est, aut facere scribenda, aut scribere legenda; beatissimos vero, quibus utrumque* (q). *Con-* contraria;
traria inter se junxit Cicero: Sapienter hæc reliquisti, si consilio; feliciter, si casu (r).
 Et supra scripserat: *præsertim cum habeam duas res, quibus me sustentem; optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem* (s). *Con-*
traria sunt consilio & casu, vivo & mortuo. Subtiliter Plinius in Regulum quendam, meticulosum & levem hominem, sed magna jactare solitum: Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat (t). Seneca dixit: *Auctoritatem habemus senum, vitia puerorum; nec puerorum tantum, sed infantium. illi levia, hi falsa formidant, nos utraque* (u). *Eadem* eadem,
denique opponuntur, converso ordine: sed ordine
quod uti est difficillimum, ita mire de- commuta-
lectat. Hujus generis est, quod Angelus to.

M 2

Poli-

(p) Plinius l. 2 epist. 3.

(q) Idem l. 6 ep. 16.

(r) Cicero Epist. famil. l. 7 epist. 28.

(s) Idem ibid. epist. 3.

(t) Plinius l. 2 epist. 11.

(u) Seneca epist. 4.

Politianus ad amicum scripsit : *Non est autem, quod aut ruri urbem, aut rus in urbe desideres, si ipse habitas tecum; si, quocunque is, te sequeris; magnum tibi in quavis solitudine theatrum, magnam solitudinem in quovis theatro facturus* (w). Brevius Seneca : *Magnus ille est, qui fictilibus sic utitur, quemadmodum argento. nec ille minor est, qui sic argento utitur, quemadmodum fictilibus* (x). Generatim in exemplis his omnibus id observare licet, idcirco duntaxat eorum oppositionem placere, quia solidus, & sæpe admirabilis sensus latet: quem ubi verborum structura commendat, geminatur voluptas, & præclara imago pulcræ regulæ inclusa venustior fit. At si vel nullus iubeat, vel falsus his elegantissimus sensus: ridiculæ notæ sunt, quæ inani sono aures implent, puerilis tantum animi oblectamenta. Talia sunt tintinnabula illa Marfilii Ficini, quibus Laurentio Medicæo blanditus est: *Laudo te in arte, artem in te probo. In natura te honoro, naturam in te miror. Te per DEUM colo, veneror per te DEUM* (y). Quid istis verbis potest esse clarius; nisi media nox apud Cimmerios? Eadem venustate præmiserat Ficinus: *Peripatetici . . . in omnibus eum laudant, Platonici contra in eo laudant*

(w) Angelus Politianus Epistol. lib. 2.

(x) Seneca Epist. 5.

(y) Ficinus lib. 1 Epist.

laudant omnia. Mihi hebetes sunt oculi : nihil video, non intelligo subtile discrimen hoc. Clariora sunt, non meliora, quæ in Thyrso quodam Puteani leguntur. *Laudatus non te laudō, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar : sed amatus amo, cum vel non amatus debeam. Amor urget mutuum, laus recusat; laus ex amore nascitur. Sic igitur a te laudor, quia amor; sed non te laudo, quia amo (z).* Suis cassibus se involvit : quomodo enim non laudat, quia amat; si laus ex amore nascitur? si laudatus est, quia amatus: nonne vicissim laudare debuit, cum & ipse amaret? Res futilis est falsitas, & refellitur facile : quin & ipsa non raro se refellit, dum sibi contradicit. facilis est autem in falsitatem lapsus, ubi nimium subtilitatis studium : fere enim araneorum telas texunt, qui subtili hoc & circinato filo deducere omnia volunt.

Ducit me Puteanus ad lusum vocabulorum, qui ultimus & infimus est harmoniæ gradus. nam & in hoc parum felix fuit, cum scripsit : *Verba premo, pignus promo (aa).* aut : *prisca carminis veneres agnosco & veneror (bb).* Quid est hoc obsecro nisi syllabarum aucupium?

M 3

hæ

(z) Eryc. Puteanus Thyrso Philomælio g.

(aa) Idem Thyrso 77.

(bb) Idem Thyrso 86.

hæ enim solæ opponuntur, sensus vacat. Severo hic iudicio opus est, ne frigidi sint & absurdi hi lusus, quales plerumque sunt, nisi vel joci tantum gratia usurpentur, vel solido & grandi sensu impleantur. ita, ut vocabulorum illa affinitas ex re nata esse, non accersita videatur. Jocatur Seneca, & miserabilem parasitum irridet, cum ait: *Satellius Quadratus, stultorum divitum arrosor; & quod sequitur, arrisor; & quod duobus iis adjunctum est, derisor* (cc). sed eadem tolerabilia non essent, si serio dicerentur. Sensu grandi lusum vocabuli nobilitavit Ovidius, cum ad Maximum cecinit:

Maxime, qui tanti mensuram nominis implet (dd).

Maxime, qui claris nomen virtutibus æquas (ee).

Non minus sublimiter Lipsius Eminentiſſimo Ascanio Columnæ precatur, captata e nomine occasione: *DEUM roge, te inter vere columnas & fulcra Christianæ Reipublicæ servet* (ff). Difficilior lusus est ejusdem Lipsii, cum in ea epistola, qua Mariæ Gornacensi patris motem

(cc) Seneca Epist. 27.

(dd) Ovidius l. 1 de Ponto, eleg. 2.

(ee) Idem l. 2 de Ponto, eleg. 3.

(ff) Lipsius Centur. 1 ad Belgas, epist. 43.

tem nunciat, abiisse dicit *Montanum* (id erat nomen defuncto) *ad alta & aethereos illos montes*. Jure dubites, jocarine in funere, & funere paterno, decuerit virum gravem: sed forte hoc ipso joco avertere muliebrem animum a doloris sui memoria voluit. Nunquam periculosius luditur in nominibus, quam cum ex illis argumentum serium ducitur: tunc enim fere non frigidus tantum, sed & falsus est lusus. Frigida erat ignoti cujusdam acclamatio ad Alexandrum, cursu in Olympiis certaturum, quod refert & damnat Demetrius Phalereus (gg): *Ἀλεξάνδρῃ, δρᾶμε σὺ τῆς μητρὸς τὸ ὄνομα*. Id est: *Alexander, curre tuæ matris nomen*. Innuebat Olympiadem homo ineptus, quo nomine & Alexandri mater, & ludi illi Græciæ celeberrimi appellabantur. Falsum vero est epigramma Maxæmyliani Vrientii ad Marcum Hertoghium Consiliarium; quem, quia *Hertogh* Belgis idem ac *Dux* est, ita alloquitur:

Affectent alii titulosque & nomina honorum,

Nascentem voluit te DEUS esse Duce(m) (hh).

Perinde est, ac si ad Vrientium, quoniam Belgis *een Vrient* amicum sonat, ita

M 4

dice-

(gg) Demetrius Phalereus de Elocutione.

(hh) Vrientius Epigrammatum l. 2.

dicerem : Te nullus est amicus melior : cum enim alios fieri amicos necesse sit, te nasci amicum DEUS voluit. Quae argumentandi ratione admissa, nemo inhumanior fuisse dicendus erit Hermolao Barbaro, nemo stolidior Henrico Moro : Mago enim Graecae stultus est. Contra Christianus Weise sapiens natus est : & Phaedro, quoniam Φαίδρος lætum significat, nemo fuit hilarior.

Nihil af-
fectatum
fit, nihil
non soli-
dum. Nihil ergo in toto hoc Venustatis genere sapientius, quam quod suasit acer in Satyra Persius :

*Pulsa dignosceris cautus,
Quid solidum crepet, & pictæ tectoria
linguæ (ii).*

si enim nulla subest soliditas, indignus est lusus, qui, inter seria quidem, a prudente scribatur ad prudentem. Ipsa etiam solida tectoriis illis non nisi raro & dissimulanter incrustanda sunt : nam & contemptui sunt ac fastidio, si sæpius gustentur hæc bellaria : & generatim nihil est odiosius affectatione (kk), ut monuit Quintilianus. Si ad corrupti styli amatores scribemus, qui adulterinis adamantibus collucere undique omnia volunt : serviamus illorum libidini, quantum

(ii) Persius Satyra 5.

(kk) Quintilianus l. 1 c. 10.

tum fieri sine vitio poterit: placere enim vult hæc Epistola. Tales autem, mi Ruæe, nunquam deerant. quare? quæram ego vicissim, cur in Indiis barbari passim vitrum & acus auro gemmisque prætulerint, nempe, fulgere videbant illa; istorum pretium usumque nesciebant. Quid mirum, si pusillis fucatisque lenociniis delectentur pusilla ingenia? quid mirum, si simios osculentur simii, deformes deformia ament? pulcros se putant, & ista pulera: doctos se putant, etiam cum nil nisi corruptum & putidum vel sciant, vel probent. Putent autem, quamdiu volent: nos, Ruæe, in sinu ridebimus, nec mirabimur,

*Publius exigua si flagrat amore catellæ,
Si Cronus similem cercop...æcon amat (II).*

EPISTOLA XV.

Orthographia.

Laudo memoriam tuam, Ruæe, quæ ne minimorum quidem oblivisci te finit. Expensis ceteris omnibus, una superest recte scribendi ratio, quam gaudeo a te non negligi: nihil enim turpius, in epistola maxime, quæ alienos oculos subit; quam ne pauca qui-

M 5

dem

(II) Martialis l. 7 epigramm. 26.

dem verba emendate scribere posse, & interpungere. Possunt ista contemni, fateor: sed ita, ut qui ea spreverit, apud doctos non possit non sperni. Sicut vestes, etiam fibulis globulisque destitutæ, tegere nos nihilominus possunt; sed non nisi inculte admodum, magnoque nostro incommodo: ita minucis his scribendi præsidis spoliata oratio intelligi quidem poterit; sed scribentis incitiam arguit, & sæpe non parum incommodat. Recte porro scribendi officium quatuor partibus continetur; elementis, apicibus, disjunctione, interpunctione.

Orthographia in literis;

Quibus elementis seu literis quòdque verbum scribendum sit, communi doctorum consensui usuique credendum est. Spectandæ quidem sunt originis: libri veteres, nummi, lapides consulendæ: sed si hæc omnia nos deserint, doctorum usum stabimus, *quem penes arbitrium est, & jus, & norma* scribendi non minus, quam, ut Horatius dixit, *loquendi* (a). Græcæ Latinæque origini plurimum tribuo; nummis ac lapidibus multum, non omnia, nisi quando cum ratione consentiant: nam & ab imperitis plerumque inscripti sunt, & manifesti erroris convincuntur non raro.

(a) Horatius in Poetica.

raro. Sic in erudito Aldi Manutii opere, quod *Orthographiæ Rationem* nuncupat, *Cena* e simplici in lapidibus omnibus legitur; quod quis hominum hodie recipit? Ibidem novem numeravi lapides, qui pro Epistola *Epistulam* appellant, evidenti errato, cum Græcum sit *Επισολη*. Invenio & in lapidibus pluribus *Querella*, *Suppremus*, *Squama*, *Tæter*, *Have*: quæ tamen literati nostræ ætatis omnes contra scribunt, *Querelæ*, *Supremus*, *Squamma*, *Teter*, *Ave*. Sed operæ pretium non est digladiari de minutiis: otiosis Grammaticis id relinquamus. Eruditissimos immensa sua lectio, quomodo scribendum sit quidque, nescire non finet: mediocriter docti, ut in Latinitate, ita in Orthographia, cum dubitaverint, ad Frisium similesque cogentur recurrere: quos si sequentur, a crassis saltem erroribus tuti erunt. Quædam tamen, quæ scribentibus occurrere solent frequentius, annotare singillatim ad eruditionem juvabit.

Auctor, *Autor*, *Author*, promiscue a doctis scribitur. Ego eruditissimos viros, ac hujus rei studiosissimos, Lipsium, Aldum Manutium, Raderum, Bisselium sequor, qui *Auctor* & *Auctoritas* scribunt. nam, ut antiquissimus Grammaticus Sosipater Carisius inquit, a verbo vetere

auquo

anquo natum est. ostendit præterea Manutius lapides quinque, antiquissimis temporibus diversis locis inscriptos, qui hanc opinionem firman.

Cælum scribendum esse, non *cælum*, extra dubium est. nam (ut Romanorum doctissimus, qui Latinas origines ex instituto investigavit, Terentius Varro testatur) a *cælando* dictum est: *cælare* autem omnes scribunt, non *cælare*.

Carus, non *charus*. consentiunt apud Manutium lapides omnino II. suffragantur & ratio manifesta: si enim a Græco *χαρις* duceretur, primam corripere.

Causa geminato s ipse Cicero & Virgilius scripsit (b), quos viri doctissimi cum Lipsio imitantur passim. accedit lapidum Capitolinorum auctoritas, qui haud dubie omnium sunt emendatissimi.

Ceteri, cetera. ita, teste Manutio, libri veteres & lapides omnes.

Desiderium. turpis error est Nomenclatorum quorundam, qui *desyderium* scribunt: nec enim unquam Latina vocabula literam *y* admittunt, nisi cum a radice Græca proveniunt.

Femina; non, ut vulgus, *fœmina*. simplex enim *e*, ut ait eruditus Colonia, veteres omnes lapides & libri scribunt (c).

Octo

(b) Quintilianus Institut. Orator. l. 1 c. 12.

(c) Dominicus de Colonia in Arte Rhetorica, editionis Tridentinæ pag. 13.

Octo lapides vidi ipse apud Manutium, quorum nullus æ habet.

Inclutus, a Græco κλυτος, *celeber*. Quidam *inclitus* malunt a κλειτος, *celeber*: sed illis secunda vocabuli syllaba producenda erit, quam omnes corripunt.

Lacryma sine aspiratione. ita & ante se, & suis temporibus scribi consueviffe, testis est omni exceptione major Cicero in Oratore. γ habet, quia a Græco δακρυα, *lacrymæ*, oriundum est, prima litera, ut fit, in aliam commutata.

Literæ communius, ut opinor, apud eruditos legitur, quam *litteræ*.

Nuncio, *nuncius*. Manutius ex lapidum fide.

Pæne. Libri veteres, eodem teste, & lapides omnes.

Seculum. alii *saeculum* malunt.

Sepulcrum sine aspiratione. Cicero testis est in Oratore, & ratio evidens: χ enim Græca est litera, quæ in Latinis, nisi e Græco translata sint, locum non habet.

Sidus. perperam multi *sydus*: non enim est Græcæ originis.

Sincerus, non *syncerus*, eandem ob causam.

Tiro, non *Tyro*: nam & istud Latinum est, non Græcum.

Tus sine aspiratione: a tundendo enim dictum esse, locupletissimus auctor est Varro.

In accen-
tibus;

Apex, quem Accentum plerique appellant, in patronorum suorum sententia triplex est; gravis, acutus, circumflexus. Circumflexo in contractis utuntur, ut si dicam: *cum legisset ei centies nummum sestertium.* *huc* etiam & *quā*, cum idem sonant, ac hoc loco, quo modo, apice distinguunt. *ō* nescio quare circumflexo notatum, ut *ā* & *è* gravi scribitur & *sensūs expers, manus explicatio, legere librum*; ut a similibus discernantur. Ablativos tunc tantum notant, ut Quintilianus loquitur, *cum eadem litera nominativo casu brevis, ablativo longa est (d)*: quod in prima tantum declinatione accidit. Acuti in paucissimis vocabulis usus est, cum nimirum tria illa, quæ Græco more *enclitica* vocare possumus, *que, ve, ne*, ultimæ præcedentis syllabæ juncta, eandem acuunt. De gravi convenit inter omnes, competere illum duntaxat vocabulis declinationis expertibus, ne ob literarum similitudinem cum nobilioribus aliis confundantur. ita scribunt, *Omnes multum superat*: ut a nomine distinguatur: *multum est in hac urbe nomen tuum.* At ecce, *gnaviter, oscitanter* nemo apice signat: quia nullum simile vocabulum,

(d) Quintilianus l. 1 Institut. c. 12.

bulum, a quo distingui debeant, reperitur. Quare non video, cur Lipsius *agrè*, Puteanus *iterùm* scribant: otiosæ sunt enim hæ notæ, cum nulla sit vox, quæ sono cum istis conveniat. Eadem de causa notari non debent *temere, bene, rite, pæne, sæpe, pulcre, integre*, ceteraque omnia, quæ cum sola sint, discrimine opus non habent. Contra, si regula potius & ratione, quam vulgari usu abusive, stare sectatores apicum veint; distinguenda erunt illis sequentia: *saltem, item, foris, quoquè, ità, nisi, inde, uti, magis*, aliaque id genus: nam & *saltare* dicimus, & *itare*, & navium *foros*, & *primo quoque tempore*, & *aliena auctoritate* *nisos*, & *indere, uti, magos*: quæ omnia certis casibus temporibusve cum superioribus illis cum conveniant, inscripta virgula discriminare illa cogentur.

Hæc ego ex aliorum sententia, qui apices hos tuentur: me enim ipsum abstinere vides, sic tamen, ut suum cuique morem libenter permittam. Erit vero eorum humanitatis, a quibus dissentio, ut idem ipsi faciant, neque obvissimam rem ita exclament, quasi fortunæ totius Germaniæ periclitentur. Antiquitatem nobis objectant? nostra est. necessitatem? nulla est. De utroque tam breviter dicam, mi Ruæe, satis
ut

ut appareat, me totam hanc disceptationem tanti non facere. Antiquitatem sibi in Latio vendicant. *cujus rei?* *Accentuum.* Vide mihi antiquitatem, in Latio, *cujus* in toto Latio nomen ipsum non extet. Quis Romanorum *accentus* nomine ad significandum apicem usus est? Utuntur vocabulo Solinus, & Quintilianus (e), scio: sed ut fontem indicent, non ut notam. At meminit, etsi alio nomine, Quintilianus: *cujus* ego in hac ipsa Epistola locum paulo ante exscripsi. Fateor: quid poscit autem? duo hæc: primum, ut ablativum a nominativo distinguas apice; deinde, ut idem signum usurpes, [cum eadem litera alium atque alium intellectum, prout correpta vel producta est, facit: ut *malus*, utrum arborem significet, an hominem non bonum, apice distinguitur: *palus* aliud priore syllaba longa, aliud sequente significat] (f). Placetne conditio? an deinceps, *cum edere librum*, *notum hominem, solum*, aut *sero* te accepisse literas scribes, apicem syllabæ cuius primæ impones? nam & comedere est *edere* & *notus* ventus, & *solum* in quo insistimus, & agricolæ *serunt*. in quibus cum prima

cor-

(e) Quintil. lib. 1 Institut. cap. 5. Solin.
Polyhistor. mihi c. 11.

(f) Quintil. l. 1 c. 12.

corripiatur, si Fabium audis, superiora illa notam suam desiderant. Desine igitur Quintiliani nomen jactare, cujus in eodem loco, in eadem causa, auctoritatem simul sequeris, & contemnis. Desero ego Quintilianum? cum illis facio, qui sequi se clamant. Omnes deserimus. Quintilianum desero? non facio injuriam: ipse Ciceronem deseruit. Atque hoc est, quod de Antiquitate contendentibus metam figit. Apicum patroni ultra Quintilianum non habent, quem pro se producant. Novi ergo sunt homines, sero ingressi: Domitiani seculum illorum est, Augusti nostrum. Auream ætatem nobis relinquunt: de sua ipsi viderint.

Quid autem? ne Quintiliano quidem patrono, nisi ex minima parte gloriari possunt. Ablativi signum, quoties ille cum nominativo concurrit, Quintiliano assertore defenditur: cetera omnis turba quod habet in tota antiquitate patrocinium? quis Romanorum, vel ex ætate ferrea, unquam docuit, *rectè, malè, certè, à, b, è,* & quæ sunt ejusdem generis sexcenta alia, scribendum esse? Nominent, si viri sunt, auctores suos: quod si non possunt, fateantur, quod res est, se ab antiquitate descivisse, se deterioris conditionis esse, se consue-

tudinem scribendi in Republica literaria novasse. Nobis vero, quod liberaliter & illiberaliter faciunt, novitatem invidiose objicere cessent: ne antiquitatem latinam, in re quidem tenuissima, sed quam tamen ipsi tot velitationibus dignam existimant, non modo non sequi, sed ne scire quidem credantur.

At utilitas suadet, ut hæc vocabulorum discrimina retineantur: perspicuitati enim consulitur, & in ambiguis admonetur continuo animus, ne velut in bivio hæreat, dum hic eum index eo statim deducit, quo auctori placuit. Si de rudissimis puerulis ageretur, qui nondum primas Alvari paginas concoxere, tacitus hæc audirem: sed de hominibus latine scientibus dici talia, non possum profecto non mirari. *Si vere affirmavit, & porro dixit* omissis apicibus scripsero, eritne quisquam tam pinguis ingenii, ut ambigat, num de verno tempore, aut porro herba intelligi velim? Sunt alia, inquit, non æque dilucida, & quæ obscuritatem aut hæsitationem inducant. Siqua sunt, vulgatum illud & antiquum his antiquitatis laudatoribus reponemus, unam hirundinem ver non facere. Quod operæ pretium, quoniam millesimus fortasse apex adjuncto ad claritatem futurus est, totam illam inutilem

utilem turbam̄ alere, & ut molestiam unam semel vites, graviolem aliam tibi millies exhibere? Dicamus, quod res est: assuetudo decipit, assuetudo offundit tenebras, quæ, ut apud anum illam Senecæ, in oculis, non in ædibus sunt. Si curet is, qui scribit, ne positione vocabulorum ambigua ipse peccet, mora lectorem non tenebit. Quid in Symbolorum inscriptionibus, quid in ceteris quadrata litera pingi solitis, lector agit? an ad apices tum decurrit? nulli sunt. Imo quid in omni sermone, in oratione, in disputatione quacunque audientes habent, quo in vocibus dubiis se sustentent? notarumne auxilium vel expectat quisquam, vel etiam desiderat? Latinitatis notitia, compositio ipsa & rerum cohærentia satis quemque expediunt. Eam ergo rem, qua in omni humana consuetudine facile omnes caremus, in literis librisque ab omni necessitate procul abesse confitendum est: eadem cum molestiæ plurimum, utilitatis vix aliquid habeat, in antiquitate vero apud optimos latinitatis auctores exemplo careat: non dico, sequantur meliora adversarii, & signa illa sua deferant, sed, quod minimum est, contenti servasse sua, nobis quoque concedant, ut opinione nostra vivamus, neque rei tantulæ, quod nonnulli faciunt, etiam sanctissimum

religionis nomen admisceant. Si laboris non piget, in libris tota Europa postremo hoc seculo editis, imo & superiore magnam partem, apud omnes gentes, audeo dicere, non minus multa nostri moris, quam sui, exempla reperient. Antiquiora etiam sunt, quæ exhibeam: sed in negotio adeo nullius momenti satis erit volumen unum proferre, non apud externos, non nostra proximave ætate, sed in provinciæ hujus nostræ finu anno ab orbe reparato millesimo quingentesimo nonagesimo quinto Ingolstadii excusum: eo liber totus Orationum Francisci Bencii S. J. ejusdemque Carminum libri quatuor absque ullo apice continentur. Liceat ergo nobis, siue horum antiquorum, siue recentiorum omnis ordinis innumerabilium exemplo, deliciis his Gothicis abstinere, & ita scribere, ut a viro latinitatis integerrimæ Jacobo Facciolato, ab Harduino nostro aliisque Regiæ Bibliothecæ apud Gallos auctoribus, ut in Operibus omnibus Francisci Suaris Doctoris Eximii (g), ut denique in voluminibus doctissimis & sacra eruditione refertissimis Benedicti XIV Pont. Max. factum videmus.

His de latinitate scriptis, silentio prætermittere non possum, quod de græco

fer-

fermone jam pridem cum multis opto, eo etiam impensius, quo major in græcis, quam in latinis literis, mercis hujus est copia molestiaque. *Accentus* omnes, & *spiritus lenes* (dabis enim hanc veniam, ut grammaticorum nominibus in re grammatica utar) conservato solum *spiritu aspero*, & *apostrophi nota*, missos facere satius videtur, quam custodire. Sed hoc quoque procul ab omni contentione dictum sit, neque refellendi cujusquam causa, sed excusandi mei. Audi, mi Ruæ, Jacobum Dangalierium, virum illum græcæ linguæ peritissimum, qui de *accentuum* usu ita disputat: [Qui invaluit passim in scholis Accentum efferen- di usus, qui attentius inspexerit, non modo pro vero ac legitimo non est habiturus, sed alienum potius, & perversum; neque solum cum ipsis Grammaticorum regulis, sed secum etiam pugnantem, tantum a vero distare, quantum cæium a terra, deprehendet] (h). Quod porro his verbis exequitur: [Usus ille a me perversus appellatur, vel hoc uno nomine primum, quod vocales η & ω , quas Grammatici omnes longas esse pronunciant, ob Accentum velint efferi breves: quo nihil ineptius meo quidem judicio dici potest. Tu

N 3

enim

(h) Anton. Dangalieres in præf. ad Canon. Græc.

enim agnoscas η & ω vocales esse longas, præsertim in medio dictionis, ubi nunquam breves sunt; id ipsum autem cum Grammaticis omnibus & Poetis agnoscas; easdem tamen in vocibus $\alpha\upsilon\theta\epsilon\omega\pi\omicron\varsigma$, $\alpha\upsilon\alpha\iota\theta\eta\mu\alpha$, & similibus velis efferri breves: quid unquam magis pugnans? Si longæ sunt (ut fateris) opinor in pronuntiacione longæ sunt; quid enim longum, aut breve in syllaba, extra pronuntiacionem, cogitari potest? Eandem igitur syllabam, cum longam esse ais, longam efferendam affirmas: eandem iterum ob Accentum efferri vis brevem. Ergo eandem syllabam simul vis esse brevem, & longam. Quid magis ineptum, ac præposterum? Idem plane absurdum admittere tenentur in vocalibus ϵ & $\omicron$, quas, postquam in ipso limine Grammaticæ breves esse confessi sunt: easdem ipsi, homines nullius aut constantiæ, aut memoriæ, in vocibus $\theta\epsilon\sigma\tau\omicron\kappa\omicron\varsigma$, $\delta\rho\alpha\pi\acute{\epsilon}\tau\eta\varsigma$, &c. longas esse volunt, ob Accentum in penultima. Ecce tibi iterum eandem vocalem brevem & longam efficiunt.] Idem ex carminum sono fit manifestum: quæ si secundum *accentus* legantur, perit numerus, longeque aliter, quam pedum vicissitudo exigit, ad aures vocabula allabuntur. Quod a me sæpe multis ita est voce ipsa recitando demonstratum,

nullus

nullus ut esset inficiandi aut dubitandi locus. Cum ergo iidem sint carminis & profæ *accentus*, in carmine vero pronuntiationem moderari non possint, in prosa quoque oratione ab eodem officio remoti semper fuere. Hanc si eis vim adimimus, quid superest, quin otiosi penitus una cum *spiritu leni* in Utopiam deportentur? Quod si fiat, illud etiam emolumentum sperare licet, multorum industriam, quos intricatus hic & varius *accentuum* Labyrinthus nunc absterret, promptiorem deinceps ad græci sermonis studia fore, ne semper conqueri Parnassus Græcus Dionysii Petavii verbis cogatur:

[-- ἐλαδικῆς κερῶν μελεδηματα Μωσῆς,
 Ἡς παντοῖς ζυγισαν πολλοὶ δὲ τε παμπαν
 αἰτισσαν] (i).

Scribendi notitiam sequitur dividendi in divisione.
 ars, qua sæpissime opus est, quoties nimirum ad linearum fines abrumpenda vocabula sunt. Imperiti duabus obliquis virgulis id significant: docti in vernacula æque ac latina libros sequuntur, in quibus germanica quidem verba duabus, latina vero una tantum transversa virgula disjunguntur. Ipsius divisionis alia est in compositis, alia in simplicibus

N 4

PLICIBUS

(i) Petav. Operum Poetic. P. 3 in Carm.
 Græcis, Panegyri. 2.

plicibus ratio. In compositis inchoanda est nova linea a stirpe, seu illo vocabulo, a quo compositum derivatur: ut *re-peto, ad-oro, sub-eo, abs-traho, anim-adverto, sic-ut, vel-ut*. Quæres fortasse, quorsum referenda sit illa litera, quæ in quibusdam verbis stirpem inter & præpositionem elegantiae gratia interjicitur; qualis est in *redire, prodesse*. Ego *red-ire, prod-esse* scribendum sine dubitatione assero: non enim verba præpositionum gratia mutari solent, sed harum potius est verbis fervire. certe nihil est communius, quam præpositiones videre obsequens verbum litera postrema mutatas: sic enim dicimus, *accedo, supprimo, circuitus*; & e Græco *συ*, *syllaba, symphonia*. Latina composita dignoscuntur facile: molestius est in Græcis negotium. quotusquisque *Phil-ippus* scribet, aut *Hydr-argyron*? atqui ita jubet origo Græca; & sole clarior compositionis ratio: prior enim vox idem sonat, ac *ἠπρες Φίλων, amans equorum*; posterior *ἰδωρ ἀργυρεον, liquor argenteus*, quod latine *argentum vivum* vocamus. Sed in his, quæ Græcæ linguæ notitiam poscunt, quam facile error committitur a scribente, tam raro a legente deprehendi solet: ut adeo & tutum plerumque sit, neque valde indecorum, in istis subtilioribus labi. Eadem Græca in simplicibus quo-

quoque separandis potissimæ difficultatis origo sunt : eorum enim dividendorum regulam hanc omnes statuunt. Consonans una duas inter vocales media sequenti redditur, non priori. at si plures sint consonantes, tot ad initium sequentis lineæ rejicientur, quot in principio cujuscumque vocabuli eodem ordine conjunctæ conspiciuntur. Clarius fiet regula, si exempla accesserint. *Fi-ge-re* scribendum est, *a-ge-re*, *fu-ge-re*: quia vocales singulæ intermediæ ad posteriorem semper (nisi verba sint composita, de quibus jam non agimus) vocalem pertinent, non ad priorem. At perperam divideretur, *fi-ngere*, *a-lge-re*, *fu-rgere*: nullum enim vocabulum ab *ng*, *lg*, *rg*, initium sumit. contra *cataphras*, & *Ctesiphon* dicitur, quorum initia ab iisdem conjunctis consonantibus constituuntur. Nunc, quam nobis molestiam græca facebant, apparet facile: ex illa enim lingua translatae in latinam voces, græcaque ipsa vocabula, peregrina sæpe habent initia, quæ qui nescit, dividere recte permulta non potest. Collegi olim initia vocabulorum minus usitata in catalogum, & memoriæ firmandæ causa, ne ad libros

femper recurrendum esset, in hanc tabellam digessi.

bd. ut *bdellium*; βδελυγος, *impurus*. hinc scribendum *A-bderita*.

chl. ut *Chlamys*, *Chloris*. hinc *Me-chlinium*.

chn. ut χνοος, *lanugo*. hinc scribendum *Ara-chné*.

cir. *Christianus*. hinc *cen-chris*.

chth. χθες, *heri*; χθων, *terra*. hinc *Melan-chthon*.

cm. ut κρυπτος, *elaboratus*. hinc scribendum *Pyra-cmon*.

cn. *Cnejus*. hinc *O-cnus*.

ct. *Ctesiphon*, κτενω, *occido*. unde *sanctus*, *re-cté*.

dm. δμωος, *severus*. hinc *Ca-dmus*.

dn. δυοφοος, *caligo*. hinc *Aria-dne*.

dr. *draco*. unde scribendum *Hadrianus*.

gn. *gnarus*. quare dividendum *Progne*.

mn. *mnemosynon*, *Mnestheus*. hinc *o-mnis*, *da-mnum*.

phl. *Phlegethon*. hinc *Murzu-phlus*.

phn. Φνει, vox avium apud Aristophanem. quare *Da-phne*.

phr. *phrajsis*. unde *Onu-phrius*.

pth. *Phthia*, *Thessaliæ* urbs. hinc *A-phthonius*.

pn. *pneumaticus*. hinc *Dym-pna*.

ps. *Psa.lo*. hinc *la-psus*, *di-psas*.

pt. *Ptolemæus, ptisana.* hinc *ca-ptus,*
ru-ptus,

sb. *σβεννυμι, extinguo.* unde *Le-sbius,*

sm. *smaragdus.* hinc *Co-smus,*

sph. *Sphinx.* hinc *a-sphodelus.*

sq. *squallor, squamma,* hinc *te-squa,*

sth. *Sthenelus.* hinc *Mne-stheus,*

thl. *thlaspi herba; θλω, Frango.* unde
Eva-thlus,

th. *θνησκω, morior.* hinc, quod vul-
gus usurpat, *e-thnicus.*

thr. *Thraso.* quare *bara-thrum.*

tl. *Tlepolemus.* hinc *A-tlas.*

tm. *Tmolus.* hinc scribendum *Pa-tmos.*

Addunt his eruditi, teste Emmanuele Alvaro, literas *bs, gm, gd*; etsi nullum ab iis latinum græcumve vocabulum inchoetur: quorum ille rationes affert libro *Grammaticarum Institutionum* tertio. Cum illis proin licebit scribere, *a-bsinthium, sme-gma, sti-gma, Ma-gda-lena, smara-gdus,* ceteraque istis similia.

Divisiones hæ non adeo frequenter
occurrunt: interpunctionibus vero, Regulæ
interpun-
tionum, nulla est periculus, nullum periodi mem-
brum, quod carere possit. Non mino-
ris pæne momenti est in scribendo in-
terpunctio, quam pronuntiatio in dicen-
do: utriusque enim neglectus oratio-
nem confundit, & incitiam non medio-
crem prodit. Turpissimum certe est, in

re tam obvia, tam necessaria, vix quenquam esse, qui certas ejus regulas vel doceat, vel discat: ut mirum non sit, non adolescentes modo, sed viros etiam, cetera doctos, hac tamen in re ad alterum quemque passum titubare aut labi. Nimirum sibi quisque dux est, & quod a puero consuevit, facere vir & senex pergit. Videamus ergo ante omnia, quod primo in omnibus, & negotiis & artibus cogitandum est; quis finis quaeratur. Interpunctionum finis est, offerre legenti claram distinctamque cogitationum nostrarum imaginem: ergo, quanta est sensuum, tanta debet esse interpunctionum distinctio. Hac jam lege, quam ipsa natura dictat, singula interpunctionum genera metiamur. *Punctum majus & minus* Grammatici nominant; *colon* item majus & minus, seu *colon & hypocolon*; *parenthesin*; *comma*, seu virgulam; *interrogandi* denique, & *exclamandi* notas. Utamur illorum vocabulis, & generalem illam regulam ad singula transferamus. Punctum majus, distinctio omnium maxima, tunc solum adhibendum est, cum praecedentis sententiae sensus a proxime sequentibus maxime differt: unde apparet eorum hominum error, qui solum ubique punctum majus ambientes, minus illud omnino de possessione dejiciunt, nulla

que

que illius culpa ex omni scriptione eliminant. Admonere illos erroris sui Lipsius poterit, quo nemo fortasse frequentius punctum minus adhibuit. ex innumeris unum & alterum exemplum feligo. *M. Antonium Muretum (ex animo dico) amo a slimoque. minus-prompte id ostendo, quia quædam in me ab illo non amica. simultatis causam subjicit: Tacitum edidi. quid ergo? an illius? quæ hic injuria est, si campum eundem Fancæ decurri, sine fraude? Sed mihi jam ista non magna: & revera pudeat me verba consumere in talibus rebus (e).* Vides, Ruxæ, acre illud judicium Lipsii, etiam in re tantilla. ubi sensus velut ab integro nascitur, punctum majus velut limitem posuit: ubi cohærebat cum prioribus, minoribus contentus fuit. Cum plene est absoluta sententia, majore puncto recte concluditur. si verborum ambitus quidem finitus est, sensus tamen cohæret, minore puncto utendum est. denique, si ipse verborum ordo pendet adhuc, & pars periodi supereft; colon requiritur. Puncti minoris necessitatem indicant sæpe, neutiquam tamen semper, vocabula *Hic, iste, ille, is, qui* eorumque similia: quamquam, an sensus posterior cum priore connexus sit, e scribentis arbitrio plerumque & prudentia

pen-

(e) Lipsius in Miscellaneis, Centur. 1 epist. § 2.

pendet. Ceterum unus est error de punctis pervulgatus, quem vix peritissimi quique effugiunt. numerorum notis puncta addunt, etsi nondum finita sententia: quasi numeri plus quam literæ poscant. Supervacanea est interpunctio, quamdiu nullum est rerum discrimen: imo turbat illa non raro legentem, an finita sit sententia, an numeri tantum causa interpoletur, ignarum. Numeris ergo vel nulla, vel illa tantum debetur interpunctio, quæ alteri cuicunque voci eodem loco subjungeretur. Romana sic numerorum forma, an Arabica, quam vernaculam plerumque dicunt; nihil hic refert: nam & Romano more scribendum est, *Aristoteles libros propemodum DCCCL reliquit*: & Arabica forma idem exposcit, *Divus Augustinus 360 non amplius libros vulgavit*. Satis de punctis: ad colon transeo, in quo præcipuam esse difficultatem plurimi opinantur. Multa multi disputant, quæ constructio duo puncta (sic enim colon a figura appellant) quæ colon minus seu hypocolon, vulgo semicolon, desideret. Ego Aldum Manutium sequor, qui ubi de Interpunctione ex instituto differit, de duobus punctis ita ait: *Usurpantur, cum sententia vel duas, vel plures, habet partes, quæ suis singulæ verbis reguntur, per se subsistunt, absoluteque*

tæque sunt (f). Exemplum addit e Cicerone: *Etsi, quocunque in loco quisque est, idem est ei sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicorum, & juarum: tamen oculi augment dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere a miseris cogitationem sinunt.* Minus autem colon iis locis debetur, qui plus requirunt quam comma simplex, a vocabulo tamen præcedentium aliquo pendent. Naturæ convenientissima est hæc Manutii regula: cum enim disjunctio sensuum esse debeat interpunctionum mensura, minor perfecto requiritur interpunctio, ubi major est cum præcedentibus nexus: major autem nexus est, si verbum aliquod e præcedentibus sequentem sententiam rogat; minor, si ista per se consistat: hic ergo majus colon, illic minus duntaxat locum habet. Exempla Manutii hæc sunt: *Tu, quid divitiæ valeant, libenter spectas; quid virtus, non item. Ratio docet, si adversa fortuna sit, nimium dolendum non esse; si secunda, moderate lætandum.* in quibus non nisi minus colon ponitur, quia verba *spectas, docet*, utrumque membrum regunt; majorque adeo est eorum cognatio, quam ut toto colo separari possint. comma autem nequaquam sufficit, ne

præ-

(f) Aldus Manutius de Interpunctione.

præceptis & confusa feratur sententia ;
 & , ubi in pronunciando insistendum
 sit, non videatur. Eadem regula ostenditur,
 non sufficere simplices virgulas,
 sed hypocolis opus esse in his & similibus :
*Innumerabilia tua sunt in me officia ; domestica,
 forensia ; urbana, provincialia ; in re privata,
 in publica ; in studiis, in literis nostris (g). Inanes & vacuæ rerum
 species, tanquam in somno, venerunt, abierunt ;
 astiterunt, evanuerunt ; circumfusæ, & dispersæ sunt ;
 teneri videntur, & non tenentur (h). quis enim non videt,
 in exemplis his bina quæque vocabula inter se
 componi ; ideoque arctiore inter se vinculo,
 quam cum ceteris, esse constringenda ? Plura hic
 observari non inutilia poterant : sed iudicio
 plura, quam legibus, & melius, deciduntur.
 Percurro obiter cetera, quæ supersunt. De
 Parenthesi, tacere non possum, inquit Manutius,
*inepte facere, qui hæc Parenthesi includunt, Ut puto,
 Ut res indicat, Ut a majoribus accepimus,
 Quod equidem facile intellexerim, & similia (i).*
 virgulam enim ait sufficere, aut summum colon minus.
 Alia de Parenthesi notatu digna est observatio
 Erycii Puteani, censentis, ante aut post*

(g) Cicero Epist. familiar. l. 16 epist. 6.

(h) D. Ambrosius Epistol. l. 7.

(i) Aldus Manutius de Interpunctione.

post semicirculum , quo Parenthesi clauditur , comma insuper aut colon poni aliquando posse (k). faciunt id eruditi quidam , quos inter Joannes Bisselius , & ipse Justus Lipsius. Bisselius , ut exemplo res illustretur , ita interpungit : *Crispum enim , Constantini M. filium , Stephonius (quem dixi) , Romanis oculis dedit (l).* *Et hoc faciemus (inquit ad Hebræos sexto capite divinus Paulus); si quidem permiserit DEus (m).* Lipsius , cum Homerum fuisse Stoicum argumentis aliquot persuadere conatus esset , ita pergit : *Alia in eo multa ad hanc sectam (alibi dabimus) : sed eruenda sunt (n).* imo & punctum semicirculo addit : *Non dicis id palam , fateor : (pudor te ligat & vis veri). sed suspicionem facis , & ritu Parthorum jacies aversa sermonum tela (o).* De virgula , quæ comma vulgo , id solum dicam , claritati nonnunquam dandum esse , ut vel ponatur illa , vel omittatur , etsi aliud videatur per se exigere ratio constructionis. Lactantii verba sunt : *Etiam*
figu-

(k) Puteanus in Facula Distinctionum c. 15.

(l) Bisselius in Dactylothecca Senecæ.

(m) Idem in ejusdem epilogo.

(n) Lipsius in Manuductione ad Philosophiam Stoicam l. 1. dissertat. 17.

(o) Idem lib. 2. Electorum , c. 23.

figuratio terreni hominis, cælestis populi præferebat in posterum fictionem (p). quæ licet una cohæreant perpetua constructione, nisi tamen interjecta virgula distinguerentur: obscurum foret, homine an populus cælestis dicatur. tametsi istis succurri etiam absque interpunctionis ope potest, si trajiciantur voces: uti hic, *Etiam terreni hominis figuratio fictionem cælestis populi in posterum præferebat.* Contra omittenda nonnunquam est virgula, si sensum turbaret. fecit id sapienter Lipsius, cum ad Oranum scribens laudare patrum illius coepisset: *sed sileo, & modestia ejus, ac contemptus vel odium potius gloriæ, os mihi frænant* (q). si contemptui virgulam adjecisset, obscurum fuerat, contemptorem gloriæ Oranum Lipsius appellare voluerit, an generatim Stoicum rerum omnium & hominum contemptorem. quam ambiguitatem, quippe odiosam, ut vitaret vir prudens: interpunctione dilata effecit, ut contemptum ad solam gloriam referri perspicue appareret. Exclamandi signum sæpe exclamationi ipsi commode adjungi non potest, sed differendum est ad perio-

(p) Lactantius Firmianus, Divinarum institutionum l. 7 c. 14.

(q) Lipsius Centuria 1 ad Belgas, epist. 52.

periodi finem, ne sensum abrumpat. ita scribam quidem: *O tristem nuncium! vixit Guilielmus noster.* at si exclamatio constructioni mediæ inserta sit, sic potius: *Abiit, proh dolor, Guilielmus ille tuus meusque, nunquam deinceps visurus nos, nisi ex alto!* Si enim *proh dolor!* posuissem, moraretur hæc nota sententiæ cursum, & importuno loco lectoris animum retardaret. Denique interrogandi nota ei tantum convenit, qui interrogat; non ei, qui tantum narrat. interrogat Juno, cum dicit:

Nil poterit Juno, nisi multos flere dolores?

Idque mihi satis est? hæc una potentia nostra est? (r)

at non interrogat, sed narrat, cum pergit:

Ipsæ docet, quid agam.

diversissima enim sunt, & pronuntiatione, & sensu, *Quid agam?* & *Ipsæ docet, quid agam.* Inapte proin faciunt, qui, quoties *An*, aut *Quis*, similiave occurrunt, continuo interrogandi notam sibi usurpandam ducunt, scribunt-

O 2.

que:

(r) Ovidius l. 4 Metamorphos.

que: *Queritur, sitne hominis anima immortalis? Quæstio prima: an mundum regat providentia?* non enim hic interrogant ipsi, sed interrogari narrant. nimis hebetes illius aures sint necesse est, qui vel ex ipso sono non advertat, quantum differant elatæ & acutæ pronunciationis interrogatio, *Regiturne mundus providentia?* & gravis altera, ac remissa, *Queritur, an providentia mundum regat.* certe vel pueri sciunt, quid inter *directam* & *indirectam*, ut ipsi vocant, orationem intersit. Interrogationis notam evanescere aliquando, si longior sit periodus, & verborum sequentium veluti vortice absorberi existimat Aldus Manutius, ut in hoc exemplo: *An tu putas esse bonos viros, qui amicitias utilitate sua colunt, nihil ad humanitatem, nihil ad honestum referunt; nec libenter ea curant, quæ ego nisi curarem, præter cetera prorsus me tua benevolentia, in qua magnam felicitatis meæ partem soleo ponere, indignum putarem.*

Tandem, tandem, mi Ruæe, jucundissimam hanc & omni lepore confertissimam disputationem de literulis & punctis absolvo, teque de equuleo hoc Grammatico sero depono. Si molestus fui, quæso te, ut tibi ipsi imputes:

putes : cur enim coegisti , ut Grammaticus fierem ? Quin imo , brevitati potius meæ gratias age , qui e tam vasto mari tam cito te in portum deduxerim : nam , crede mihi , nisi viæ compendium quæsiissem , & identidem ad prudentiam tanquam ad cynosuram respexissem ; nunc quoque in odiosissimis Syrtibus mecum hæreres. Sed ; ne ipsa excusatione longitudinis fiam longior , dimitto te cum Venusino vate :

Sit modus lasso maris & viarum.

EPISTOLA ULTIMA.

Usus eorum , quæ hæctenus dicta sunt.

Ad metam ventum est , Ruæ nobilissime : ultimam enim hanc vides Epistolam , priorum omnium brevem Epitomen. Colligam hic in tabulam omnia , quæ ad scribendam Officiosam Epistolam opportuna dixi.

Unde peti possit Epistolæ
Materia.

Videndum , *Quis* scribat , aut *Cui* scri-Tabula ad
batur. quod genus , nomen , patria , usum tiro-
vitæ num.
O 3

vitæ conditio, fama, opes, valetudo, pietas, felicitas, & ante omnia propensiones.

Quid precandum. ut sanus sit, longævus, votorum compos, DEO gratus, in se suisque felix.

Ubi. quæ regio, urbs, domus.

Quibus auxiliis. an scribat admonitus a sociis, mnemosyno, casu.

Cur. qua causâ veteri, qua nova impulsus.

Quomodo. quam reverens, quo rerum suarum statu, qua valetudine, quam tristis aut hilaris.

Quando. an pridem scripserimus: quo anni tempore, quo anno scribamus.

Speciatim:

Exordium. ab eventu recenti, excusatione, usu, amore, timore, eruditione, proverbio, similitudine, ex abrupto.

Propositio. vel ordinaria est; vel pathetica, grandis, ingeniosa, ex ipso exordio petita.

Laus. laudamus candidè. laudamus non laudando. laudamus amoris specie, reverentiæ, joci.

Gra-

Gratiarum actio. beneficium prædicamus, pollicemur memoriam, obsequia offerimus.

Transitiones si necessariæ sint, formulas ostendi.

Epilogus. a causa finiendi, promissione vel petitione amoris, voto, obsequio, sui commendatione.

Responsio. præter præcedentia, ab excusatione, gratiis, amore mutuo, laudibus nostris aut amici, verbis acceptæ epistolæ.

Stylus.

Curandum, nequid *barbarum* sit, nequid *superuacaneum*.

Simplici stylo, cum expediet, utendum: culto tamen.

Ingeniosus, a sententiis, animadversionibus, paradoxis, eruditione, iimitudinibus. sed nequid falsum, affectatum, vel ad non intelligentem.

Venustus, a numero; oppositione affinium, contrariorum, eorundem; aliquando a lusu vocabulorum.

Admunicula Styli. translatio, circumlocutio. de quibus cum nunquam antehac scripserim, paucula tantum exempla proferam, e quibus pateat, vulga-

rem quemlibet sensum, etiam in abjectis rebus, splendidum per adminicula hæc fieri posse. Translationis ope res vilissimas magnifice efferunt Symmachus & Lipsius: quorum ille, *denuo*, inquit, *me pedum vinxit dolor* (a). iste, caligantibus per ætatem oculis: *ad vitrea auxilia devolvor* (b). translationes illæ, quas Græci & scholæ metaphoras appellant, *vincire*, *auxilia* fecere illustre, quod plebejum alioqui fuisset. Non inferior translatione est circumlocutio. vulgares sensus erant: *Plurimum amo Voconium*, *plurimum ille me redamat*. *cubiculum orientem solem & occidentem spectat*. *non facile agnoscitur, qui sint cujusque hominis mores*. Plinius autem quam venuste illos circumlocutione mutavit! *Amatur a me plurimum, nec tamen vincitur* (c). *Cubiculum, in quo sol nascitur, conditurque* (d): *Vita hominum altos recessus, magnasque latebras habet* (e). Nazianzeni tamen monito semper obsecundandum, qui translationes vult esse

(a) Symmachus l. 10 epist. 5.

(b) Lipsius Centuria 1 ad Belgas, epist. 33.

(c) Plinius l. 2 epist. 13.

(d) Idem l. 2 epist. 17.

(e) Idem l. 3 epist. 3.

esse ὀλίγας δὲ , καὶ ταύτας ἐκ ἐνωσισχνη-
τως , paucas , easque non inverecun-
das (f).

Exegi, Ruæe suavissime humanissime-
que, monumentum, non quidem ære peren-
nium, ut Flaccus cecinit, regalique situ Py-
ramidum altius; sed monumentum amo-
ris in te mei, illiusque studii, quo nu-
tus tuos omnes & desideria observare
soleo, & sempiternæ legis instar cum
gaudio sequi. *Dilexi te*, Amice carissime,
quo die cognovi, meque a te diligere judicavi (g):
possum enim verissime ad te iisdem ver-
bis uti, quibus ad C. Matium Cicero.
neque indignus est Matius, cum quo
Ruæus meus conferatur: fuit enim &
doctrina excultissimus, & amoenissima
humanitate suavissimus: hoc enim utro-
que elogio, *suavissimi, doctissimi que homi-
nis* (h), ab ipso Cicerone ornatur.
Easdem in te, nobilissime Ruæe, dotes
cum reperissem: quid mirum, non mi-
norem in me tui nominis reverentiam,
nec minus celerem firmamque amicitiam
extitisse? quanquam ego quidem in Ma-
tium incidi, sed tu Ciceronem non
nactus es. Duæ sunt Ciceronis laudes
præ-

(f) D. Gregor. Nazianz. ad Nicobulum.

(g) Cicero Epistol. Famil. l. 11 epist. 27.

(h) Cicero Epistol. Famil. l. 7 epist. 15.

præcipuæ; divina, ac omnibus omnis doctrinæ instrumentis adjuta eloquentia; & sincerissima fidelissimaque amicitia. harum ego illam veneror; istam æmulari nunquam cessabo, & hac saltem re summo illi viro par esse, animumque tibi meum approbare conabor. Si forte pagellæ hæ, quas ad te destinavi, perventuræ sunt in plurium manus: legentur in illis & ornamenta, quibus excellis, præstantissima; & animus in te meus. Tu certe de me dicturus es, quod junior Plinius de Martiale, cujus versiculis laudatus fuerat. *Dedit enim, inquit, mihi, quantum maximum potuit; daturus amplius, si potuisset. tametsi quid potest homini dari majus, quam gloria, & laus, & æternitas? At non erunt æterna, quæ scripsit.*

Non erunt fortasse: ille tamen scripsit, tanquam essent futura.

Vale (i).

(i) Plinius l. 3 epist. ultima.

